

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

На правах рукопису

ВОЙЦЕХОВСЬКА ІРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 346.7:368.029

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

Д и с е р т а ц і я
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, доцент
Пацурія Ніно Бондовна

Київ – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ПЕРЕСТРАХОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	14
1.1 Поняття та економіко-правова природа перестраховування.....	14
1.2 Поняття та ознаки перестрахової діяльності.....	30
1.3 Джерела правового регулювання перестрахової діяльності.....	53
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	88
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	90
2.1 Особливості правового статусу перестраховиків.....	90
2.1.1 Особливості правового статусу перестраховиків-резидентів.....	92
2.1.2 Особливості правового статусу перестраховиків-нерезидентів.....	112
2.1.3 Особливості правового статусу філій перестраховиків-нерезидентів.....	128
2.1.4 Особливості правового статусу перестрахових пулів.....	136
2.2 Особливості правового статусу перестрахових брокерів.....	140
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	153
РОЗДІЛ 3 СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	157
3.1 Об'єктивна необхідність та форми здійснення державного регулювання перестрахової діяльності.....	157
3.2 Зміст державного нагляду за перестраховою діяльністю.....	170
3.3 Особливості саморегулювання перестрахової діяльності.....	191
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	200
ВИСНОВКИ.....	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	210

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Забезпечення належного захисту майнових інтересів страховиків як споживачів перестрахових послуг та формування надійного страхового ринку, що є функцією перестраховання, нерозривно пов'язано з ефективним здійсненням перестрахової діяльності.

З прийняттям Директиви 2005/68/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 листопада 2005 року «Про перестраховання» та імплементацією її норм у законодавство більшості країн-членів Європейського Союзу перестрахова діяльність вперше за всю історію розвитку перестраховання у світі отримала належне законодавче закріплення. Адже до цього перестрахова діяльність фактично визнавалася видом страхової діяльності, у зв'язку із чим, вона врегульовувалася, або лише загальними нормами цивільного та господарського законодавства, або ж для її врегулювання застосовувалися за аналогією норми страхового законодавства. Однак, вказаний міжнародний акт суттєво змінив таку ситуацію – зокрема, його положеннями були визначені особливі (підвищені) вимоги до порядку створення та умови подальшого функціонування професійних перестраховиків і встановлені основні засади здійснення державного регулювання та нагляду за перестраховою діяльністю в рамках ЄС.

Позитивні зміни у цій сфері вже відбулися і на сьогодні у світі успішно функціонують понад 250 професійних перестрахових компаній, які надають якісні перестрахові послуги та не є конкурентами страховикам.

Зазначені тенденції, незважаючи на підписання Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, в нашій державі ще не знайшли свого відображення: кількість професійних перестрахових компаній з кожним роком зменшується,

перестрахові послуги переважно надаються страховими компаніями, які здійснюють операції з вхідного та/або вихідного перестраховання поряд із наданням страхових послуг.

Така ситуація спричинена, насамперед, відсутністю належного правового регулювання організації та здійснення перестрахової діяльності, що, відповідно, впливає на можливість забезпечення її суб'єктами надійного перестрахового захисту майнових інтересів споживачів перестрахових послуг, а також на стабільність ринку страхування загалом. Це зумовлює актуальність теми дослідження, проведення якого дасть змогу визнати перестрахову діяльність окремим видом підприємництва, визначити особливості правового статусу професійних учасників перестрахової діяльності, а також встановити сучасні міжнародні тенденції в сфері державного регулювання та нагляду за її здійсненням.

Необхідність проведення дослідження також визначена відсутністю у вітчизняній правовій доктрині ґрунтовних наукових праць, присвячених господарсько-правовому регулюванню перестрахової діяльності, та значною кількістю проблем, які виникають у зв'язку із цим на практиці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах державних бюджетних науково-дослідних тем «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний та практичний аспекти» (№ 11 БФ 042-01; номер державної реєстрації 0111U008337) та «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (№ 16 БФ 042-01), які досліджуються на кафедрі господарського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є системний аналіз чинного законодавства України, що регламентує порядок організації та здійснення перестрахової діяльності, особливості правового статусу професійних перестраховиків-резидентів, перестраховиків-нерезидентів, філій перестраховиків-нерезидентів, об'єднань перестраховиків та

перестрахових брокерів, основні засади здійснення державного регулювання такої діяльності, а також розробка на основі проведеного аналізу та з урахуванням існуючої міжнародної практики конкретних пропозицій щодо його модернізації.

Для досягнення мети дисертаційної роботи були поставлені такі задачі дослідження:

- розкрити економіко-правову природу перестраховування;
- визначити ознаки та поняття перестрахової діяльності як окремого виду підприємницької діяльності;
- виявити особливості майнових інтересів перестраховальників;
- з'ясувати сутність таких категорій як «перестраховий інтерес», «перестраховий ризик», «перестраховий випадок», «перестрахова потреба», «перестрахова послуга» та сформулювати їх доктринальні визначення;
- висвітлити сутність та специфіку перестрахового захисту;
- сформулювати спеціальні принципи перестрахової діяльності;
- встановити систему джерел правового регулювання перестрахової діяльності;
- виявити особливості правового статусу професійних учасників перестрахової діяльності (перестраховиків-резидентів, перестраховиків-нерезидентів, філій перестраховиків-нерезидентів, об'єднань перестраховиків та перестрахових брокерів);
- обґрунтувати необхідність формування окремої системи регулювання перестрахової діяльності шляхом визначення особливостей державного регулювання та саморегулювання означеної діяльності, а також нагляду за її здійсненням;
- розробити пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання перестрахової діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в процесі організації та здійснення перестрахової діяльності.

Предмет дослідження – господарсько-правове регулювання перестрахової діяльності професійних перестраховиків та особливостей їх правового статусу.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження відповідно до його мети, задач, об'єкта та предмета становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Так, метод аналізу та діалектичний метод було використано у підрозділі 1.1 роботи з метою розкриття економіко-правової природи перестраховування, а у підрозділі 1.2 роботи – для з'ясування сутності перестрахової діяльності як окремого виду підприємництва.

У підрозділі 1.1 для порівняння функцій, які виконує страхування та перестраховування, у підрозділі 1.2 для виявлення сутнісних відмінностей між майновими інтересами страхувальників та перестраховальників, страховим та перестраховим інтересом, страховим та перестраховим випадком, страховою та перестраховою послугою, страховим та перестраховим захистом, а також у підрозділі 1.3 для співставлення між собою систем законодавства України в сфері страхової та перестрахової діяльності було застосовано компаративістський (порівняльно-правовий метод) та формально-юридичний методи. До того ж, вказані методи у поєднанні з методом теоретико-правового прогнозування дали змогу дослідити положення чинного законодавства України та країн-членів ЄС, які визначають у підрозділах 2.1-2.2 особливості правових статусів учасників перестрахової діяльності, а у підрозділах 3.1-3.2 – особливості здійснення державного регулювання та нагляду за перестраховою діяльністю, а також виявити недоліки існуючого в Україні законодавчого підходу до врегулювання окреслених питань та запропонувати шляхи їх усунення.

Історико-правовий метод було реалізовано у підрозділі 1.1 роботи під час дослідження розвитку наукової думки в сфері перестраховування та підрозділі 2.1.2 в процесі аналізу положень нормативно-правових актів України, що врегульовували особливості правового статусу перестраховиків-

нерезидентів на тому чи іншому етапі формування вітчизняного ринку перестраховання.

Для з'ясування сутності таких понять як «перестраховання», «майновий інтерес перестраховальника», «перестраховий інтерес», «перестраховий випадок», «перестрахова потреба», «перестраховий захист», «перестрахова діяльність», «перестрахова компанія», «перестраховий брокер» та формулювання їх визначень у підрозділах 1.1, 1.2, пункті 2.1.1 підрозділу 2.1 та підрозділі 2.2 роботи було застосовано метод синтезу та формально-логічний метод.

За допомогою системно-структурного методу та методу моделювання у підрозділі 1.3 роботи було сформовано систему підзаконних нормативно-правових актів у сфері перестрахової діяльності, а у підрозділі 3.2 – визначено перелік повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, як уповноваженого органу в здійсненні нагляду за перестраховою діяльністю.

Науково-теоретичну основу дослідження становлять праці таких вітчизняних і зарубіжних представників правової та економічної науки: О. П. Артамонова, В. Д. Базилевича, О. А. Беляневич, А. С. Боженка, А. О. Бойка, О. М. Вінник, А. С. Головачової, С. В. Дедікова, Д. Е. Дмитрієвої, Д. О. Ждан-Пушкіної, О. М. Залєтова, О. Д. Заруби, М. О. Ісаєва, Л. М. Клоченко, К. М. Клочкової, О. В. Кнейслер, О. В. Козьменко, Н. С. Кузнєцової, Н. І. Машиної, М. В. Мних, В. В. Нечипоренка, С. С. Осадця, Н. Б. Пацурії, П. С. Пацурківського, Ю. П. Пацурківського, К. Пфайффера, В. К. Райхера, В. В. Резнікової, К. Г. Семенової, В. В. Семеняки, В. І. Серебровського, Т. В. Татаріної, К. В. Третяк, К. Є. Турбіної, О. І. Худякова, Г. Ф. Шершеневича, В. С. Щербини та ін.

Нормативною основою дослідження є: чинне законодавство України з питань організації та здійснення перестрахової діяльності, а також міжнародні нормативно-правові акти у цій сфері.

Емпіричною основою дослідження є: результати діяльності професійних перестраховиків на вітчизняному ринку перестраховування; офіційні річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; звичаї ділового обороту, що сформувалися та активно застосовуються у світовій практиці здійснення перестрахової діяльності; судова практика.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці господарського права комплексним теоретико-прикладним дослідженням господарсько-правового регулювання перестрахової діяльності як особливого виду підприємництва, а також правового статусу професійних учасників цієї діяльності.

Наукова новизна роботи конкретизується в науково-теоретичних положеннях, висновках та пропозиціях, основними з яких є такі:

вперше:

– визначено ознаки перестрахової діяльності як окремого та особливого виду підприємництва: існування професійних суб'єктів перестрахової діяльності; надання вказаними суб'єктами перестрахових послуг; здійснення такої діяльності з метою задоволення особливих перестрахових потреб перестраховальників;

– виявлено особливості майнових інтересів перестраховальників, які пов'язані з виконанням цими суб'єктами прийнятих на себе страхових зобов'язань та збереженням стабільності свого фінансового становища;

– сформульовано поняття перестрахового інтересу як потреби у перестраховому захисті відповідного майнового інтересу перестраховальника;

– доведено, що обов'язок перестраховика з виконання прийнятих на себе зобов'язань за договором перестраховування пов'язаний з настанням не страхового, а перестрахового випадку;

– обґрунтовано, що перестраховий захист полягає у забезпеченні впевненості перестраховальника в можливості приймати та виконувати

власні страхові зобов'язання незалежно від будь-яких обставин та зберігати фінансову стабільність, продовжувати здійснення підприємницької діяльності та отримувати прибуток за її результатами;

удосконалено:

– положення щодо доцільності розмежування посередників у страхуванні та перестраховуванні в частині необхідності включення інформації про перестрахових брокерів до Державного реєстру перестрахових брокерів України; створення у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю та приватних підприємств; запровадження підвищених вимог до знань та кваліфікації керівників юридичних осіб, що мають намір провадити посередницьку діяльність у перестраховуванні; встановлення мінімального розміру статутного капіталу для вказаних суб'єктів;

– поняття перестрахового брокера в частині визнання за ним статусу юридичної особи, створеної у встановленому законом порядку у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю та приватних підприємств, виключним видом діяльності якої є надання посередницьких послуг у перестраховуванні від свого імені на підставі брокерської угоди зі страховиком, який має потребу в перестраховуванні як перестраховувальник, з метою отримання прибутку, та має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів;

дістало подальшого розвитку:

– положення про економіко-правову природу перестраховування в частині встановлення специфічних функцій, які виконує даний соціально-економічний та правовий інститут: забезпечення захисту майнових інтересів перестраховувальників; забезпечення опосередкованого захисту майнових інтересів страхувальників; формування надійного ринку страхових послуг;

– поняття перестраховування в частині визначення його видом господарсько-правових відносин щодо захисту майнових інтересів

страховиків у разі настання певних подій (перестрахових випадків), визначених договором перестраховання, за рахунок грошових фондів, що формуються перестраховиками шляхом сплати перестраховальниками перестрахових платежів (перестрахових внесків, перестрахових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів;

– поняття перестрахової послуги в частині визнання її діями перестраховиків, що здійснюються з метою задоволення особливих потреб перестраховальників;

– поняття перестрахової діяльності в частині визначення її врегульованою нормами права, здійснюваною на підставі ліцензії підприємницькою діяльністю страхових/перестрахових компаній, яка полягає в наданні перестрахових послуг страховикам (перестраховальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання передбаченого договором перестраховання перестрахового випадку;

– положення про доцільність відмежування правових статусів страхових компаній та професійних перестрахових компаній в частині встановлення підвищених вимог до порядку створення та функціонування останніх: створення в формі акціонерного товариства; наявності сплаченого регулятивного капіталу залежно від здійснюваного виду перестраховання; наявності гарантійного фонду та створення перестрахових резервів; внесення інформації про перестрахову компанію до Єдиного державного реєстру перестраховиків України; отримання ліцензій на здійснення перестрахової діяльності; відповідності професійної придатності та ділової репутації керівників та інших посадових осіб перестрахової компанії вимогам законодавства України;

– поняття перестрахової компанії в частині визначення її фінансовою установою, створеною у встановленому законом порядку в формі акціонерного товариства, виключним видом діяльності якої є надання перестрахових послуг щодо захисту майнових інтересів страховиків, з метою отримання прибутку на підставі ліцензії, що має необхідне для цього майно

та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів;

– визначення особливостей правового статусу перестраховиків-нерезидентів у частині встановлення вимог щодо необхідності здійснення нагляду за перестраховою діяльністю даних суб'єктів відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента та підписання меморандуму про співробітництво між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України;

– визначення особливостей правового статусу філій перестраховиків-нерезидентів у частині встановлення вимог щодо необхідності здійснення нагляду за перестраховою діяльністю даних суб'єктів відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента, підписання меморандуму про співробітництво між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента, укладення міжнародного договору про запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування між Україною та країною, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент, лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України, а також встановлення вимог до гарантійного депозиту філії перестраховика-нерезидента залежно від здійснюваних видів перестрахової діяльності;

– положення щодо необхідності створення окремої системи державного регулювання перестрахової діяльності в частині виявлення особливостей основних форм здійснення даного виду державного

регулювання: планування (прогнозування) перестрахової діяльності; управління перестраховою діяльністю; нагляду за перестраховою діяльністю; нормативного регулювання перестрахової діяльності;

– положення щодо необхідності відмежування державного нагляду за перестраховою діяльністю як однієї із форм здійснення державного регулювання перестрахової діяльності від державного нагляду за страховою діяльністю в частині визначення повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у відповідній сфері;

– обґрунтування необхідності побудови системи державного нагляду за перестраховою діяльністю через призму принципу прозорості в частині визначення потреби встановлення особливих (підвищених) вимог до платоспроможності національних перестрахових компаній та порядку складання і подання фінансової звітності вказаними суб'єктами.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих наукових висновків та інших результатів дослідження в процесі реформування та модернізації чинного законодавства України з метою вдосконалення господарсько-правового регулювання перестрахової діяльності професійних перестраховиків; під час проведення подальших наукових досліджень з окресленої проблематики; у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Актуальні проблеми господарського права», «Актуальні проблеми комерційного права», «Страхове право», «Правові засади страхової діяльності», «Правове регулювання страхової та перестрахової діяльності» тощо; у процесі підготовки підручників, навчальних посібників з відповідних дисциплін та науково-практичних коментарів до законодавства в сфері перестраховування; а також у правозастосовній практиці.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою роботою, у якій здійснено комплексний аналіз особливостей та проблем господарсько-правового регулювання перестрахової діяльності

професійних перестраховиків як окремого та особливого виду підприємництва. Сформульовані автором положення наукової новизни, теоретичні висновки та пропозиції зроблені під час проведення власного дослідження шляхом вивчення та аналізу наукової літератури та законодавства у сфері перестраховування.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію виконано та обговорено на кафедрі господарського права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні результати дослідження доповідалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (22 травня 2015 р., м. Київ); Круглому столі «Проблеми розвитку науки господарського права і вдосконалення господарського законодавства» (4 грудня 2015 р., м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (29-30 січня 2016 р., м. Львів); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи» (1-2 квітня 2016 р., м. Дніпропетровськ); Постійно діючому науковому семінарі «Сучасні виклики українського права в контексті європейської інтеграції» (29 квітня 2016 р., м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання державотворення в Україні» (20 травня 2016 р., м. Київ).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дисертації відображено у дванадцяти публікаціях, з них 6 наукових статей у фахових виданнях (2 статті у фахових виданнях України, 4 – у фахових виданнях України, що входять до наукометричних баз) та 6 тез доповідей за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації визначені предметом і метою дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 241 сторінка, з них основного тексту – 209 сторінок. Список використаних джерел налічує 282 найменування та містить 32 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕСТРАХОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Поняття та економіко-правова природа перестраховання

У процесі переходу до ринкової економіки одним із основних завдань, які ставить перед собою наша держава, є забезпечення свободи підприємницької діяльності. Як очікуваний результат, активний розвиток підприємництва, поява все більшої кількості приватних суб'єктів господарювання, становлення вільної конкуренції та інші ринкові перетворення стають причиною виникнення принципово нових суспільних відносин, а відтак, зумовлюють необхідність захисту майнових інтересів учасників таких відносин від ризиків, які завжди існують у відповідній сфері, а саме: банкрутства, природних катаклізм, катастроф, недоотримання прибутку, втрат капіталу тощо. Не є винятком й сфера життєдіяльності фізичних осіб, яка також практично завжди супроводжується ризиком (ризиком травматизму, непрацездатності, смерті, втрати або знищення майна, заподіяння шкоди іншим особам тощо) [264].

Доведено, що у сучасних умовах господарювання найбільш ефективним механізмом захисту від об'єктивно існуючих ризиків, які виникають як у сфері господарювання, так і в приватному житті, виступає страхування. Його основним завданням є відшкодування страхувальникам (фізичним та юридичним особам, які звертаються за страховим захистом), заподіяних збитків та втрат, які виникають внаслідок дії несприятливих факторів і негативних впливів певних чинників. Саме з огляду на це, страхування виконує надзвичайно важливу (головну) функцію –

забезпечення захисту майнових інтересів страхувальників. Разом із тим, страхування виконує й інші, не менш важливі, функції: забезпечення безперервності процесу виробництва і відшкодування збитків суб'єктів господарювання за рахунок коштів страхових резервів, без залучення державних ресурсів; мінімізації можливого збитку при настанні страхового випадку; підвищення ролі страхової галузі у забезпеченні довгострокових інвестицій до економіки держави [151, с. 39, 131]. Відтак, страхування не лише захищає майнові інтереси страхувальників, але й забезпечує фінансову стабільність економічної системи держави, що безпосередньо впливає на її економічну безпеку в цілому.

Досягти реалізації вищевказаних функцій страхування можливо лише за наявності в країні надійного ринку страхових послуг, на якому виконання страховиками прийнятих на себе зобов'язань перед страхувальниками відбувається безконфліктно, у визначені законом та/або договором страхування строки та в повному обсязі. Проте сучасні економіко-політичні реалії, які породжують виникнення нових ризиків – масштабних, унікальних, вартісних та всеохоплюючих, – зумовлюють потребу пошуку страховими компаніями, які приймають такі ризики в страхування, додаткових фінансових можливостей для їх утримання (забезпечення), якісного покриття [259, с. 10] та збереження при цьому власної фінансової стійкості [257, с. 119]. На сьогодні у світі одним із найбільш дієвих, багатofункціональних та раціональних механізмів, здатних забезпечити всі необхідні для цього умови, виступає *перестраховання*.

Саме за допомогою перестраховання страховики¹ (перестраховальники) мають можливість шляхом залучення грошових коштів інших страховиків та/або перестраховиків брати на страхування ризики, які перевищують їх фінансові можливості, та своєчасно і в повному обсязі відшкодовувати збитки в разі їх реалізації [28, с. 13]. Все це, відповідно, дає змогу страховій

---

¹Зауважимо, що перестраховання може здійснюватися з метою захисту майнових інтересів не лише страховиків, але й перестраховиків як споживачів перестрахових послуг – детально дане питання досліджено в п. 1.3 роботи.

компанії розширювати коло споживачів страхових послуг та збільшувати обсяги страхових операцій [259, с. 10], що сприятиме ефективному здійсненню страхової діяльності.

Таким чином, перестраховання виконує не менш важливі функції, аніж страхування, зокрема: забезпечення захисту майнових інтересів страховиків, яке дозволяє останнім належним чином виконувати прийняті на себе зобов'язання за договором страхування та зберігати стабільність власного фінансового становища. Вказане, у свою чергу, призводить до зміцнення страхового ринку, а відтак, і економіки всієї держави.

Разом із тим, незважаючи на таке надважливе значення перестраховання та стрімкий розвиток перестрахового ринку, який спостерігається останнім часом у світовій та, зокрема, європейській практиці, появу нових видів перестрахових послуг та розширення їх географії, в сучасній українській правовій науці відсутнє комплексне дослідження даного правового інституту. Як наслідок, на доктринальному рівні досить багато проблем у сфері перестраховання залишаються недослідженими або дискусійними, а законодавча база з питань перестраховання є недостатньо розробленою і потребує вдосконалення [49, с. 110] (мова про її модернізацію навіть не йдеться).

Загалом, розвиток наукової думки в сфері перестраховання розпочався наприкінці XIX – початку XX століть у роботах таких вчених як: О. Г. Гойхбарг, В. Р. Ідельсон, В. П. Крюков, І. І. Степанов, П. П. Цитович, Г. Ф. Шершеневич та ін. Проте фундаментальні дослідження, які були б присвячені особливостям перестраховання, у вказаний період були відсутні. Дореволюційні вчені у своїх роботах акцентували увагу лише на окремі аспекти перестраховання. Вони досліджували переважно цивільно-правову природу договору перестраховання, кваліфікуючи його в якості різновиду договору страхування. З впровадженням державної монополії на страхування (період з 1918 р. по 1988 р.) ситуація погіршилася: існуючі наукові роботи з питань перестраховання (яких на той час була досить незначна кількість)

практично втратили своє значення та перестали бути актуальними. І лише наприкінці ХХ століття розпочався новий етап у розвитку наукової думки у цій сфері. Такі зміни були пов'язані з поступовим відродженням комерційного страхування, і, як наслідок, необхідністю існування та розвитку перестраховування [96, с. 5-6, 9]. Саме тому, у науковій літературі особливостям та проблемам перестраховування приділено недостатньо уваги, що і зумовлює потребу в їх ґрунтовному дослідженні.

Передовсім, слід зазначити про відсутність єдиного підходу щодо визначення поняття «перестраховування» в сучасній економічній та правовій доктринах.

Вчені-економісти у своїй переважній більшості притримуються позиції, відповідно до якої перестраховування виступає механізмом передачі всіх або частини ризиків страхувальників, прийнятого одним страховиком, до іншого страховика та/або перестраховика. Так, В. Д. Базилевич під перестраховуванням розуміє процес передачі частини взятих на себе ризиків іншим страховикам та/або перестраховикам з метою створення такого страхового портфеля, який би забезпечував стійкість і рентабельність страхових операцій [240, с. 127]. Ю. М. Журавльов надає детальніше визначення і розглядає перестраховування як систему економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризики, передає частину відповідальності за ними, з врахуванням своїх фінансових можливостей, на узгоджених умовах іншим страховикам та/або перестраховикам з метою створення збалансованого портфеля страхування, забезпечення фінансової стійкості і рентабельності страхових операцій [245, с. 423].

Зазначену позицію розділяє й А. О. Бойко, зазначаючи про те, що у вузькому розумінні перестраховування є страхуванням одним страховиком/перестраховиком іншого страховика. А у широкому розумінні перестраховування – це система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризик (з урахуванням своїх фінансових можливостей) визначену частину відповідальності за ними

передає, на погоджених умовах, іншим страховикам-резидентам або нерезидентами, які мають статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій вони зареєстровані [28, с. 17].

Такий погляд на перестраховування знаходить своє підтвердження в працях багатьох інших відомих вітчизняних та іноземних фахівців у сфері страхування (О. О. Гвозденка [55, с. 27], О. М. Залетова [83, с. 253], О. Д. Заруби [86, с. 151], В. В. Шахова [241, с. 186], К. В. Шелехова, В. Д. Бігдаша [272, с. 232]) і впливає з «теорії переносу ризику», згідно з якою перестраховування визнається процесом дроблення відповідальності страховика за договором страхування з іншими страховими та/або перестраховими товариствами [220, с. 29].

Так, Т. В. Татаріна вказує, що за допомогою системи перестраховування існує можливість подрібнити великі ризики між страховиками/перестраховиками та запобігти їх кумуляції. Тобто, перестраховування захищає від одного великого ризику, здійснення страхового відшкодування за яким може спричинити погіршення фінансового становища страховика і поставити належне виконання ним свого зобов'язання під загрозу, а також від значної кількості невеликих ризиків, сумарні збитки за якими можуть призвести до аналогічних наслідків. Зрозуміло, що розміри страхових відшкодувань, у разі реалізації зазначених ризиків, є досить значними, а фінансові можливості страхових компаній для їх виплати – обмеженими. Саме тому, обійтися без перестраховування у відповідних ситуаціях просто неможливо [252, с. 20]. Погоджуючись із таким підходом В. Ю. Абрамов, відзначає, що за своєю суттю перестраховування виступає правовою конструкцією з розщеплення великого ризику одного страховика між, як правило, кількома страховиками/перестраховиками [12].

Деякі вчені-правники, визначаючи поняття перестраховування, дотримуються аналогічної точки зору. Так, наприклад, В. І. Серебровський зазначає, що перестраховування – це «передача страховиком частини ризику іншому або іншим страховикам» [225, с. 317]. М. О. Ісаєв так само вважає, що

перестраховання дозволяє страховим організаціям покласти на третю особу – іншу страхову/перестрахову організацію, прийнятий на себе за договором страхування ризик або певну його частину. Завдяки чому, на думку науковця, страхова організація набуває можливість перерозподіляти прийняті на себе ризики між нею і перестраховиком [89].

Проте, не всі науковці у сфері права погоджуються із вказаним підходом. Зокрема, до протилежного висновку доходить К. Г. Семенова, зауважуючи, що визначення перестраховання як механізму передачі ризику страхувальника, прийнятого одним страховиком, іншій страховій та/або перестраховій компанії, є, з правової точки зору, некоректним. Перестраховик виступає в ролі гаранта виконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальником у випадку, якщо в страховій компанії немає активів, щоб самостійно відшкодувати страхувальнику збитки в повному обсязі. На думку автора, перестраховання – це страхування більш високого порядку і являє собою ніщо інше, як страхування належного виконання договору страхування [220, с. 31].

О. І. Худяков взагалі стверджує, що навіть при страхуванні не відбувається ніякого перенесення ризику (страхувальник як був, так і залишається носієм свого ризику), а лише забезпечується страховий захист від цього ризику. Помилковою, за словами науковця, вважається і думка про те, що за допомогою перестраховання страховик (перестраховальник) передає частину своїх зобов'язань перед страхувальником іншим страховикам/перестраховикам [269, с. 523-524], що підтверджується положеннями чинного законодавства. Зокрема, ч. 2 ст. 987 Цивільного Кодексу України [270] (далі – ЦК України), а також ст. 12 Закону України «Про страхування», згідно з якими відповідальність перед страхувальником за здійснення страхових виплат продовжує нести страховик в повному обсязі незалежно від укладання договору перестраховання [202].

Ми приєднуємося до вказаних висновків у частині того, що перестраховання не є механізмом передачі прийнятого страховиком ризику

страхувальника до іншого страховика та/або перестраховика. Проте, на наш погляд, обґрунтування такого підходу має здійснюватися *на основі інших, відмінних від висловлених вищезазначеними науковцями, аргументів*. Зокрема, варто наголосити на тому, що страховики є суб'єктами підприємництва, які здійснюючи страхову діяльність не лише захищають від потенційно можливих ризиків інших суб'єктів (страхувальників), а й самі несуть підприємницькі ризики, тобто загрозу настання економічно негативних наслідків для власної господарської (підприємницької) діяльності [50, с. 88].

Загалом, незалежно від сфери виробництва товарів, надання послуг чи виконання робіт, незалежно від організаційно-правової форми чи будь-яких інших умов чи обставин, діяльність суб'єктів господарювання завжди є і буде ризиковою. Однак, особливо це стосується страхової діяльності, сама сутність якої полягає в майновому захисті від наслідків несприятливих подій, які можуть як відбутися, так і не відбутися, а також збитки, від яких можуть мати як катастрофічний, так і незначний характер. Тобто, страховики, як правило, мають справу із непередбачуваними подіями і на власний ризик (як суб'єкти підприємництва) приймають ризики інших учасників економічних відносин. А отже, можна зробити висновок про підвищену ризиковість страхової діяльності (яка фактично має прояв у високій вірогідності понести підприємницькі ризики [235, с. 13-17]), що, у свою чергу, може позначитися на здатності її суб'єктів (страховиків) виконувати прийняті на себе страхові зобов'язання та зберігати при цьому стабільність свого фінансового становища. Все це породжує необхідність захисту майнових інтересів страховиків від відповідного ризику, що є основною функцією перестраховування (особливості майнових інтересів страховиків та специфіка перестрахового ризику розглянуті в підрозділі 1.2 роботи).

Зауважимо, що незважаючи на сформоване судовою практикою країн загального права поняття перестраховування як «оформленого окремим договором страхування вже застрахованого ризику для того, щоб страховик

міг отримати компенсацію» (дане визначення було сформульоване ще в 1807 р. англійським судом у справі *Delver v. Barnes*) [210, с. 9], у Рішенні Палати Лордів в справі *Agnew and others v. Lansforsakringsbolagens A.B.* від 17 лютого 2000 р. було викладено дещо іншу позицію. Так, Лорд Міллетт у своїй доповіді відмітив, що страхування та перестраховування концептуально відрізняються і служать *різним цілям*. За його словами, будь-яке страхування завжди пов'язано з управлінням ризиком. Однак пряме страхування захищає страхувальників від надзвичайних ризиків, які виникають за межами «звичайного ходу подій», чи то в особистому житті, чи в ділових відносинах. А перестраховування пов'язане з управлінням ризиками, страхування яких для обох сторін є «звичайним ходом подій» [1]. Наведене доводить, що під час страхування відбувається захист майнових інтересів страхувальників від ризиків настання можливих негативних наслідків непередбачуваних подій, а під час перестраховування – захист майнових інтересів перестраховальників від ризиків невиконання ними власних зобов'язань за первинним договором страхування, що є їх прямим обов'язком.

Більше того, виконання такої функції відбувається у вже зовсім інших відносинах: страховики та/або перестраховики вступають у нові відносини – відносини перестраховування, а не в існуючі відносини страхування і несуть відповідальність за виконання власних зобов'язань перед іншою стороною даних відносин – перестраховальниками (страховиками як споживачами перестрахових послуг). На нашу думку, за допомогою перестраховування забезпечується перестраховий захист майнових інтересів прямих страховиків, а не повторний страховий захист вже застрахованого майнового інтересу страхувальників у відносинах страхування.

У зв'язку із цим, слід звернути увагу на помилковість ототожнення перестраховування із цесією, а також застосування до суб'єктів перестрахових відносин таких термінів як «цедент» і «цесіонарій», на чому наголошує, зокрема, К. Г. Семенова [220, с. 30-31]. Однак, така позиція, на наш погляд,

потребує уточнення – поняття «цесія» не може застосовуватися до відносин перестраховування виключно у розумінні ЦК України.

Так, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 512 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за договором відступлення права вимоги [270] або договору цесії, як він називається у практиці ділового обороту [120]. Проте, як вже було зазначено, виходячи з положень актів спеціального законодавства (ст. 12 Закону України «Про страхування»), укладення договору перестраховування не є підставою для переходу прав та обов'язків страховика за первинним договором страхування до перестраховика [202], а отже, вказане положення ЦК України не поширюється на перестрахові відносини. Разом із тим, поняття цесії може застосовуватися до вказаних відносин як категорія страхового права, в теорії якого, процес, який пов'язаний із передачею ризику (в даному випадку мова йде про передачу страховиком свого особливого ризику іншому страховику та/або перестраховику) у перестраховування визначається як *цедурування* ризику, або *цесія*. Страховик (перестраховувальник), який, в свою чергу, передає власний ризик у перестраховування, називається *цедентом*, а страховик/перестраховик, який даний ризик приймає, – *цесіонарій* [133]. Наступні передачі ризику у перестраховування поіменовуються *ретроцесією*, відповідно сторони таких правовідносин – *ретроцедент* і *ретроцесіонарій*.

Отже, на основі вищезазначеного, приходимо до висновку про те, що вступаючи в перестрахові відносини, перестраховувальник передає в перестраховування власний ризик, а саме: ризик невиконання прийнятого на себе зобов'язання за договором страхування та можливості втрати при цьому сталості власного фінансового становища. З огляду на це, розглядати перестраховування в якості механізму передачі ризику страховувальника прийнятого одним страховиком до іншого страховика та/або перестраховика є вкрай необґрунтованим.

До того ж, на наш погляд, перестраховання виступає самостійним по відношенню до страхування правовим інститутом. Однак, на сьогодні цей підхід залишається дискусійним, адже перестраховання як на законодавчому, так і науково-теоретичному рівні (у переважній більшості випадків) визнається вторинним, допоміжним та похідним від страхування [49, с. 110].

На підтвердження цьому можна навести дефініцію Закону України «Про страхування», де законодавець фактично визнає перестраховання частиною страхування. Так, ст. 12 даного Закону встановлено, що перестраховання – це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником в іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно із законодавство країни, в якій він зареєстрований [201].

Зауважимо, що до недавнього часу у законодавстві більшості країн світу перестрахованню так само була приділена недостатня увага. Разом із тим, з прийняттям Директиви 2005/68/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 листопада 2005 року «Про перестраховання» (далі – Директива ЄС про перестраховання) [193] та імплементацією її норм у законодавство країн-членів ЄС, відбувається поступова зміна підходів до розуміння сутності перестраховання – від різновиду страхування до самостійного правового інституту, що є, безумовно, позитивною тенденцією, яка, на жаль, поки не знайшла свого відображення в законодавстві України.

У науковій літературі також досить розповсюдженою є точка зору про те, що перестраховання є страхуванням особливого виду, вторинним страхуванням, залежним і похідним від нього, а тому «... абсолютно правильно чинять ті законодавства, які підпорядковують перестраховання загальними правилами страхування» [273, с. 492]. Цю думку, зокрема, поділяє В. К. Райхер, який відмічає, що перестраховання слід розглядати як страхування цивільної відповідальності або як особливий його різновид [211,

с. 145]. Однак, з такою позицією (цілком справедливо) не погоджується В. І. Серебровський, посилаючись на те, що в основі страхування цивільної відповідальності завжди лежить вина або заподіяння шкоди, а для перестраховання не характерні, ні наявність вини, ні понесення шкоди. При цьому, вчений розглядає перестраховання вже самостійним різновидом майнового страхування, під яким слід розуміти «залучення до несення ризику іншого страховика або інших страховиків шляхом передачі їм основним страховиком всього або частини ризику» [72, с. 142].

К. Г. Воблий також ототожнює страхування й перестраховання і вважає, що перестраховання не виконує ніяких самостійних функцій, однак, визначає його як середню та кінцеву ланку страхового процесу [38, с. 219].

Дещо іншої думки дотримується О. Д. Заруба, розглядаючи перестраховання як окремий та незалежний вид страхування [86, с. 162]. К. Пфайффер надає схоже визначення, відповідно до якого перестраховання визнається самостійною галуззю страхування, що забезпечує захист прямого страховика (цедента) від можливих фінансових втрат, якщо б йому необхідно було здійснити виплати за укладеними договорами страхування, не маючи перестрахового покриття [210, с. 7]. На думку ж Л. М. Клоченко та П. Мюллера, перестраховання є страхуванням, але іншого порядку. Разом із тим, як зазначають автори, перестраховання не існує без страхування і засновано, відповідно, на договорі страхування [95, с. 48-60].

Таким чином, у юридичній та економічній науковій літературі, а також в законодавстві певних країн поняття перестраховання зазвичай розглядається як: 1) страхування; 2) різновид страхування; 3) галузь чи сфера страхування.

Однак, на наш погляд, зазначені підходи не відображають як особливої правової, так і соціально-економічної сутності перестраховання. Хоча й варто погодитися з тим, що функції, які виконує перестраховання (надання додаткової фінансової місткості для прийняття прямими страховиками ризиків по страхуванню; забезпечення збалансованості результатів діяльності

страховика за звітний рік; надання умов для накопичення активів прямим страховиком; вплив на поліпшення показників платоспроможності прямого страховика), з економічної точки зору підкреслюють його похідний по відношенню до страхування характер [72, с. 71; 261, с. 32].

До того ж, розкриваючи правову природу перестраховування, варто відзначити, що дані інститути мають багато спільного: в перестрахованні, як і в страхуванні, захищаються майнові інтереси інших суб'єктів – страхувальників та перестраховальників, формуються певні резерви та проводяться виплати при настанні страхового [252, с. 23] чи, відповідно, перестрахового випадку. Також обидва інститути створюють умови для безперервної та ефективної діяльності суб'єктів підприємництва, тим самим, захищаючи економічну безпеку нашої держави в цілому. Зауважимо, що страхування та перестраховування, виконуючи власні функції, сприяють реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [201].

Разом із тим, для перестраховування характерними є такі відмінні ознаки, які не дають можливості визнавати його різновидом страхування. Як вже було зазначено, *основною функцією перестраховування є забезпечення захисту специфічних майнових інтересів особливого суб'єкту – перестраховальника*, яка полягає в забезпеченні можливості виконання ним прийнятих на себе зобов'язань за договором страхування та збереженням при цьому стабільності його фінансового становища.

Також необхідність у перестрахованні виникає й у зв'язку з тим, що можливості страховиків по страхуванню великих ризиків є досить обмеженими, що зумовлено вичерпністю фінансових ресурсів останніх, а також вимогами чинного законодавства до фінансового становища таких суб'єктів [96, с. 3]. І, як вже було зазначено, саме за допомогою перестраховування страховики мають можливість взяти на страхування ризики, відшкодування за якими перевищують їх фінансові можливості, та своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за прийнятими зобов'язаннями [28, с. 13].

Виходячи з цього, перестраховання не лише забезпечує можливості перестраховальників виконувати вже прийняті страхові зобов'язання та зберігати при цьому фінансову стабільність, але й дозволяє їм приймати на себе та бути впевненим у можливості виконання належним чином та в повному обсязі нових зобов'язань (незалежно від їх обсягу) перед страхувальниками в майбутньому.

З огляду на це, перестраховання виконує, поряд із функцією захисту майнових інтересів перестраховальників як споживачів перестрахових послуг, також *функцію захисту майнових інтересів страхувальників як споживачів страхових послуг* [48, с. 260]. При цьому, варто ще раз наголосити, що за допомогою перестраховання безпосередній захист майнових інтересів страхувальників не відбувається, оскільки вони не є суб'єктами даних відносин і відповідно до чинного законодавства обов'язок виконання зобов'язань перед якими покладено повністю на страховика, незалежно від укладання договору перестраховання.

Крім того, перестраховання сприяє створенню належних умов для провадження страхової діяльності. Так, звертаючись за перестраховим захистом, страхові компанії можуть продовжувати стабільно та ефективно здійснювати власну діяльність, не припиняючи її, а саме: надавати якісні послуги та отримувати від цього прибуток. А отже, перестраховання виконує ще одну надзвичайно важливу та притаманну виключно йому функцію – *формування надійного ринку страхових послуг*, що для нашої держави є надзвичайно актуальним.

Як відомо, в Україні поширеною є практика несплати страхових відшкодувань з боку окремих страхових компаній. Страховики часто зволікають із здійсненням страхового відшкодування або взагалі відмовляють у його здійсненні [53, с. 29]. Так, за даними Національної комісії, здійснює що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) за період з 01.01.2016 р. по 26.09.2016 р. до неї надійшло 3572 звернення, скарги фізичних та юридичних

осіб на дії страхових компаній. Протягом 2016 року за результатами розгляду даних звернень Нацкомфінпослуг було складено 312 актів про правопорушення (в одному акті про правопорушення фіксуються порушення вимог чинного страхового законодавства від 1 до 25 звернень) та на їх основі було прийнято 279 рішень, з них: 151 – розпорядження про застосування заходу впливу щодо усунення порушень законодавства про фінансові послуги. Загальний обсяг виплат страхового відшкодування страховими компаніями, за результатами розгляду Нацкомфінпослуг звернень за період з 01.01.2016 р. по 26.09.2016 р., склав – 70 млн. грн. [91].

Таким чином, страховий ринок України на сьогодні не забезпечує належне задоволення потреб суспільства в надійних страхових послугах. Зокрема, розмір страхових платежів на душу населення в нашій країні менше в 20 разів ніж в Словенії, в 11 разів ніж в Чехії, і в 9 разів ніж в Польщі [31, с. 17]. Змінити таку ситуацію, а саме: запобігти випадкам несвоєчасності чи неповноти здійснення страхових виплат, підвищити авторитет страхових компаній, а також сприяти стабільності та ефективності функціонування страхового ринку в країні, можна саме за допомогою перестраховання та розвитку перестрахової діяльності як окремого виду підприємництва.

Отже, підсумовуючи зазначене, перестраховання виконує такі особливі функції: 1) забезпечення захисту майнових інтересів перестраховальників (шляхом забезпечення можливості виконувати ними прийняті на себе страхові зобов'язання належним чином та в повному обсязі, зберігаючи при цьому стабільність власного фінансового становища); 2) забезпечення опосередкованого захисту майнових інтересів страхувальників (шляхом створення для них додаткових гарантій виконання страховиками відповідних зобов'язань); 3) формування надійного ринку страхових послуг (шляхом створення умов для ефективного здійснення страхової діяльності).

Зважаючи на це, слід зробити висновок про похідний, але не вторинний чи допоміжний характер перестраховання не лише з економічних, але й правових позицій. Так, з одного боку, без страхування не було б і

перестраховання. Окрім того, перестраховання створює належні умови для здійснення страхової діяльності. Однак, не варто забувати про те, що виникнення перестраховання було зумовлено не лише обмеженими можливостями страхових компаній за допомогою страхування забезпечити належний захист майнових інтересів страхувальників відповідно до умов первинного договору страхування, але й необхідністю забезпечення захисту майнових інтересів самих страховиків як суб'єктів підприємницької діяльності [49, с. 112].

На підставі проведеного аналізу, вважаємо, що поняття «перестраховання» найбільш повно і точно розкривається за допомогою категорії «правовідносини». Адже саме в правовідносинах реалізується зміст і сутність будь-яких правових інститутів [275, с. 20-25]. Проте, на відміну від страхування, перестраховання завжди є *господарсько-правовими відносинами*, що, з огляду на вищевикладене, пов'язано з такими особливостями їх елементного складу:

1) особливий склад: такі відносини виникають між професійними суб'єктами господарювання, а саме: *страховиками та/або перестраховиками та перестрахувальниками*. Страхувальники (споживачі страхових послуг) не є суб'єктами даних відносин, адже їх інтереси захищаються лише внаслідок забезпеченого перестрахованням належного виконання страховиками прийнятих на себе зобов'язань за договором страхування;

2) особливий об'єкт: перестрахові відносини спрямовані на *захист особливих майнових інтересів перестрахувальників*, які пов'язані з обов'язком останніх виконати прийняті на себе зобов'язання за договором страхування та збереженням стабільності власного фінансового становища;

3) особливий зміст: зміст перестрахового правовідношення, як і правовідношення будь-якого іншого виду, становить взаємні права та обов'язки його основних учасників [151, с. 397]. А відтак, він полягає в *обов'язку перестраховика здійснювати перестрахову виплату у всіх*

випадках, коли у перестраховальника існує: 1) потреба (обумовлена умовами договору страхування) виконати прийняті на себе страхові зобов'язання належним чином та в повному обсязі та не втратити при цьому свою фінансову стійкість; або ж 2) потреба у відновленні власної фінансової стійкості, яка виникла у зв'язку із виконанням прийнятих на себе страхових зобов'язань, для можливості прийняття та виконання нових страхових зобов'язань у майбутньому, якому кореспондує право перестраховальника *вимагати здійснення такої виплати*, а також в обов'язку перестраховальника *сплачувати на користь перестраховика за надані ним послуги перестрахові платежі*, якому так само кореспондує відповідне *право перестраховика вимагати це*.

Підбиваючи підсумки аналізу цього питання, необхідно зробити висновок про те, що перестраховання як з економічної, так і правової точки зору тісно пов'язано зі страхуванням, проте не є його різновидом, сферою чи галуззю.

Перестраховання виконує самостійні функції, характеризується відмінними особливостями та має власне значення. Саме тому, на сучасному етапі розвитку існує гостра потреба зміни як законодавчих, так і науково-теоретичних підходів щодо визначення поняття «перестраховання» та розкриття його правової природи.

Все вищевикладене дає змогу сформулювати визначення поняття перестраховання, у зв'язку із чим, пропонуємо внести такі зміни до чинного законодавства України, а саме:

1) доповнити Главу 35 Господарського кодексу України (далі – ГК України) § 2¹ «Перестраховання»;

2) доповнити § 2¹ «Перестраховання» Глави 35 ГК України ст. 355¹ «Перестраховання», виклавши ч. 1 якої в такій редакції:

«Перестраховання – вид господарсько-правових відносин щодо захисту майнових інтересів страховиків у разі настання певних подій (перестрахових випадків), визначених договором перестраховання, за рахунок грошових

фондів, що формуються страховиками та/або перестраховиками шляхом сплати перестраховальниками перестрахових платежів (перестрахових внесків, перестрахових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів»²;

3) розробити та прийняти Закон України «Про перестраховання та перестрахову діяльність»³, у якому закріпити вказане визначення.

1.2 Поняття та ознаки перестрахової діяльності

Нині поряд з проблемою визначення особливого характеру перестраховання також постає проблема визнання місця та ролі перестрахової діяльності в економічній системі держави як окремого виду підприємництва. Враховуючи те, що в переважній більшості вчені-економісти та вчені-правники розглядають перестраховання виключно як різновид страхування, відповідно, аналогічні висновки вони роблять стосовно перестрахової діяльності, розглядаючи її видом страхової діяльності.

Як зазначалося, чинне законодавство фактично визнає перестраховання частиною страхування. А тому, при регулюванні перестрахових операцій застосовуються загальні норми про страхову діяльність за окремими винятками. Наголошуємо, що не розрізняючи вказані види підприємницької діяльності, законодавець однаково підійшов до врегулювання порядку створення, у тому числі ліцензування, функціонування та припинення страхових та перестрахових компаній, державного нагляду за страховою та

---

²Зважаючи на самостійний характер перестраховання, вважаємо за необхідне поряд із термінами «страховий випадок», «страховий платіж», «страховий внесок», «страхова премія» використовувати терміни «перестраховий випадок», «перестраховий платіж», «перестраховий внесок», «перестрахова премія» – детально дане питання досліджено в підрозділі 1.2 роботи.

³На сьогодні в Україні існує гостра необхідність прийняття окремого закону, яким будуть врегульовані особливості перестраховання як окремого правового інституту, а також перестрахової діяльності як окремого та особливого виду підприємництва – детально дане питання досліджено в підрозділі 1.3 роботи.

перестраховою діяльністю, особливостей договорів страхування і перестраховування тощо [149, с. 41], що, на наш погляд, є помилковим.

Вважаємо, що перестрахова діяльність є самостійним та особливим видом господарювання. Підтвердження такої позиції можна отримати виходячи з аналізу основних ознак, які характеризують будь-яку господарську діяльність, та виявлення їх особливого змісту, притаманного виключно перестраховій діяльності.

Так, згідно з визначенням, наведеним у ч. 1 ст. 3 ГК України, під господарською діяльністю слід розуміти діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [59].

Відповідно, ця діяльність характеризується такими ознаками: 1) здійснюється особливими суб'єктами (господарську діяльність здійснюють суб'єкти господарювання) на професійних засадах; 2) її зміст полягає у виробництві продукції, виконанні робіт чи наданні послуг не для власних потреб виробника, а для задоволення потреб інших осіб; 3) її результати мають вартісний характер та реалізуються за плату, тобто функціонують як товар; 4) поєднує як приватні інтереси суб'єкта господарювання, так і публічні інтереси (держави, суспільства, значних прошарків населення тощо) [35, с. 9-10; 275, с. 14-15].

Екстраполюючи вказані ознаки, що є характерними для будь-якого виду господарської діяльності, на перестрахову, з урахуванням специфіки, яка їй притаманна, перша ознака, яку необхідно проаналізувати – це *особливий суб'єктний склад*. Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про страхування» суб'єктами, які можуть здійснювати страхову діяльність, виступають страховики-резиденти, страховики-нерезиденти, а також філії страховиків-нерезидентів [202]. А отже, з огляду на те, що предметом безпосередньої діяльності страховика може бути як страхування, так і перестраховування (ч. 16 ст. 2 Закону України «Про страхування»), слід

зробити висновок, що зазначені суб'єкти поряд зі страховою можуть займатися й перестраховою діяльністю також. Разом із тим, у ст. 12 зазначеного Закону, де міститься визначення поняття перестраховування, суб'єктами, які забезпечують відповідний захист майнових інтересів перестраховувальників, визнаються не лише страховики, але й професійні перестраховики [202], виключним видом діяльності яких є надання перестрахових послуг.

Однак, попри існування двох категорій вищевказаних суб'єктів, які безпосередньо здійснюють перестрахову діяльність, чинне законодавство України фактично прирівнює їх між собою. Зокрема, вітчизняний законодавець не вбачає необхідності запровадження окремих порядків створення та функціонування національних страхових та перестрахових компаній та встановлення для останніх спеціальних, відмінних від загальних, критеріїв надання перестрахових послуг [174]. При цьому, варто відзначити, що особливості здійснення перестрахової діяльності страховиками/перестраховиками-нерезидентами значною мірою врегульовані нормами вітчизняного законодавства [149, с. 38-39]. Проте, незважаючи на це, переважну більшість вимог, які висуваються до даних суб'єктів, слід визнати такими, що обмежують свободу заснування діяльності та надання послуг у сфері перестраховування. До того ж, зазначені вимоги не проводять розмежування між страховими та перестраховими організаціями, однаковим чином стосуючись кожної із них.

У зв'язку з цим, сучасний стан нормативно-правового регулювання відповідної сфери в Україні не відповідає практиці, яка існує на вже сформованому в більшості країнах-членах ЄС ринку перестрахових послуг. Так, міжнародний досвід здебільшого доводить необхідність відмінного регулювання страхової та перестрахової діяльності [151, с. 186], а також необхідність існування окремих вимог до спеціалізованих перестрахових організацій [193] з огляду на відмінності елементів їх правового статусу.

Зважаючи на наявність зазначених проблем, професійний ринок перестраховання в Україні, на жаль, досі знаходиться в стані трансформації: від стадії перших проявів свого функціонування і відсутності адекватного правового закріплення до стадії належної правової регламентації усіх відносин, пов'язаних із забезпеченням перестрахового захисту, і, як наслідок, належного розвитку даного ринку.

Така ситуація пояснюється «нерозумінням глибинної сутності перестраховання і його великого значення як на мікро-, так і макроекономічному рівнях» [98, с. 109]. А тому, враховуючи специфіку перестраховання як особливого соціально-економічного та правового інституту (про що було зазначено в підрозділі 1.1 роботи) доходимо висновку про те, що перестрахова діяльність поряд із страховиками має здійснюватися такими окремими суб'єктами господарювання як професійні перестраховики. З огляду на це, на законодавчому рівні мають бути встановлені особливі (підвищені) вимоги до порядку створення даних суб'єктів та особливі (підвищені) умови їх функціонування⁴.

Ще однією із ознак, яка дає можливість встановити специфіку перестрахової діяльності, є визначення її *змісту*. Так, змістом будь-якої господарської діяльності, виходячи із легального визначення, є виготовлення та реалізація продукції, виконання робіт чи надання послуг [59]. Відповідно, змістом перестрахової діяльності, на нашу думку, є надання притаманних виключно їй послуг, а саме: перестрахових. Л. В. Супрун також переконана в тому, що перестрахова діяльність є особливим видом господарської діяльності, оскільки вона полягає в наданні специфічних перестрахових послуг, що здійснюються за плату, постійно і на професійній основі [251, с. 102].

Однак, вітчизняний законодавець не визнає перестрахові послуги самостійним видом послуг та відносить їх до складу страхових. Так, ст. 2 Закону України «Про страхування» передбачено, що предметом

---

⁴ Детально дане питання розглянуто в підрозділі 2.1.1 роботи.

безпосередньої діяльності страховика може бути виключно страхування, перестраховання та фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів. Разом із тим, визначення поняття перестраховання у ст. 12 зазначеного Закону розкривається через категорію страхування [202]. З огляду на що, надаючи вичерпний перелік фінансових послуг п. 9 ст. 4 Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» не виокремлює перестрахові послуги як їх окремий різновид та відносить до їх складу лише послуги у сфері страхування [205].

Таким чином, вищевикладене дає підстави стверджувати, що перестрахові послуги хоча й не включені до відповідного переліку, але все ж таки є фінансовими, проте виключно як один із видів послуг у сфері страхування. Такий підхід, на наше переконання, є помилковим. У зв'язку з цим, виникає необхідність визначення поняття «перестрахова послуга», а також її відмежування від страхових послуг.

Насамперед, слід відзначити, що на сьогодні як в економічній, так і юридичній літературі відсутній єдиний підхід щодо розуміння змісту послуг. Більшість науковців надають власні визначення даного поняття [17, с. 297; 214]. Однак, найбільшого поширення в господарсько-правовій науці набув підхід, відповідно до якого послуги визнаються діяльністю (як сукупністю дій), яка спрямована на задоволення будь-яких потреб особи і не має уречевленого результату [214].

Погоджуючись із вказаним визначенням, пропонуємо розуміти під *перестраховою послугою* дії перестраховиків, які здійснюються з метою задоволення особливих потреб перестраховувальників.

Н. Б. Пацурія відзначає, що будь-яка послуга, у тому числі і страхова, досягає найбільшого ефекту в суспільстві тільки за наявності попиту і пропозиції на неї. Тобто, за наявності ринку певних послуг. На думку автора, механізм нормального функціонування ринку страхових послуг припускає, з

одного боку, процес формування специфічних страхових потреб, а з іншого – організовану систему по їх задоволенню [150, с. 31].

Аналогічні висновки також можна зробити й по відношенню до перестрахових послуг (як різновиду фінансових послуг). Зокрема, вважаємо, що їх існування як окремого виду послуг, насамперед, обумовлено наявністю специфічних перестрахових потреб, які задовольняються на відповідному перестраховому ринку.

Загалом, у науковій літературі термін «потреба» досить часто використовується для визначення поняття «інтерес», що, на наш погляд, є цілком справедливим. Так, на думку В. І. Приписного, інтерес є відображенням суб'єктивно існуючих потреб [162, с. 9]. Схоже визначення надають П. С. Пацурківський та Ю. П. Пацурківський, які розглядають інтерес як суспільне відношення, змістом якого виступає потреба суб'єкта, яка має соціальний характер і яка виражається в усвідомленні та реалізації цілей [153, с. 49]. Разом із тим, варто приєднатися до позиції науковців [60, с. 52; 61, с. 115], на думку яких потреба не лише визначає, а й «...породжує інтерес, стаючи його змістом» [152, с. 31].

А отже, перестрахова потреба нерозривно пов'язана із перестраховим інтересом. У зв'язку із цим, також виникає необхідність у розмежуванні страхового та перестрахового інтересу.

При цьому, слід зауважити, що в юридичній літературі питання страхового інтересу є досить дискусійним. Деякі науковці, відносять страховий інтерес до предмету страхування, інші ж, в свої переважній більшості, – до об'єкту. Зокрема, В. І. Серебровський обґрунтовує позицію, відповідно до якої страховий інтерес є предметом страхування, оскільки страховик, укладаючи договір страхування, не приймає на себе зобов'язань поновити певну річ, яку було пошкоджено в результаті настання страхового випадку, а зобов'язується відшкодувати тільки той збиток, якого може зазнати страхувальник. А отже, страхується не певна річ, а інтерес страхувальника щодо цілісності майна, яке він страхує [226, с. 79].

Дещо іншої точки зору притримується М. С. Малєїн, на переконання якого, страховий інтерес виступає об'єктом страхової охорони [113, с. 27], а також Є. М. Мен, який вбачає у страховому інтересі об'єкт страхування [115, с. 31].

Таким чином, страховий інтерес, як правило, ототожнюється з майновим інтересом, із чим погодитися не можемо. Найбільш обґрунтованим вважаємо підхід, відповідно до якого страховий та майновий інтерес хоча й пов'язані між собою, проте не є рівнозначними категоріями. Зокрема, страховий інтерес – це потреба страхувальника в захисті своїх правомірних майнових інтересів, які є підставою для виникнення страхового правовідношення [152, с. 33]. Майновий інтерес страхувальника, у свою чергу, є об'єктом страхування (тобто, підлягає страховому захисту), який пов'язаний: 1) з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням; 2) з володінням, користуванням і розпорядженням майном; 3) з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі [202].

Відповідно, перестраховим інтересом є також потреба перестраховальника захистити свої законні майнові інтереси. Проте відмінності полягають в *характері таких інтересів*, на захист яких спрямовані інститути страхування та перестраховання. У цьому випадку надзвичайно важливими є розуміння того, що перестраховання – це не страхування відповідальності перестраховальника у разі заподіяння ним шкоди відповідним споживачам страхових послуг внаслідок невиконання або неналежного виконання прийнятих на себе зобов'язань за договором страхування. Під час страхування відповідальності об'єктом страхування виступають майнові інтереси страхувальника, пов'язані з відшкодуванням ним заподіяної шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі [202]. Під час перестраховання ж відбувається захист майнового інтересу перестраховальника, який пов'язаний з виконанням прийнятих на себе зобов'язань за договором страхування та збереженням

стабільності свого фінансового становища, а не із відшкодуванням заподіяної ним шкоди.

В. В. Нечипоренко притримується аналогічної точки зору і вказує на те, що для виконання свого договірною зобов'язання перестраховиком не передбачається вчинення цивільного правопорушення з боку перестраховувальника. Тобто, укладення договору перестраховування та його виконання не передбачає наявності цивільного правопорушення в діях «застрахованої особи» – страховика. Разом із тим, як відзначає автор, підставою для здійснення перестраховиком свого договірною зобов'язання є настання страхової події за первинним договором страхування, частина ризику за яким була перестрахована. Відповідно, «перестраховування, на відміну від страхування цивільної відповідальності, ... стосується суто певного юридичного факту (здебільшого події) – настання передбаченого страхового випадку, не пов'язаного безпосередньо із вчиненням страховиком цивільного правопорушення» [125, с. 128-129].

На нашу думку, зазначені висновки щодо підстав виникнення обов'язку страховика виконувати власні договірні зобов'язання при страхуванні відповідальності є цілком доречними. Однак, при перестраховуванні відповідний обов'язок перестраховика, вважаємо, пов'язаний не із фактом настання страхового випадку, а з необхідністю виплати таким суб'єктом страхового відшкодування або ж з необхідністю відновити власне фінансове становище у зв'язку із його виплатою – у чому і полягає сутність *перестрахового випадку*⁵.

Також неможливо погодитися із думкою висловленою деякими науковцями про віднесення перестраховування до різновиду майнового страхування та, відповідно, доцільності поширення норм страхового законодавства за аналогією до перестрахових відносин [72, с. 134]. Зокрема, Ю. Б. Фогельсон обґрунтовує таку позицію тим, що здійснення страхової

---

⁵ Таким чином, перестраховим випадком є обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування (наприклад, внаслідок перевищення межі власного утримання перестраховика) або ж факт виплати даного відшкодування.

виплати, незважаючи на добровільний характер прийнятого на себе страхового зобов'язання, завжди завдає матеріальної шкоди страховику, про що свідчить існуючий законодавчий підхід нормотворців різних країн світу [266, с. 114-115]. А тому, об'єктом перестраховування виступає майновий інтерес перестраховальника, пов'язаний із можливими витратами на страхові виплати, які можуть виникнути в результаті настання страхового випадку [222]. Відповідно, об'єкт перестраховування за таких обставин співпадає із об'єктом майнового страхування.

Однак, зазначений підхід, на наш погляд, є невірним. Адже, об'єктом майнового страхування виступають майнові інтереси страхувальників, які пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням належним їм майном. Відповідно, обов'язок здійснення страхового відшкодування в такому випадку пов'язаний із заподіянням шкоди майну [202]. Для перестраховування ж безпосереднє заподіяння шкоди майну перестраховальника не має ніякого юридичного значення, оскільки перестраховому захисту підлягають зовсім інші майнові інтереси.

Поза тим, варто звернути увагу на те, що обов'язок перестраховика щодо здійснення відповідної перестрахової виплати виникає не лише у зв'язку із необхідністю відновлення фінансового становища перестраховальника внаслідок вже сплаченого ним страхового відшкодування, але й у зв'язку із необхідністю вчинення такої оплати в майбутньому, про що вже було зазначено. До того ж, виконання страховиками власних зобов'язань за договором страхування, враховуючи зміст страхової діяльності, який полягає в наданні страхових послуг, а також її підприємницький характер, що виражається в отриманні відповідної винагороди за надання даних послуг, навряд чи, можна загалом визнати збитком.

Відтак, перестрахові та страхові інтереси характеризуються наявністю потреби в захисті *різних майнових інтересів*.

Досліджуючи особливості перестрахових відносин, Д. Е. Дмитрієва також звертає увагу на нетотожність «страхового інтересу перестраховальників» страховому інтересу страхувальників за відповідними договорами страхування та перестраховання. Разом із тим, «прагнення виконати свої зобов'язання за первинним договором страхування» науковець помилково визначає не майновим, а перестраховим інтересом перестраховальника [72, с. 87]. Таким чином, зазначене підтверджує існування в науковій літературі поглядів щодо необхідності розмежування страхових та перестрахових інтересів, а також ще раз наголошує на проблемі співвідношення понять майновий та страховий/перестраховий інтерес.

Окрім цього, вважаємо за необхідне висловити думку про існування поряд із особливими майновими інтересами перестраховальників, також і особливих (відмінних від страхових) перестрахових потреб таких суб'єктів. Дана позиція пояснюється тим, що перестраховий інтерес перестраховальника обумовлений не потребою відшкодувати відповідні матеріальні збитки (як це відбувається при страхуванні [152, с. 33]), а потребою виконати власні страхові зобов'язання та зберегти при цьому свою фінансову стабільність.

Однак, переважна більшість науковців дотримується протилежної точки зору. Дослідивши вищезазначену позицію Ю. Б. Фогельсона про віднесення перестраховання до одного із різновидів майнового страхування та, відповідно, ототожнення майнових інтересів страхувальників та перестраховальників [266, с. 114-115, 458-460], логічно припустити, що на думку науковця, перестраховий інтерес перестраховальника виникає у зв'язку з потребою відшкодувати йому збитки, заподіяні виконанням прийнятого на себе зобов'язання.

К. Г. Семенова обґрунтовує схожу позицію, відповідно до якої перестраховий інтерес або, як відзначає автор, «страховий інтерес перестраховальника» хоча й відрізняється від страхового інтересу страхувальника, проте пов'язаний, перш за все, із витратами, що можуть

виникнути у зв'язку з виконанням перестраховальником своїх зобов'язань за основним договором страхування, у якому він виступає як страховик (у зменшенні яких й існує потреба). Наявність такого інтересу в прийнятому ризику дозволяє перестраховальнику захищати свій інтерес шляхом перестраховування [220, с. 40-42].

Проте, суттєві відмінності між інститутами страхування та перестраховування, а також різниця у відповідних майнових інтересах свідчать про неприпустимість зведення сутності перестрахового інтересу до потреби відшкодування перестраховальнику відповідних матеріальних збитків.

На наш погляд, перестраховий інтерес, на відміну від страхового, не пов'язаний із потребою відшкодування понесених відповідними суб'єктами збитків, а обумовлений потребою створення умов для можливості виконання перестраховальниками прийнятих на себе страхових зобов'язань належним чином та в повному обсязі, та, як наслідок, продуктивності здійснення власної страхової діяльності. Таким чином, перестраховий інтерес відрізняється від страхового інтересу не лише наявністю відмінних майнових інтересів, у захисті яких існує потреба, але й відмінною сутністю перестрахової потреби, яка й породжує відповідний інтерес та трансформується у його зміст.

Отже, *майновий інтерес перестраховальника* є потребою у виконанні ним прийнятих на себе зобов'язань за договором страхування та збереженні при цьому стабільності власного фінансового становища, а *перестраховий інтерес* – потребою в перестраховому захисті відповідного майнового інтересу. А тому, потреба в перестраховуванні або *перестрахова потреба* є нічим іншим, ніж усвідомленою необхідністю у перестраховому захисті.

З огляду на вищевикладене, пропонуємо закріпити в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність» положення наступного змісту, виклавши їх у такій редакції:

1) «Об'єктом перестраховування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані з виконанням страховиком прийнятих на

себе зобов'язань за договором страхування та збереженням стабільності свого фінансового становища»;

2) «Перестраховий випадок – подія, передбачена договором перестраховання, з настанням якої у перестраховика виникає обов'язок здійснити виплату перестрахової суми з метою забезпечення виконання страховиком прийнятого на себе страхового зобов'язання або з метою відновлення фінансового становища страховика, який вже виконав прийняте на себе страхове зобов'язання».

Окрім того, зважаючи на те, що інтерес містить у собі не лише потребу, але й шляхи її задоволення [108, с. 65], особливої уваги в контексті даного дослідження потребує такий механізм задоволення перестрахової потреби як перестраховий захист.

З цього приводу слід навести наукову позицію В. В. Нечипоренка щодо некоректності застосування в правових джерелах запозичених з економічної та фінансової літератури таких формулювань як «забезпечення перестрахового захисту» і «перестрахове покриття». На думку науковця, жодна із сторін договору перестраховання не здійснює захист будь-кого або будь-чого в прямому значенні цього слова. Іншими словами, ніхто нікому не надає послуги захисту, а йдеться про надання фінансової послуги, яка полягає, у зобов'язанні відшкодування ймовірної шкоди на умовах укладеної угоди. У зв'язку з цим, запропоновано в якості найбільш вдалого замітника понять «перестраховий захист» та «перестрахове покриття» використовувати такі дефініції як «перестрахове зобов'язання» або «фінансова послуга перестраховання» [125, с. 9, 132-133].

К. Г. Семенова надає схоже визначення перестрахового захисту (яке ґрунтується на висловленому автором підході щодо розуміння сутності перестрахового інтересу), під яким вона розуміє зобов'язання перестраховика відшкодувати перестраховальникові відповідно до умов договору витрати, пов'язані з виконанням перестраховальником своїх зобов'язань за укладеним ним як страховиком договором страхування [220, с. 44-45].

Спробуємо не погодитися із зазначеною позицією, адже, враховуючи встановлений нами особливий зміст перестрахового інтересу, *перестраховий захист* полягає не у відшкодуванні перестраховальнику ймовірної шкоди у зв'язку із виконанням ним свої зобов'язань за договором страхування, а в комплексному захисті відповідних майнових інтересів даного суб'єкту, а саме: у забезпеченні впевненості в можливості приймати та виконувати власні страхові зобов'язання незалежно від будь-яких обставин та зберігати при цьому фінансову стабільність, та, відповідно, продовжувати здійснення підприємницької діяльності та отримувати прибуток за її результатами, що забезпечується шляхом здійснення перестрахової виплати.

Таким чином, поняття «перестраховий захист» є ширшим за поняття «перестрахове зобов'язання» та повністю охоплює його як один із своїх проявів. Більше того, перестрахове зобов'язання полягає не у відшкодуванні понесених перестраховальником збитків, а у здійсненні перестрахової виплати, яка є додатковою гарантією для виконання ним своїх страхових зобов'язань.

Що ж стосується недоцільності використання самого формулювання «перестраховий захист», то, на наш погляд, таке зауваження є також не досить коректним. Адже надання перестрахових послуг здійснюється саме з метою захисту майнових інтересів страховиків від особливого перестрахового ризику, який супроводжує їхню діяльність, – ризику невиконання прийнятих на себе страхових зобов'язань, а також ризику погіршення власного фінансового становища внаслідок їх виконання.

З огляду на це, пропонуємо закріпити в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність» положення наступного змісту, виклавши їх у такій редакції:

1) *«Перестраховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться перестраховування. Така подія має наслідком неможливість виконання страховиком прийнятих на себе страхових зобов'язань, а також погіршення його фінансового становища внаслідок їх виконання»;*

2) *«Перестрахова сума – грошова сума, у межах якої перестраховик відповідно до умов договору перестраховання зобов’язаний провести виплату при настанні перестрахового випадку»;*

3) *«Перестрахова виплата – грошова сума, яка виплачується перестраховиком відповідно до умов договору перестраховання при настанні перестрахового випадку»⁶.*

На підставі вищевказаного, вважаємо доведеною думку про існування поряд із страховими також і перестрахових потреб (відмінних від страхових), які задовольняються окремими суб’єктами перестрахової діяльності, що в свою чергу, дає підстави стверджувати про наявність особливого попиту та пропозиції на перестрахові послуги, тобто специфічного перестрахового ринку.

У контексті цього дослідження досить важливим є також розмежування страхового та перестрахового ринків. Слід відзначити, що спільною для даних ринків є сфера здійснення страхової та перестрахової діяльності – сфера фінансових послуг. Адже і страхові, і перестрахові послуги за своєю сутністю є операціями з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [205].

Проте, між означеними ринками існують суттєві відмінності, які, як вже було зазначено, полягають у неоднаковому змісті страхових та перестрахових потреб, а також в існуванні окремих суб’єктів як страхової, так і перестрахової діяльності, які формують відповідні попит і пропозицію на страхові та перестрахові послуги. Таким чином, страховий та

---

⁶ Варто звернути увагу на те, що Верховною Радою України в першому читанні було прийнято Проект Закону України «Про страхування» № 1797-1 від 6 лютого 2015 року (далі – Проект № 1797-1), у якому міститься визначення поняття перестрахової виплати. Однак, на наш погляд, дане визначення має бути виключено із вказаного законопроекту та має бути закріплено в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність».

перестраховий ринки, хоча й досить тісно пов'язані між собою, однак все ж таки є окремими ринками фінансових послуг.

Відповідно, перестраховий ринок (або ринок перестрахових послуг) слід визнати самостійним ринком, об'єктом купівлі-продажу на якому виступає перестрахова послуга, і на якому формуються перестраховий попит і пропозиція. Перестрахова послуга, в свою чергу, є діями перестраховиків, що здійснюються з метою задоволення особливих потреб перестраховувальників. Така послуга за своєю сутністю є фінансовою послугою.

Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо внести такі зміни до чинного законодавства України:

1) доповнити п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» підпунктом 9¹, виклавши його в такій редакції : *«послуги у сфері перестрахування»;*

2) викласти ч. 2 ст. 333 ГК України в такій редакції:

«Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, перестрахування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів, страхування та перестрахування»;

3) викласти ч. 5 ст. 333 ГК України в такій редакції:

«Допоміжною діяльністю у сфері фінансів, страхування та перестрахування є недержавне управління фінансовими ринками, біржові операції з фондовими цінностями, інші види діяльності (посередництво у кредитуванні, фінансові консультації, діяльність, пов'язана з іноземною валютою, страхуванням та перестрахуванням вантажів, оцінювання страхового та перестрахового ризику та збитків, інші види допоміжної діяльності)».

Наступною ознакою перестрахової діяльності, зважаючи на її особливий зміст, який полягає в наданні специфічного виду послуг є те, що результати даної діяльності реалізуються за плату і мають цінову визначеність, тобто функціонують на перестраховому ринку як товари.

Досить цікавим з даного приводу є співвідношення таких понять як «продукт», «товар» та «послуга». У науковій літературі «продукт» зазвичай розглядається як «результат процесу праці» [135, с. 16]. Найбільш вдалим серед існуючих визначень, на нашу думку, є визначення М. М. Павлишенка, який під продуктом розуміє «результат праці людини в матеріально-речовій або нематеріальній формі» [75; 146; 209].

Що стосується товару, то ще К. Маркс в своїй праці «Капітал» визначав його як продукт, призначений суто для обміну, а не для власного споживання. Також для товару характерними є дві властивості: споживна вартість та мінова вартість [92]. Таким чином, товар слід визнати продуктом праці, що задовольняє певну потребу людини і виготовлений для обміну [74, с. 640]. З огляду на особливості перестрахової діяльності більш точним є визначення запропоноване П. І. Юхименком та П. М. Леоненком, відповідно до якого, товар – це продукт праці (вироби або послуги), здатний задовольняти певні потреби та призначений для купівлі-продажу [282, с. 506].

Також досить влучно в цьому контексті висловлюються І. В. Фисун та О. В. Чернявська, вказуючи на те, що первинним слід вважати «страховий продукт» як результат людської діяльності щодо здійснення захисту майнових інтересів юридичних і фізичних осіб від наслідків раптових несприятливих подій. Такий продукт, за словами науковців, реалізується в страховій послугі, яка стає страховим товаром, коли виробляється для постійного продажу [263, с. 180].

Таким чином, вважаємо, що перестраховим продуктом є послуга, яка може бути надана перестраховиком як результат здійснення власної перестрахової діяльності. Разом із тим, дана послуга перетворюється у товар тоді, коли вона реально здатна задовольнити потреби перестраховувальників у перестраховому захисті (адже така властивість товару як споживна вартість реалізується лише тоді, коли за його допомогою задовольняються певні потреби тих, хто їх купує [25]), а також, коли вона придбається у

відповідного суб'єкта перестрахової діяльності, який надає такі послуги на постійній основі.

Також вважаємо, що ще одна ознака господарської діяльності, а саме: *поєднання в ній як приватних, так і публічних інтересів*, є притаманною і для перестрахової діяльності.

Як відзначає О. М. Вінник в своїй дисертаційній роботі «Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах», значущість ролі приватних і публічних інтересів у сфері господарювання не викликає сумніву, адже від вирішення проблеми їх оптимального співвідношення залежить ефективність економічних перетворень і, відповідно, – рівень життя громадян. Держава, як виразник суспільних інтересів, є певною мірою залежною від підприємництва, а, з іншого боку, підприємницька діяльність має здійснюватися в інтересах держави і суспільства [36, с. 56].

Саме тому, взаємодія приватних і публічних інтересів в господарській діяльності має неабияке значення. Так, на думку автора, господарська діяльність є суспільно необхідною (або, як зазначає В. С. Щербина, суспільно корисною [275, с. 15]), оскільки спрямована на задоволення суспільних потреб у певних товарах (продукції, роботах, послугах) незалежно від прибутковості, яка посідає другорядну роль. Однак, разом із тим, така діяльність обов'язково має враховувати приватні інтереси виробника, який зазвичай здійснює свою господарську діяльність з метою отримання прибутку [36, с. 56-59].

Відповідно, поєднання даних інтересів відбувається й під час здійснення перестрахової діяльності як самостійного виду підприємницької діяльності. Безумовно, перестраховик, передовсім, зацікавлений в прибутковості власної діяльності, однак отримання прибутку є можливим лише за умови задоволення потреб відповідних споживачів у перестраховому захисті за рахунок наданих ним перестрахових послуг [45, с. 58].

Досить цікаву думку з даного питання висловлює В. І. Веретнов, за словами якого, перестрахова компанія «хоча й має на меті отримання прибутку, за сучасних реалій вона пропонує більшу цінність для страховиків у захисті, ніж отримує від цього певний зиск» [33]. Підтвердженням цьому, як вже зазначалося в підрозділі 1.1 роботи, слугує той факт, що перестраховування спрямовано на захист майнових інтересів досить широкого кола суб'єктів: не лише перестраховувальників як споживачів перестрахових послуг шляхом створення умов для можливості належного та повного виконання ними прийнятих на себе зобов'язань, але й страхувальників як споживачів страхових послуг шляхом забезпечення виконання страховиками відповідних зобов'язань перед ними. Більше того, перестраховування сприяє формуванню ефективної системи господарювання держави загалом шляхом створення умов для формування та подальшого функціонування надійного ринку страхових послуг та фінансової стабільності суб'єктів, які їх надають.

Разом із тим, як доводить світова практика, перестраховий бізнес надає можливості його власникам отримати прибуток і досягти капіталізації своїх інвестиційних вкладень, що сприяє їх зацікавленості в розвитку професійного ринку перестраховування [98, с. 113].

Основний прибуток перестрахова компанія отримує, як правило, за результатами здійснення власної перестрахової діяльності, який обчислюється як різниця між доходами від перестрахової діяльності та відповідними витратами перестраховика. Доходи від перестрахової діяльності формуються за рахунок надходжень від перестраховувальників на користь перестраховика певної кількості грошей як плати за перестрахові послуги [133], тобто за рахунок перестрахових платежів. При цьому, зауважимо, що взаєморозрахунки між сторонами перестрахових операцій мають свої особливості. За передачу ризиків у перестраховування перестраховувальник має право отримати від перестраховика комісійну винагороду або утримати її із перестрахового платежу, який належить перестраховику. У перестраховувальника отримана комісійна винагорода

відноситься на доходи від страхової діяльності, а у перестраховика – на витрати за результатами здійснення перестрахової діяльності [20].

З урахуванням зазначеного, пропонуємо закріпити у Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» наступні положення, виклавши їх у такій редакції:

1. *«Перестраховий платіж (перестраховий внесок, перестрахова премія) – плата за перестраховання, яку перестраховальник зобов'язаний внести перестраховику згідно з договором перестраховання»⁷;*

2. *«Комісійна винагорода – плата за передачу ризику у перестраховання, яку перестраховальник отримує від перестраховика або утримує із перестрахового платежу, який перестраховальник зобов'язаний внести на користь перестраховика».*

Таким чином, здійснення перестрахової діяльності з однієї сторони зумовлено наявністю особливих перестрахових інтересів, а саме: потреб страховиків захистити свої майнові інтереси за допомогою перестраховання, а з іншої – бажанням та можливістю перестраховиків задовольнити такі потреби і, як наслідок, отримати прибуток.

Підсумовуючи все вищевказане, цілком логічним зробити висновок про те, що перестрахова діяльність є самостійним та особливим видом господарської, зокрема підприємницької діяльності, яка відповідає всім її ознакам.

Відтак, з метою розкриття сутності поняття перестрахової діяльності вважаємо за необхідне навести та проаналізувати ознаки, які характеризують її як вид підприємництва. Чинне законодавство, зокрема ст. 42 ГК України, визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [59].

⁷ Зауважимо, що визначення перестрахового платежу міститься в Проекті № 1797-1. Однак, на наш погляд, дане визначення має бути виключено із вказаного законопроекту та бути закріплено в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність».

Так, першою ознакою підприємницької діяльності є її самостійність та ініціативність [59]. Зміст даної ознаки зумовлюється свободою здійснення відповідної діяльності та полягає у вільному бажанні та гарантованій можливості підприємців незалежно від інших суб'єктів, на власний розсуд та без обмежень здійснювати будь-яку діяльність, яка не заборонена законом [57, с. 12; 106, с. 11]. Разом з тим, ч. 3 ст. 43 ГК України встановлені певні умови здійснення підприємницької діяльності, що полягають: у забороні здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлює Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», без спеціального дозволу (ліцензії); у встановленні законом переліку видів діяльності, підприємництво в яких загалом забороняється [59; 275, с. 17].

Що стосується перестрахової діяльності, то згідно із законодавством України, вона не відноситься до видів діяльності, підприємництво в яких є не дозволеним, проте її здійснення є можливим лише за умови отримання спеціальної ліцензії – на здійснення окремого виду страхування, яка дає одночасно право на проведення перестраховання за даним видом страхування. А отже, вітчизняні перестраховики мають право приймати ризики в перестраховання лише з тих видів добровільного і обов'язкового страхування, на проведення яких вони отримали ліцензію [174].

Таким чином, на сьогодні професійна перестрахова діяльність в Україні не підлягає окремому ліцензуванню, а право на її провадження повністю залежить від наявності у перестраховика ліцензії на здійснення того чи іншого виду страхової діяльності. Однак, на наш погляд, зазначений підхід перешкоджає можливості перестраховиків здійснювати власну діяльність, а саме: активно застосовувати перестрахові операції [221] та, відповідно, забезпечувати належний захист майнових інтересів споживачів перестрахових послуг. А тому, одним із напрямків реформування вітчизняного законодавства, має стати запровадження спеціальних (підвищених) вимог до порядку створення професійних перестраховиків та

спеціальних (підвищених) умов їх подальшого функціонування – зокрема, окремої ліцензії на право здійснення перестрахової діяльності⁸.

Ще однією ознакою, яка характеризує підприємницьку діяльність, є її ризиковість [59]. Поза сумнівом здійснення перестрахової діяльності також пов'язано із ризиком. Як вже було зазначено, він посідає особливе місце у перестрахових правовідносинах, оскільки породжує потребу в перестрахованні, а також є спонукальним мотивом для виникнення даних відносин [220, с. 39]. Відтак, здійснення перестрахової діяльності спрямовано на захист майнових інтересів страховиків від особливих ризиків, які виникають у процесі здійснення ними відповідної діяльності. Разом із тим, перестрахова діяльність, як і будь-яка інша підприємницька діяльність, так само завжди супроводжується ризиком, а зважаючи на її особливий зміст, вона є навіть більш ризиковою, ніж страхова.

Наступна ознака підприємництва також притаманна перестраховій діяльності, а саме: здійснення з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [59]. Підтвердженням цьому є те, що перестрахова діяльність, поєднує в собі як приватні інтереси перестраховиків (отримати прибуток від здійснення даної діяльності), так і публічні інтереси особливих споживачів відповідних послуг – страховиків (захистити свої майнові інтереси за допомогою перестраховання).

Отже, зважаючи на вищезазначене, доходимо цілком обґрунтованого висновку про те, що перестрахова діяльність є самостійним різновидом підприємницької діяльності⁹ [117, с. 90; 249, с. 102]. А тому, має провадитися з урахуванням відповідних законодавчих вимог – зокрема, ст. 44 ГК України, яка містить основні принципи, на основі яких повинна здійснюватися кожна підприємницька діяльність [59], в тому числі і перестрахова.

Разом із тим, в економічній літературі, зокрема Д. Е. Дмитрієвою, виділяються специфічні принципи, на яких ґрунтується здійснення саме

---

⁸Детально дане питання розглянуто в пункті 2.1.1 підрозділу 2.1 та підрозділі 3.1 роботи.

⁹Варто відзначити, що аналогічної позиції притримуються Л. В. Супрун та М. В. Мних, які також наголошують на відповідності такої діяльності основним ознакам підприємництва.

перестрахової діяльності як окремого виду підприємництва, до яких автор відносить:

– наявність страхового інтересу – інтерес, властивий перестраховальнику за договором перестраховання, не тотожний страховому інтересу страхувальника за договором перестраховання, який полягає в прагненні перестраховальника виконати свої зобов'язання страховика за договором первинного страхування [72, с. 63]. Така позиція автора, на наш погляд, потребує уточнення, а саме: перестрахова діяльність характеризується наявністю перестрахового інтересу (саме перестрахового, а не страхового, про що вже було зазначено), тобто наявністю потреби перестраховальника захистити відповідний майновий інтерес за допомогою перестраховання;

– відшкодування збитків (компенсації) – договір перестраховання існує для компенсації страховику за договором страхування понесених ним збитків (або збитків, які він зобов'язаний буде понести) пропорційно частці участі перестраховика. Перестраховання не може виступати інструментом збагачення для перестраховальника, адже компенсації підлягає лише та шкода, яка заподіяна йому в результаті настання перестрахового випадку [72, с. 64-65]. Наявність даного принципу, з огляду на специфічний зміст перестрахового захисту, вважаємо, абсолютно недоречним і пропонуємо замінити його принципом комплексного захисту майнових інтересів перестраховальників;

– найвища сумлінність або найвища довіра (*uberrima fides*) – принцип договірних відносин, що полягає у відсутності будь-яких шахрайських намірів при укладанні договору і повному розкритті усієї інформації, що відноситься до договірних прав та обов'язків [72, с. 65]. На нашу ж думку, даний принцип, в першу чергу, проявляється у тому, що сторони договору перестраховання вступають у перестрахові відносини у зв'язку із бажанням

однієї із сторін захистити свої майнові інтереси, а також бажанням та можливістю забезпечити даний захист іншою стороною¹⁰.

А отже, здійснення перестрахової діяльності має ґрунтуватися на таких спеціальних принципах: наявність перестрахового інтересу; комплексний захист майнових інтересів перестраховальників; найвища сумлінність або довіра сторін договору перестраховання.

Підводячи підсумки, робимо висновок, що ознаки, які характеризують перестрахову діяльність, дозволяють визначитися із нею як із окремим та особливим видом господарської, зокрема підприємницької, діяльності. Разом із тим, перестрахова діяльність характеризується низкою особливих ознак, які не дозволяють прирівнювати її до страхової діяльності, а саме: 1) найбільш ефективно потреби у перестраховому захисті майнових інтересів страховиків можуть бути задоволені за допомогою перестрахової діяльності; 2) особливим суб'єктом перестрахової діяльності є професійні перестраховики (при цьому, перестрахову діяльність за окремими видами страхування, які визначені у ліцензії на право здійснення страхової діяльності, можуть здійснювати також страховики); 3) змістом перестрахової діяльності є надання особливих послуг, а саме: перестрахових.

Наведене вище дає змогу сформулювати визначення поняття «перестрахова діяльність», яке необхідно закріпити в законодавстві України. У зв'язку з чим, пропонуємо:

1) доповнити ст. 333 ГК України ч. 4¹, виклавши її в такій редакції:

«Перестраховою діяльністю є врегульована нормами права, здійснювана на підставі ліцензії підприємницька діяльність страхових/перестрахових компаній, яка полягає в наданні перестрахових послуг страховикам (перестраховальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання передбаченого договором перестраховання перестрахового випадку»;

---

¹⁰ Детально даний принцип розглянуто в підрозділі 1.3 роботи.

2) закріпити дане визначення в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність».

1.3 Джерела правового регулювання перестрахової діяльності

Дослідження джерел правового регулювання перестрахової діяльності, як і будь-якого іншого виду господарської діяльності, є надзвичайно важливим завданням, виконання якого дозволяє не лише встановити витоки, але й прослідкувати основні закономірності та тенденції розвитку відповідної діяльності. Разом із тим, це питання знаходиться у безпосередньому зв'язку з питанням про джерела господарського права в цілому.

З розвитком ринкових відносин та подальшою інтеграцією України у міжнародний економічний простір змінюється розуміння права, розширюються засоби, форми (інструменти) регулювання суспільних відносин, у тому числі у сфері господарювання. Зокрема, значення регуляторів господарських відносин набувають господарські договори та звичаї ділового обороту [161].

Відповідно, зазначені джерела стають джерелами правового регулювання перестрахових відносин, а відтак, і перестрахової діяльності також. Адже, будь-які господарські відносини нерозривно пов'язані із господарською діяльністю, а саме: є суспільними відносинами щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або її організації [35, с. 26]. З огляду на що, встановити та охарактеризувати основні джерела правового регулювання перестрахової діяльності видається неможливим без встановлення основних джерел правового регулювання перестрахових відносин. На підтвердження цьому, Г. Л. Знаменський вказує, що здатність регулювати діяльність, а не лише відносини, виділяє господарське

(підприємницьке) право від цивільного, яке за своєю природою призначене для регулювання майнових та особистих немайнових відносин [88, с. 10].

Загалом, в юридичній літературі зазначається, що правове регулювання перестраховання, на відміну від страхування, як правило, характеризується відсутністю спеціальних норм, присвячених даному інституту, в законодавстві більшості країн світу. Зважаючи на що, врегулювання перестрахових відносин забезпечується за допомогою інших правових джерел, до яких відносяться: звичаї, що сформувалися у відповідній сфері, договори перестраховання, а також судова практика [210, с. 12].

Проте, у зв'язку із прийняттям Директиви ЄС про перестраховання в законодавстві більшості країн-членів ЄС відбулися (та продовжують відбуватися) суттєві зміни, які полягають у створенні окремого нормативно-правового забезпечення перестраховання та перестрахової діяльності, зокрема. Відтак, на сьогодні перестрахове законодавство є одним із найважливіших регуляторів перестрахової діяльності.

З урахуванням вищевикладеного, основними джерелами правового регулювання перестрахової діяльності за сучасними науковими господарсько-правовими дослідженнями та відповідно до європейської практики здійснення перестраховання є: 1) перестрахове законодавство; 2) звичай ділового обороту; 3) договір перестраховання; 4) судова практика.

Проаналізуємо їх більш детально.

Як вже було відзначено, на даний час **перестрахове законодавство** займає одне із провідних місць серед джерел правового регулювання перестрахової діяльності. Разом із тим, у світовій практиці було сформовано два кардинально протилежні способи законодавчого врегулювання даного виду підприємництва.

Перший спосіб, який полягає у неприпустимості поширення норм страхового законодавства на перестрахові відносини, застосовувався в більшості економічно розвинених держав, що займають провідні позиції у світовому перестрахованні [62], а саме: Німеччині, Франції, Італії, Бельгії,

Швейцарії та ін. Зважаючи на що, перестрахова діяльність в цих країнах до недавнього часу врегульовувалася нормами цивільного та господарського законодавства. Проте, починаючи з 2005 року чинне законодавство переважної більшості країн-членів ЄС було доповнено спеціальними нормами про перестрахову діяльність та навіть окремими нормативно-правовими актами, присвяченими особливостям її організації та здійснення¹¹.

Другий спосіб нормативного врегулювання перестрахових відносин, який ґрунтується на застосуванні до перестраховування за аналогією норм страхового законодавства, знаходить своє відображення і дотепер у законодавстві більшості країн СНД [93]. Проте, його використання, враховуючи особливе значення та правову природу перестраховування [49, с. 111], а також самостійний та незалежний від страхової характер перестрахової діяльності [51, с. 300], на наш погляд, є невиправданим та недоцільним. Досить влучним в даному випадку є висловлювання С. В. Дедікова про те, що подібна спроба «регулювання перестраховування за допомогою норм страхового законодавства здатна підірвати основну парадигму перестрахових відносин...» [62].

Зазначений підхід (за виключенням поодиноких випадків спеціалізованого законодавчого врегулювання) застосовується і у вітчизняному законодавстві. Так, зокрема, перестрахова діяльність в Україні врегульовується нормами законодавства про страхову діяльність в частині, що може бути застосована до перестраховування, і складається із:

– загального законодавства (або законодавства загальної дії), яке регулює підприємницьку діяльність як таку та поширюється на всіх суб'єктів підприємництва. До нього, зокрема, належать: норми ГК України [59] та ЦК України [270], Закони України: «Про господарські товариства» [167], «Про акціонерні товариства» [163], «Про ліцензування видів господарської діяльності» [189], «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-

---

¹¹ Детально питання регулювання перестрахової діяльності в країнах-членах ЄС розглянуті в Розділі 2 та Розділі 3 роботи.

підприємців та громадських формувань» [168], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [188] та ін.;

– спеціального законодавства, яке складається з:

1) нормативно-правових актів, які врегульовують особливості фінансової, в тому числі страхової (перестрахової), діяльності: Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [205], Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (далі – Держфінпослуг) та Нацкомфінпослуг: «Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ» від 28 серпня 2003 року № 41 [177], «Про затвердження Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг» від 25 грудня 2003 року № 183 [179] та ін.;

2) нормативно-правових актів, норми якого поширюються виключно на суб'єктів страхової діяльності, а також (згідно із законодавчим підходом) суб'єктів перестрахової діяльності, до якого належать: Закон України «Про страхування» [202]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» від 18 грудня 1996 року № 1523 [194]; відомчі акти, зокрема Розпорядження Держфінпослуг та Розпорядження Нацкомфінпослуг: «Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності» від 28 серпня 2003 року № 40 [174], «Про Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України» від 5 грудня 2003 року № 155 [169], «Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків» від 3 лютого 2004 року № 39 [185], «Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження» від 11 липня 2013 року № 2262 [172], «Про затвердження Порядку реєстрації філій страховиків-нерезидентів» від 19 липня 2006 року № 6021 [184], «Про затвердження Порядку ліквідації філій страховиків-нерезидентів» від 7 грудня 2006 року № 6504 [181], «Про затвердження Положення про

здійснення нагляду за діяльністю філій страховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів» від 16 листопада 2006 року № 6426 [178], «Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» від 28 травня 2004 року № 736 [180], «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації страхових та перестрахових брокерів» від 12 серпня 2014 року № 2402 [187], «Про затвердження Положення про делегування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, окремих повноважень об'єднанню страховиків» від 21 серпня 2008 року № 1000 [176] та ін.

Таким чином, нормативно-правове регулювання перестрахової діяльності відбувається в основному за допомогою системи спеціального страхового законодавства, що регламентує порядок організації та здійснення страхової та, відповідно, перестрахової діяльності як її частини, не встановлюючи для них, як правило, відмінних законодавчих вимог. Система загального законодавства, визначаючи правові основи організації та здійснення будь-якого виду господарської діяльності, поширюється на перестрахову діяльність також опосередковано, адже визнає останню лише одним із напрямків страхової діяльності [46, с. 59].

Разом із тим, в системі страхового законодавства України існують й спеціалізовані нормативно-правові акти, які регулюють окремі питання організації та здійснення саме перестрахової діяльності. До них відносяться: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента» від 4 лютого 2004 року № 124 [186], Розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Порядку реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестрахувальниками) інформації про укладені договори перестрахування з

страховиками (перестраховиками) нерезидентами» від 15 вересня 2015 року № 2201 [183], а також інші акти компетентних органів з питань перестрахової діяльності.

Однак, зазначені акти забезпечують лише фрагментарне регулювання перестрахової діяльності, а саме: здійснюваної перестраховиками-нерезидентами як в частині надання національними страховиками/перестраховиками перестрахових послуг останнім, так і здійснення нерезидентами перестрахової діяльності на нашому перестраховому ринку. Більше того, вони виступають стримуючим фактором для можливості провадження перестрахової діяльності даними суб'єктами на території України, оскільки містять норми, якими встановлюються обмеження для їх допуску на вітчизняний перестраховий ринок. А тому, існування даних спеціалізованих нормативно-правових актів не лише не вирішує проблему відсутності належного законодавчого регулювання перестрахової діяльності, але й створює додаткові перешкоди у її здійсненні.

Крім того, основним недоліком зазначених актів є те, що вони хоча й виділяють серед інших операцій, здійснюваних страховиком/перестраховиком, операції з перестраховування, однак ніяким чином не розмежовують страхову та перестрахову діяльність та прирівнюють між собою суб'єктів, що її здійснюють.

Так, вищенаведене дає змогу зробити висновок про те, що нормативно-правова база, яка присвячена окремим аспектам організації та здійснення перестрахової діяльності в нашій країні, не надає можливості визначитися із нею (перестраховою діяльністю) як з самостійним та особливим видом підприємництва, що є суттєвою проблемою. Для вирішення якої, існує нагальна потреба формування окремої системи перестрахового законодавства, яка враховувала б всі особливості відповідної діяльності та забезпечила б на основі цього її адекватне нормативне регламентування. Оскільки з впевненістю можна стверджувати, що результативність тієї чи іншої господарської діяльності на пряму залежить від ступеню досконалості

та ефективності відповідного законодавства, яким визначаються її правові засади [46, с. 59].

Також, з огляду на зазначене, виконання поставленого завдання є неможливим без врахування досвіду іноземних держав. А тому, серед нормативно-правових джерел, які стосуються організації та здійснення перестрахової діяльності, окрему увагу варто приділити міжнародному законодавству, зокрема, законодавству Європейського Союзу. В сучасних умовах на розвиток та подальше вдосконалення національного законодавства воно має досить вагомий вплив, адже інтеграція України в ЄС неможлива без приведення українського законодавства у відповідність до його права.

Процес адаптації, розпочатий із моменту набрання чинності Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (далі – Угода про партнерство та співробітництво), згідно з якою наша держава проголошує процес наближення свого законодавства та права ЄС, не є простою справою, враховуючи складність і значний обсяг нормативного матеріалу у всіх пріоритетних напрямках адаптації [151, с. 158]. Однак, підписання Президентом України Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року [164] та її ратифікація (у зв'язку із чим, Верховною радою України 16 вересня 2014 року було прийнято відповідний Закон України № 1678-VII [197]) лише підтверджують бажання нашої держави рухатися в даному напрямку. Також, варто відзначити, що з 1 листопада 2014 року в Україні розпочався процес тимчасового застосування окремих Розділів зазначеної Угоди про асоціацію, а з 1 січня 2016 року даний процес поширюється й на Розділ IV, що має назву «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» [32].

Зокрема, узгодження норм законодавства України про перестрахову діяльність (зважаючи на його недоліки) із відповідними нормами законодавства ЄС має здійснюватися на основі положень, встановлених

наступними Директивами: 1) Директиви Ради 64/225/ЄЕС від 25 лютого 1964 року «Щодо скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії» (далі – Директива ЄС про скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії) [280], якою скасовано обмеження свободи заснування підприємницької діяльності і надання послуг у сфері перестраховування, залежно від національності чи місця знаходження компанії, яка надає послуги перестраховування; 2) Директиви 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року «Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Платоспроможність II (далі – Solvency II)) [196], яка замінила Першу Директиву Ради 73/239/ЄЕС «Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування, іншого, ніж страхування життя» від 24 липня 1973 року (далі – Solvency I) [281] та якою запроваджено принципово нову систему забезпечення платоспроможності страховиків та перестраховиків на території ЄС; 3) вищезгаданій Директиви ЄС про перестраховування [193], якою впроваджено окрему, відмінну від системи регулювання страхової діяльності, систему регулювання перестрахової діяльності; 4) Директиви 2002/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради про посередництво у страхуванні від 9 грудня 2002 року (далі – Директива 2002/92/ЄС про посередництво у страхуванні) [195] та її нової редакції, а саме: Директиви (ЄС) № 2016/97 Європейського парламенту та Ради «Про реалізацію страхових продуктів» від 20 січня 2016 року (далі – Директива (ЄС) 2016/97 про реалізацію страхових продуктів) [198], якими визначені основи здійснення посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні.

Разом із тим, український законодавець має усвідомлювати, що в умовах глобалізації проблема адаптації законодавства України, в тому числі і господарського, по суті, має вирішуватися саме в контексті взаємодії

складних систем (ЄС та національної держави), а не перетворення їх на єдине ціле [26, с. 161; 130, с. 75, 190]. А тому, процес зближення законодавства України про перестрахову діяльність до європейського законодавства має полягати не в простому копіюванні відповідних норм, а у їх вибіркового запозиченні з врахуванням стану та потреб вітчизняної економіки та перестрахового ринку, зокрема.

Отже, нормативно-правова регламентація перестрахової діяльності на сучасному етапі в Україні характеризується наявністю таких проблем:

- опосередкованістю поширення норм загального законодавства про підприємництво та спеціального законодавства у сфері фінансової діяльності на перестрахову діяльність;
- здійсненням регулювання здебільшого за допомогою норм спеціального законодавства про страхову діяльність;
- існуванням вибіркового врегулювання окремих напрямів перестрахової діяльності;
- невідповідністю існуючої системи законодавства вимогам законодавства ЄС.

Невирішення зазначених проблем може призвести до того, що забезпечення ефективного захисту майнових інтересів страховиків як споживачів перестрахових послуг та, відповідно, формування надійного страхового ринку буде практично неможливим. На сьогодні в Україні вже склалася ситуація, в якій з однієї сторони практично відсутня зацікавленість вітчизняних суб'єктів господарювання у провадженні перестрахової діяльності, що проявляється в існуванні лише однієї професійної перестрахової компанії на вітчизняному ринку перестраховування, а з іншої – відсутнє бажання та довіра споживачів даних послуг звертатися за перестраховим захистом до зазначених суб'єктів та надання переваги іноземним страховим/перестраховим компаніям [158].

З огляду на це, основними напрямками реформування та модернізації (зокрема, адаптації до законодавства ЄС) вітчизняного законодавства у сфері перестрахової діяльності, на наш погляд, мають стати:

- 1) прийняття Закону України «Про перестраховування та перестрахову діяльність»;
- 2) створення системи підзаконних актів, які регулюватимуть окремі питання та напрями здійснення перестрахової діяльності;
- 3) доповнення законодавства загальної дії та спеціального законодавства у сфері фінансової діяльності нормами, присвяченими особливостям правового регулювання перестрахової діяльності.

Прийняття окремого закону «Про перестраховування та перестрахову діяльність». Визнання перестрахової діяльності особливим та окремим видом підприємницької діяльності потребує комплексного вирішення даного питання, а саме: створення відповідної системи спеціального законодавства. У зв'язку з чим, пропонуємо розробити та прийняти Закон України «Про перестраховування та перестрахову діяльність» як основоположного акту в даній сфері. Існування вказаного Закону дозволило б законодавчо визначити поняття «перестраховування» та «перестрахова діяльність», а також розкрити зміст таких понять як: «перестраховий випадок», «перестраховий ризик», «перестрахова сума» та ін.¹²; встановити суб'єктів, які можуть виступати перестраховиками (закріпити основні законодавчі вимоги до суб'єктів, які бажають займатися перестраховою діяльністю) та перестраховувальниками; визначити істотні умови договору перестраховування, встановити особливості порядку укладання таких договорів, а також передбачити відповідальність за невиконання відповідних договірних зобов'язань; визначити засади здійснення державного регулювання та нагляду за перестраховою діяльністю та ін. [42, с. 55].

Як вже було зазначено, на сьогодні у світі існує певний досвід прийняття окремих нормативно-правових актів у сфері перестраховування. Так,

---

¹² Авторські визначення яких містяться в підрозділах 1.1 та 1.2 роботи.

зокрема, з метою імплементації положень Директиви ЄС про перестраховання у національне законодавство в Ірландії¹³ у 2006 році було прийнято Положення про перестраховання (яке набуло чинності 15 липня 2006 року), а у Бельгії 16 лютого 2009 року був прийнятий Закон про перестраховання. Поза тим, досвід самостійної законодавчої регламентації існує й у Китаї, де було прийнято у 2002 році Положення про створення перестрахових компаній та у 2005 році Адміністративні правила по перестрахованню бізнесу.

Крім того, потреба прийняття Закону України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» зумовлена необхідністю здійснення чіткого розмежування між страхуванням та перестрахованням та, відповідно, страховою та перестраховою діяльністю на законодавчому рівні з огляду на суттєві відмінності між ними.

Створення системи підзаконних актів, які регулюватимуть окремі питання та напрями здійснення перестрахової діяльності. З метою вдосконалення системи вітчизняного законодавства існує нагальна потреба у створенні системи підзаконних актів, якими б детально визначалися порядок та умови допуску до відповідної діяльності, а також особливості її подальшого провадження, керуючись стандартами законодавства ЄС, зокрема Директиви ЄС про скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховання і ретроцесії, а також Директиви ЄС про перестраховання. З огляду на що, пропонуємо розробити та затвердити систему підзаконних нормативно-правових актів, якими врегулювати такі питання:

– запровадження ліцензії на здійснення перестрахової діяльності та визначення вимог, які є обов'язковими для виконання під час її провадження та на день отримання ліцензії;

---

¹³Ірландія стала першою країною, яка привела власне законодавство у відповідність до Директиви ЄС про перестраховання.

- створення та ведення державного реєстру перестраховиків України, а також встановлення порядку реєстрації відповідних суб'єктів;
- визначення методики формування та розміщення перестрахових резервів;
- встановлення порядку складання та подання звітності суб'єктів перестрахової діяльності;
- створення та ведення державного реєстру філій перестраховиків-нерезидентів, а також встановлення порядку реєстрації відповідних суб'єктів;
- встановлення порядку ліквідації філій перестраховиків-нерезидентів;
- визначення особливостей здійснення державного нагляду за перестраховою діяльністю філій перестраховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги;
- створення та ведення державного реєстру перестрахових брокерів, а також встановлення порядку реєстрації відповідних суб'єктів та ін.

Крім того, існує необхідність у скасуванні вищезазначених нормативно-правових актів [186; 183], які порушують права перестраховиків-нерезидентів на вільне здійснення перестрахової діяльності в Україні¹⁴.

Також на основі розробленої системи нормативно-правових актів слід внести зміни до чинного страхового законодавства (а також Проекту № 1797-1) шляхом виключення з нього відповідних положень про перестрахову діяльність.

Доповнення законодавства загальної дії та спеціального законодавства у сфері фінансової діяльності нормами, присвяченими особливостям правового регулювання перестрахової діяльності. Перестрахова діяльність, як і будь-який інший вид господарської діяльності, потребує законодавчого врегулювання нормами загального, а також спеціального законодавства. А тому, визначення та загальна характеристика

---

¹⁴ Детально дані питання розглянуті в пунктах 2.1.1-2.1.3 підрозділу 2.1, підрозділах 2.2, 3.1 та 3.2 роботи.

перестрахової діяльності як специфічного виду підприємництва має знайти своє відображення в системі законодавства загальної дії, а саме: ГК України.

Зокрема, пропонуємо закріпити в ГК України поняття перестраховування та перестрахової діяльності, а також визначити суб'єктів означеної діяльності. Крім того, на наш погляд, саме за допомогою норм ГК України (як основного нормативного акту, що встановлює особливості договірних відносин у сфері господарювання) має здійснюватися правова регламентація договірних відносин перестраховування (а не за допомогою норм ЦК України, зокрема, ст. 987, в контексті договірних відносин страхування, як це відбувається сьогодні), про що детально зазначено нижче.

До того ж, у зв'язку із необхідністю розробки та прийняття окремого підзаконного нормативно-правового акту, яким буде запроваджено спеціальна ліцензія на здійснення перестрахової діяльності та визначено вимоги, які є обов'язковими для виконання під час її провадження та на день отримання ліцензії, а також набранням чинності новим Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» (відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 7 якого, одним із видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, є діяльність із надання фінансових послуг [189]), пропонуємо внести зміни до спеціального законодавства у сфері фінансової діяльності, а саме: Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Також, у зв'язку із необхідністю прийняття окремих підзаконних нормативно-правових актів з питань посередницької діяльності у перестраховуванні також пропонуємо внести зміни до Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг» від 25 грудня 2003 року № 183 [179]¹⁵.

Наступним елементом нашого аналізу виступає **звичай ділового обороту** як один із найбільш поширених регуляторів перестрахових відносин

---

¹⁵ Детально дані питання розглянуті в підрозділі 1.2, пункті 2.1.1 підрозділу 2.1 та підрозділі 3.1 роботи.

у світі. Варто відзначити, що враховуючи багатовікову історію перестрахової діяльності, у відповідній сфері склалося чимало звичаїв ділового обороту, які в більшості економічно розвинених державах визнаються її суб'єктами в якості обов'язкових регуляторів їхньої діяльності. Найбільшого поширення звичаї ділового обороту набули в таких країнах як Франція, Німеччина та Великобританія [65; 125, с. 56].

Приділення такої значної уваги звичаям ділового обороту зумовлено їх надважливим значенням в регулюванні господарських відносин в цілому. Загалом, під звичаєм ділового обороту доктрина господарського права розуміє соціальну норму, що склалася у певній сфері господарської/підприємницької діяльності внаслідок постійного та уніфікованого її застосування (повторення), забезпечується авторитетом учасників господарської/підприємницької діяльності і сприймається як загальнообов'язкова для дотримання у цій сфері [26, с. 235-236].

Як відзначає Н. С. Кузнецова, головною ознакою звичаю (в т.ч. звичаю ділового обороту) є його усталеність. Тобто, внаслідок свого багаторазового застосування звичай сприймається у суспільстві або у його значної частини як правило поведінки, якого дотримуються без додаткової формалізації, в тому числі в силу історичних, національних, суспільних традицій [121, с. 23]. А тому, звичаї не вимагають обов'язкового закріплення у договорі або в якому-небудь іншому документі і за формою вираження поділяються на: 1) звичаї, що зафіксовані у відповідних документах; 2) звичаї, що не зафіксовані у відповідних документах, тобто правові аксіоми [151, с. 167].

Головною умовою застосування звичаїв ділового обороту як джерела господарського договірного права, виходячи з системного тлумачення норм статей 4, 7, 175 ГК України та 7 ЦК України, є відсутність у законодавстві норм, які регулювали б відповідні господарські відносини. А сфера його застосування обмежується лише майново-господарськими та організаційними відносинами за участю суб'єктів господарювання, які знаходяться у стані рівності [26, с. 243-244].

Таким чином, на основі вищезазначеного, слід зробити висновок про те, що сформовані самою практикою здійснення відповідного виду господарської діяльності, в нашому випадку – перестрахової, звичаї ділового обороту здатні найбільш повно та точно призвичаюватися до потреб її учасників, а також сприяти їх задоволенню. Окрім того, врегульовуючи договірні відносини перестраховування, звичаї ділового обороту, тим самим, визначають особливості діяльності перестраховиків як учасників даних відносин. Разом із тим, варто зауважити, що за відсутності норм спеціального законодавства про перестрахову діяльність (зокрема, присвячених особливостям управління та контролю за даною діяльністю) її повноцінне врегулювання видається неможливим (детально дане питання розглянуто в Розділі 3 даної роботи).

Проте, не слід недооцінювати значення звичаїв ділового обороту в регулюванні відносин при здійсненні перестрахової діяльності. Адже, перестраховий бізнес, який унікальним тим, що договори перестраховування «...укладаються простим рукостисканням, а їх умови записуються на серветках» [77, с. 3], напряду залежить від практики застосування звичаїв у даній сфері. Так, незнання та недотримання усталених правил поведінки на ринку перестрахових послуг спричиняє гальмування розвитку вітчизняної перестрахової діяльності, а також виступає суттєвою перепорою для допуску її суб'єктів на світовий ринок перестраховування.

Зазначимо, що на сьогодні в Україні незважаючи на законодавчо закріплену можливість врегулювання господарських відносин за допомогою звичаїв ділового обороту, вести мову про сформованість відповідної практики їх застосування у сфері перестрахової діяльності, на жаль, ще зарано. Як вказують європейські перестрахові компанії, головною перешкодою їх співробітництва із страховими та перестраховими компаніями України, а також більшості країн-членів СНД, поряд із недосконалим законодавчим забезпеченням та непередбачуваними майновими ризиками є незрозумілі для них правила поведінки на вітчизняному ринку [208, с. 77].

Відтак, основними проблемами нормативно-правового регулювання перестрахової діяльності в нашій державі є не лише недосконалість чинного законодавства, що стосується особливостей її організації та здійснення, але й відсутність досвіду застосування звичаїв ділового обороту. Однак, на наш погляд, існування такої ситуації, з огляду на вищезазначене значення звичаїв ділового обороту, є неприпустимим.

До основних звичаїв ділового обороту, які сформувалися у сфері перестрахової діяльності, та на яких має ґрунтуватися її здійснення, слід віднести наступні звичаї.

Добросовісність поведінки учасників перестрахових відносин. Одним із головних принципів ведення перестрахового бізнесу, враховуючи специфіку договірних відносин перестраховування, які складаються між професійними суб'єктами підприємництва – перестраховиками та перестраховувальниками, є добросовісність або найвища сумлінність та довіра учасників даних відносин [72, с. 64].

Варто наголосити, що в країнах, де ринок перестрахових послуг вже успішно пройшов стадію свого становлення та ефективно функціонує протягом не одного десятка років, а його суб'єкти цінують власну репутацію, обов'язковість дотримання та непорушність даного принципу не викликає жодних сумнівів, що, в свою чергу, дозволяє визнати його в якості вже сформованого звичаю у сфері перестраховування.

Юридичний словник Блека визначає найвищий ступінь довіри як «найбільш повну добросовісність; абсолютну і досконалу щирість або відкритість і чесність; відсутність будь-яких приховувань або обману, навіть їх незначних проявів». Разом із тим, контракти, «засновані на вірі» (до яких відносять договори перестраховування), в закордонних фахових виданнях описуються як такі, що мають «настільки делікатний характер і тому піддаються зловживанням, що заходи щодо їх запобігання повинні вживатися обома сторонами при їх виконанні». Існування цього обов'язку означає, що до сторін договору перестраховування не повинна застосовуватися максима

«нехай покупець буде пильний». У зв'язку із чим, обов'язок діяти сумлінно існує відносно будь-якої дії, яку необхідно або бажано виконати, та має дотримуватися обома сторонами договору на справедливій та рівній основі [9].

Відтак, кожна зі сторін договору перестраховування довіряє своєму контрагенту та не має жодних сумнівів щодо сумлінності виконання ним прийнятих на себе зобов'язань за договором перестраховування. Як справедливо відмічають деякі науковці, якщо страхування – це довіра, то перестраховування – довіра в квадраті. А тому, недобросовісні дії учасників перестрахових відносин або одного із них руйнують їх довіру один до одного та, як наслідок, стримують нормальний розвиток вітчизняного ринку перестрахових послуг [54; 18].

Яскравим прикладом матеріального закріплення звичаїв ділового обороту у перестраховій діяльності є Хартія ділової етики в перестрахованні (підготовлена комітетом по перестрахованню Всеросійського об'єднання страховиків, яку 27 вересня 2005 року підписало 19 страхових та перестрахових компаній), яка містить перелік дій, які складають зміст недобросовісної поведінки сторін договору перестраховування. Так, зокрема, до таких дій належать:

1) з боку перестраховальника: надання перестраховику недостовірної інформації при котируванні ризику та укладанні договору перестраховування; антиселекція ризиків за договорами облігаторного перестраховування, тобто умисне невключення до бордеро премій¹⁶ окремих ризиків, що підпадають під дію даного договору; пропозиція ризиків у перестраховування по операціях з зацікавленістю на умовах значно гірше середньоринкових та ін.

2) з боку перестраховика: пред'явлення перестраховальнику необґрунтованих вимог щодо надання додаткових документів на підтвердження тих чи інших обставин перестрахового випадку, незважаючи

---

¹⁶ Бордеро-премії – це перелік ризиків, які підпадають під дію облігаторного договору перестраховування [246].

на те, що документи, що підтверджують зазначені обставини, вже представлені; оспорювання дійсності основного договору страхування, положень стандартних правил страхування з підстав їх невідповідності вимогам закону та інших нормативних актів, про що перестраховику було відомо або мало бути відомо на момент укладення договору перестраховування та ін. [267].

З огляду на це, ще одним аспектом даного звичаю поряд із найвищим ступенем довіри сторін договору перестраховування один до одного є сумлінність їхньої поведінки. Така сумлінність, на наш погляд, полягає не лише у виконанні ними прийнятих на себе зобов'язань належним чином та в повному обсязі, але й у наявності дійсного бажання однієї із сторін та можливості іншої вступати у відповідні правовідносини.

Для цього від страховика за прямим договором страхування, як відзначають спеціалісти в галузі страхового права, вимагається в основному правильна оцінка прийнятого на страхування ризику. Зокрема, необхідним є визначення ймовірності настання страхового випадку, враховуючи можливу реалізацію ризикових обставин, розрахунок страхових тарифів, достовірність встановлення ознаки випадковості, інформованості страхувальників про ризикові обставини, а також ряд інших обставин, пов'язаних з оцінкою страхового ризику [13, с. 118]. Вчинення зазначених дій в подальшому надасть можливість страховику як перестраховальнику визначається із необхідним для нього обсягом перестрахового покриття та сформуванню відповідні вимоги до перестраховика з метою забезпечення виконання прийнятих на себе зобов'язань відповідно до первинного договору страхування.

Разом із тим, для встановлення розміру перестрахової виплати, яка здійснюється у зв'язку із вже сплаченим перестраховальником страховим відшкодуванням, від нього також вимагається добросовісність при вчиненні всіх дій щодо врегулювання страхових випадків та, відповідно, надання перестраховику достовірних відомостей щодо них.

Сумлінність перестраховика, в свою чергу, має полягати в неупередженому ознайомленні із пред'явленими до нього перестраховальником вимог про здійснення відповідної перестрахової виплати, у всебічному дослідженні пов'язаних із цим обставин, а також у прийнятті доцільного та об'єктивного рішення про задоволення або ж відмову у задоволенні даних вимог.

До того ж, досить важливим є те, що належність та повнота виконання зазначених дій свідчить про наявність у перестраховальника дійсного бажання та необхідності захистити свої майнові інтереси за допомогою перестраховування, а у перестраховика – бажання та можливості забезпечити такий захист, що є необхідною умовою існування цих відносин.

Зобов'язання перестраховика слідувати долі перестраховальника. Даний звичай був сформований в результаті неодноразового включення до тексту договору перестраховування, а також неухильного застосування його сторонами відповідного застереження, в результаті чого воно стало сприйматися як таке, дотримання якого має відбуватися *a priori*, тобто незалежно від включення до умов такого договору [72, с. 170].

Як відзначається в юридичній літературі, «слідування долі» дозволяє страховику більш оперативно вирішувати питання по здійсненню страхових виплат, адже він знає, що «за його спиною стоїть перестраховик, який розділяє його страхову долю» [72, с. 174]. Так, зміст даного звичаю, про що вказує переважна більшість вітчизняних науковців, полягає у тому, що перестраховик слідує платежам контрагента, що здійснюються останнім відповідно до умов основного договору страхування, тобто перестрахове відшкодування виплачується у всіх випадках, коли перестраховальник визнав ту чи іншу подію страховим випадком і провів виплату або прийняв на себе зобов'язання виплатити конкретну суму грошей за основним договором страхування [18].

Однак, погодитися із зазначеним тлумаченням змісту даного звичаю не можемо. Як вже було відзначено, обов'язок перестраховика щодо здійснення

відповідної перестрахової виплати пов'язаний не із самим фактом настання страхового випадку, а з необхідністю виплати таким суб'єктом страхового відшкодування або ж у зв'язку із його виплатою необхідністю відновити власне фінансове становище. Саме тому, на наш погляд, перестраховик слідує не «платежам контрагента», а його потребам. Тобто, здійснює перестрахову виплату у тих випадках, коли перестраховальник пред'являючи вимогу самостійно не здатен виконати прийняті на себе зобов'язань за первинним договором страхування або ж у нього існує необхідність у відновленні його фінансового становища для можливості подальшого виконання прийнятих на себе зобов'язань у зв'язку із сплатою страхового відшкодування.

Разом із тим, деякі науковці інтерпретують зміст даного звичаю, наголошуючи на його нерозривному зв'язку із принципом найвищої сумлінності. Н. Ковалевська, наприклад, під «участю у долі» розуміє зобов'язання перестраховика слідувати лише розумним рішенням перестраховальника по відшкодуванню збитку страхувальнику, а також обов'язок кожного із них вносити свою частку в покриття збитку, як обумовлено у відповідності з їх «долею» (умовами договору) [102, с. 38]. Проте, на наш погляд, перестраховик зобов'язаний слідувати не «розумним рішенням страхувальника», а його реальним потребам у захисті своїх законних майнових інтересів, задовольнити які він самостійно не в змозі.

На підтвердження висловленої нами позиції Л. М. Клоченко відзначає, що перестраховальник, безсумнівно, правомочний самостійно кваліфікувати ту чи іншу подію в якості страхового випадку, не визнавати її такою та врегулювати збитки по ньому. Однак, при цьому, він повинен діяти кваліфіковано, з належною мірою доцільності та обачності, як діяв би будь-який інший страховик на його місці за умови відсутності в нього перестрахового захисту. Він зобов'язаний дотримуватися інтересів перестраховика так, якби це були б його власні інтереси. І в тій мірі, в якій

дотримується це положення, перестраховик пов'язаний будь-якою дією чи бездіяльністю перестраховальника [94, с. 32].

Презумпція правомірності вимог перестраховальника. З розглянутими звичаями тісно пов'язаний ще один звичай ділового обороту, а саме: презумпція правомірності вимог перестраховальника. Згідно з яким перестраховик вважається зобов'язаним здійснити перестрахову виплату на користь перестраховальника, якщо не доведе необґрунтованість вимог останнього [62]. Відтак, перестраховик, за загальним правилом, сприймає вимоги перестраховальника: 1) як такі, що відповідають реально існуючому ризику неможливості виконання останнім прийнятих на себе зобов'язань за первинним договором страхування або ж 2) як співрозмірні вже здійсненим страховим виплатам, які зумовлюють погіршення його фінансового становища та, відповідно, неможливість виконання власних страхових зобов'язань в подальшому.

Таким чином, даний звичай передбачає відмову перестраховика від оспорювання ним правомірності здійсненої перестраховальником виплати страхового відшкодування за основним договором страхування [72, с. 124].

Саме завдяки наявності цього звичаю можуть існувати договори облігаторного перестраховування, де всі розрахунки здійснюються на підставі рахунків або рахунків-бордеро¹⁷, які оформлюються перестраховальником та які, по суті, не доводять правомірність його вимог. Просто перестраховик довіряє контрагенту і презюмує його добросовісність і професіоналізм в частині врегулювання страхових випадків та оформлення відповідних вимог на свою користь [62].

Отже, на основі проведеного аналізу, нами зроблено висновок про те, що в сфері перестрахової діяльності вже склалися певні усталені правила поведінки, які здатні якнайкраще відобразити специфіку даної діяльності, а також врегулювати певні особливості її здійснення. Відтак, зазначені звичаї

---

¹⁷Рахунок за бордеро – документ, що відображає взаємні фінансові зобов'язання сторін за договорами облігаторного перестраховування за звітний період [104].

ділового обороту, які визнаються та дотримуються перестраховиками в багатьох країнах світу, повинні стати основою здійснення даної діяльності в Україні також. Однак, досягнути цього можливо лише за умови активного здійснення перестрахової діяльності, що залежить, в свою чергу, не лише від створення окремої системи нормативно-правового регулювання перестрахової діяльності в нашій державі, але й від зацікавленості самих суб'єктів, які надають відповідні перестрахові послуги, та їх безпосередньої участі у даному процесі.

Нині в Україні можна навести приклад закріплення звичаїв ділового обороту лише у сфері страхування, а саме: в Кодексі етики в страховій діяльності, під якими підписалися страховики-члени Ліги страхових організацій України [103]. І хоча перестраховання для українських страховиків є лише одним із видів страхової діяльності, а не окремим видом господарської діяльності, однак, на наш погляд, даний документ не можна визнати одним із джерел правового регулювання саме перестрахової діяльності, адже його положення не враховують особливостей її здійснення та не передбачають ніяких відмінних вимог до її суб'єктів.

У зв'язку із цим, поряд із формуванням адекватної законодавчої бази про перестрахову діяльність, пропонуємо розробити та прийняти перестраховиками України (їх об'єднаннями) Кодекс етики в перестраховій діяльності, в якому здійснити систематизацію основних правил ведення даного виду підприємництва в Україні на основі міжнародних стандартів. Вчинення зазначених дій дозволить не просто запозичувати звичаї з іноземного досвіду, але й сприятиме їх широкому застосуванню та подальшому утвердженню у вітчизняній практиці перестрахової діяльності.

Ще одним важливим джерелом правового регулювання перестрахової діяльності є **договір перестраховання**, зокрема його умови, які закріплюють права та обов'язки відповідних сторін та визначають порядок їх реалізації та виконання [220, с. 102]. Зважаючи на неодноразово висловлену нами позицію щодо необґрунтованості ототожнення страхування та перестраховання, а

також, відповідно, страхової та перестрахової діяльності, так само вважаємо за необхідне висловити думку про необхідність розмежування страхового та перестрахового договорів і визнати останній самостійним видом господарського договору.

Аналіз норм чинного законодавства України (зокрема ст. 174 ГК України) дає підстави стверджувати, що головними підставами виникнення прав та обов'язків суб'єктів господарювання, є, зокрема, закон або інший нормативно-правовий акт та договір [59]. З огляду на те, що перестрахові правовідносини є галузевим видом правових відносин у сфері господарювання, вказані умови поширюються і на них також.

Класичною підставою виникнення, зміни та припинення перестрахових правовідносин у сфері господарювання є *договір перестраховування* [151, с. 283].

Не заглиблюючись у проблематику даного питання, яке не є предметом нашого дослідження, надамо лише загальну правову характеристику договору перестраховування, а саме: договір перестраховування є двостороннім, консенсуальним, відплатним, алеаторним та строковим договором [220, с. 66]. Також коротко охарактеризуємо особливі ознаки договору перестраховування (у порівнянні із договором страхування):

1) особливий суб'єктний склад: сторонами договору перестраховування можуть бути лише страховики та професійні перестраховики. Зауважимо, що при цесії сторонами договору перестраховування виступають: страховик або професійний перестраховик (як суб'єкти перестрахової діяльності) та страховик (як споживач перестрахових послуг (перестраховальник)), а при ретроцесії – страховик або професійний перестраховик (як суб'єкти перестрахової діяльності) та перестраховик (як споживач перестрахових послуг (перестраховальник))¹⁸;

¹⁸З огляду на те, що споживачем перестрахової послуги може бути як страховик, так і перестраховик, пропонуємо визначити в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність», що у випадку, коли стороною договору перестраховування на стороні перестраховальника виступає перестраховик на нього поширюються всі положення даного Закону, які встановлюють права та обов'язки страховика як перестраховальника з урахуванням особливостей здійснення перестрахової діяльності.

2) предмет договору перестраховування: виходячи із визначеного нами у підрозділі 1.2 роботи об'єкта перестраховування, приходимо до висновку про те, що предметом договору перестраховування є конкретне зобов'язання в рамках первинного договору страхування;

3) особливий порядок укладення: за способом укладення договору перестраховування виділяються два способи: факультативне перестраховування та облігаторне перестраховування. Факультативні договори містять загальні положення та умови договорів перестраховування, які сторони вправі, але не зобов'язані укласти на підставі цього договору. За договором облігаторного перестраховування як перестраховик, так і перестраховувальник зобов'язані укласти в майбутньому договори перестраховування на умовах, встановлених цим договором [220, с. 78-79];

4) види договорів перестраховування: договори перестраховування поділяються на пропорційні та непропорційні. Пропорційне перестраховування являє собою укладення договору перестраховування на засадах попереднього розподілу частин ризику серед сторін договору: одна частина ризиків залишається на власному утриманні страховика, а інша – передається у перестраховування перестраховику. В подальшому отримані страхові премії та страхові відшкодування, *de facto*, розподіляються між страховиком та перестраховиком у визначених договором частках. Такий тип договору перестраховування поділяється на три види: квотний договір (заснований на зобов'язанні перестраховувальника перестраховувати у перестраховика частину всіх ризиків певної категорії, визначену у відсотках або в конкретній грошовій сумі); договір ексцедента суми (перестраховування перестраховиком лише тих ризиків перестраховувальника, відповідальність за якими перевищує визначене у договорі перестраховування власне утримання перестраховувальника – ексцедент); квотно-ексцедентний договір (своєрідне поєднання квотного договору та договору ексцедента суми, де передбачається перестраховування окремої категорії ризиків за квотною методикою, а до іншої категорії ризиків залучається методика перестраховування за ексцедентом суми).

Договори непропорційного перестраховання передбачають зобов'язання перестраховика здійснити перестрахову виплату відповідно до реального розміру збитку¹⁹, понесеного страховиком за первинним договором страхування. Договори перестраховання такого типу поділяються на такі види: договір ексцеденту збитку (заснований на здійсненні цесіонарієм перестрахової виплати лише у випадку перевищення встановленої в договорі перестраховання остаточної суми збитку за результатами настання страхового випадку за первісним договором страхування); договір ексцеденту збитковості (заснований на здійсненні перестраховиком перестрахової виплати у разі перевищення встановленого в договорі перестраховання рівня збитковості, визначеного у відсотковому еквіваленті за результатами здійснення перестраховальником страхових виплат протягом визначеного в договорі перестраховання строку)²⁰ [125, с. 107-108].

Таким чином, доходимо висновку про те, що договірні відносини перестраховання є нічим іншим ніж майново-господарськими відносинами, які виникають між перестраховиком і перестраховальником з приводу надання останньому перестрахових послуг. З огляду на викладене, пропонуємо внести такі зміни до ЦК України та ГК України: 1) виключити ст. 987 «Договір перестраховання» ЦК України, а також 2) доповнити §2¹ Глави 35 ГК України ст. 355³ «Договір перестраховання» [149, с. 36-37].

В контексті даного дослідження, вивчаючи договір перестраховання як одне із джерел регулювання відносин у сфері здійснення перестрахової

¹⁹ Зауважимо, що, на наш погляд, з огляду на особливості перестрахової діяльності як окремого виду підприємництва, визначені в підрозділі 1.2 роботи, в даному випадку замість формулювання «реального розміру збитку» доцільніше вживати формулювання «суми понесених витрат».

²⁰ Також, з огляду на особливості перестрахової діяльності, вважаємо, що зобов'язання перестраховика здійснити перестрахову виплату за договором непропорційного перестраховання виникає не у зв'язку із перевищенням обумовленого договором перестраховання розміру збитку за результатами настання страхового випадку за первісним договором страхування або збитковості, визначеного у відсотковому еквіваленті за результатами здійснення перестраховальником страхових виплат протягом визначеного в договорі перестраховання строку, а у зв'язку із перевищенням обумовленої договором перестраховання суми понесених витрат в наслідок виконання прийнятих на себе зобов'язань за первісним договором страхування або у зв'язку із перевищенням суми понесених витрат, визначеної у відсотковому еквіваленті, в наслідок виконання прийнятих на себе зобов'язань за первісним договором страхування протягом визначеного в договорі перестраховання строку. Відтак, пропонуємо визначати дані види договору непропорційного перестраховання як *договір ексцеденту витрат та договір ексцеденту витратності*.

діяльності, вважаємо за необхідне звернути окрему увагу на такі спеціальні умови даних договорів, як стандартні перестрахові застереження або, так звані, «вордінгс» (від англ. слова «*wordings*») чи «клаузес» (від англ. слова «*clauses*»).

Як приклад, варто навести такі стандартні перестрахові застереження: «*застереження про слідування долі перестраховика*»²¹ (тлумачиться як умова, згідно з якою перестраховувальник має право «не озираючись на перестраховика» врегулювати збиток, а перестраховик повинен автоматично погодитися із цим); «*застереження про повідомлення про настання страхового випадку*» (передбачає обов'язок перестраховувальника повідомити перестраховика про настання страхового випадку, що тягне за собою виникнення обов'язку виплати страхового відшкодування та його виконання (тобто, настання перестрахового випадку)); «*застереження про контроль за претензією*» (встановлює право контролю перестраховика за порядком прийняття рішення перестраховувальником щодо виплати страхового відшкодування і обов'язкове узгодження його розміру); «*застереження про «касовий збиток»*» (передбачає обов'язок перестраховика здійснити перестрахову виплату в спрощеному порядку та до здійснення перестраховувальником страхової виплати); «*застереження про власне утримання перестраховувальника*» (визначає, що перестраховиком здійснюється перестраховування лише тих ризиків перестраховувальника, відповідальність за якими перевищує визначене у договорі перестраховування власне утримання останнього); «*застереження про право перевірки*» (встановлює право перестраховика на перевірку всіх документів перестраховувальника, що пов'язані з предметом договору перестраховування) [77, с. 10, 21]; та ін.

По суті, стандартні перестрахові застереження є умовами договору перестраховування [77, с. 4]. Проте в наукових колах точаться запеклі дискусії

---

²¹В міжнародній перестраховій практиці дане застереження вже перетворилося у самостійний звичай ділового обороту, про що вже було зазначено. Однак, у національному діловому обороті ще не склалася практика його застосування.

щодо визначення правової природи таких застережень, зокрема щодо визнання їх звичаями ділового обороту або ж діловими узвичаєннями. Так, серед деяких фахівців у сфері перестраховання, яскравим представником яких є К. Пфайффер, існує думка про те, що в основі даних застережень лежить звичай ділового обороту [63]. Однак, така позиція на переконання інших вчених-правників, до яких відносяться С. В. Дедіков, Д. Е. Дмитрієва, К. М. Клочкова, В. В. Нечипоренко, К. Г. Семенова та ін. (з чим погоджуємося й ми, але з деякими застереженнями), не може не викликати заперечень з огляду на наступне.

Як вже було зазначено, звичай ділового обороту є усталеним правилом поведінки, яке широко застосовується у певній сфері підприємницької діяльності. Відтак, внаслідок свого багаторазового застосування всіма або більшістю учасників відповідних відносин звичай сприймається у суспільстві або у його значної частини як правило поведінки, дотримання якого не потребує додаткової формалізації [121, с. 23]. У зв'язку із цим, звичай ділового обороту діє незалежно від волі сторін договору, просто тому, що так повелося з незапам'ятних часів. І якщо учасники угоди не хочуть, щоб їх відносини регулювалися відповідним звичаєм, вони повинні спеціально обумовити, що дане правило в рамках їх угоди не діє [65].

Однак, зазначені правила не поширюють свою дію на перестрахові застереження, які застосовуються тільки за умови, якщо сторони зробили спеціальну вказівку про це в договорі перестраховання [72, с. 120]. Іншими словами, стандартні перестрахові застереження діють тільки за умови наявності прямого волевиявлення учасників акту перестраховання [64, с. 101].

На підтвердження такої позиції М. І. Брагінський відмічає, що звичай існує незалежно від волі сторін і своєю узгодженою волею дані сторони, як правило, можуть лише паралізувати його дію. На противагу цьому, ділові узвичаєння «набувають життя» тільки у випадку, якщо це відповідає прямо висловленій волі сторін [30, с. 77]. З чого, на думку деяких представників

зазначеного підходу, впливає важливий висновок – стандартні перестрахові застереження не належать до числа звичаїв ділового обороту, в протилежному випадку, не було б потреби згадувати їх у текстах договорів [65; 220, с. 55], і можуть бути визнані лише в якості ділових узвичаєнь.

Загалом, думка про те, що основна відмінність звичаїв від узвичаєнь полягає в правовому значенні волі сторін відповідного договору, на наш погляд, є цілком обґрунтованою. Разом із тим, маємо зауважити, що безпосереднє відображення у тексті договору відповідного узвичаєння не слід розглядати в якості необхідної умови його застосування. У зв'язку із цим, особливої уваги потребує позиція тих науковців, на думку яких, ділове узвичаєння текстуально не фіксуються, існуючи у неформальному вигляді, так би мовити поза текстом договору як документа. До того ж, ділові узвичаєння можуть бути визнані умовами конкретного договору, але такими, що впливають із необ'єктивованої волі сторін, а не із норми звичаю, і за умови, що цей факт доведений у встановленому процесуальним законом порядку [26, с. 259].

Крім того, необхідно врахувати й те, що торгове узвичаєння виступає не просто результатом волевиявлення сторін договору, а, як визначено в ст. 1-303 Єдиного торгового кодексу США (*Uniform Commercial Code*), є будь-якою практикою або порядком ведення ділових відносин, дотримання яких у відповідних місцях, професіях або сферах діяльності має на стільки постійний характер, що виправдовує очікування їх дотримання також і у зв'язку із конкретною угодою [11]. А отже, для ділового узвичаєння є характерним постійність дотримання певної торгової традиції. Однак, на відміну від звичаїв, ділові узвичаєння – це поширена, але ні для кого не обов'язкова практика [72, с. 143], якщо тільки сторони прямо не вкажуть про це у тексті договору або ж, як було зазначено вище, це не буде впливає із необ'єктивованої волі сторін.

Саме тому, ключовим моментом при розмежуванні звичаїв ділового обороту та ділових узвичаєнь виступає саме характер волі сторін, а не

закріплення чи не закріплення останніх у відповідному договорі. Так, практика застосування ділового обороту є настільки усталеною, що наслідування їй відбувається незалежно від волі сторін договору. Практика ж застосування ділових узвичаєнь, на відміну від звичаїв, ще не характеризується такою безумовністю, а тому має бути «підкріплена» узгодженою волею відповідних суб'єктів.

Що ж стосується перестрахових застережень, то порядок їх застосування, як правило, відповідає вищезазначеним вимогам, встановленим для ділових узвичаєнь, – зокрема, сторони мають обумовити застосування того чи іншого застереження та зазначити про це в договорі.

В більшості економічно розвинених країнах, зважаючи на активність ведення перестрахового бізнесу, та як наслідок, сформованість практики застосування перестрахових застережень, достатнім є лише зробити вказівку про застосування того чи іншого застереження (або взагалі зазначити його номер із переліку Ллойд [154], як це відбувається на лондонському ринку перестраховування), як воно автоматично буде вважатися узгодженою умовою даного договору [77, с. 3]. Більше того, застосування таких застережень може відбуватися взагалі *a priori* [72, с. 170], тобто вони не лише не включаються до умов договору перестраховування, але й діють незалежно від волі його сторін. Таким чином, в даному випадку перестрахові застереження за своєю правовою природою тяжіють більшою мірою все ж до звичаїв ділового обороту. Тобто, перестрахові застереження, як і будь-які ділові узвичаєння, за сприятливих для цього умов мають тенденцію «переростати» у звичаї.

Дещо інша ситуація склалася на українському ринку перестрахових послуг – для застосування перестрахових застережень необхідно не лише зробити відповідну вказівку в договорі перестраховування, але й розписати механізм їхньої дії [72, с. 170]. Відтак, з однієї сторони перестрахові застереження відповідають критерієві волі, а тому, мають бути визнанні діловими узвичаєннями. Проте, в основі таких застережень, враховуючи сучасний стан українського ринку перестраховування, який продовжує

стикатися з досить суттєвими і глибинними проблемами, які гальмують його розвиток [116], лежить не власний, а запозичений досвід інших держав, що не надає їм автоматично подібного статусу, якими наділені застереження в міжнародній практиці перестраховування [65].

Досить цікавою видається думка, висловлена Д. О. Ждан-Пушкіною, відповідно до якої стандартні перестрахові застереження не слід визнавати, ні в якості ділових узвичаєнь, ні в якості звичаїв ділового обороту. Обґрунтовуючи свою позицію, автор вказує, що іноземні перестраховики протягом досить тривалого часу намагаються самостійно виробити загально визнані принципи власної діяльності та сформувані стандартні перестрахові застереження. Однак, у випадку, коли в країні відсутня така практика, на яку можна було б «опертися» (для встановлення дійсного змісту застереження), відбувається просте копіювання стандартних перестрахових застережень із іноземних договорів перестраховування, більшість з яких є невідомими або взагалі такими, що суперечать вимогам національної правової системи. Відтак, перестрахові застереження по суті є нічим іншим, ніж випадкові, або як їх інколи називають, факультативні умови договору перестраховування [77, с. 4, 12], які включаються до його змісту лише тоді, коли того бажають сторони [80].

Таким чином, незважаючи на закріплення волі сторін про застосування перестрахового застереження в тексті відповідного договору, визнання його не лише в якості звичаю ділового обороту, але й ділового узвичаєння в нашій країні видається передчасним.

На думку С. В. Дедікова існує ще один, більш вагомий, аргумент на користь висновку щодо неможливості визнання перестрахових застережень звичаями ділового обороту. Як відзначає автор, звичай ділового обороту – це одноманітно прийняте всіма і постійно застосовуване правило [65], що не залишає місця для двозначного тлумачення його змісту. Однак, переважна більшість перестрахових застережень не відповідає даному критерієві, адже деякі з них мають, навіть, по 6-7 варіантів власної інтерпретації. Більше того,

вони неконкретні, допускають неоднокове тлумачення та застосовуються по-різному [64, с. 101-102].

Таку невизначеність перестрахових застережень у своєму змісті Д. Е. Дмитрієва пояснює тим, що в їх основі хоча й лежить повторювана практика, але вона ще не набула такої непохитності, такої загальновідомості та такої однозначності, як у випадку, коли мова йде про звичаї ділового обороту. Інакше кажучи, це однопорядкові інститути, але на різних щаблях розвитку. Так, науковець переконана, що узвичаєння просто ще не досягло такого рівня визнання, яке властиве звичаєм ділового обороту [72, с. 170].

На наш погляд, зазначена позиція видається загалом досить обґрунтованою. Проте, вважаємо за необхідне ще раз звернути увагу на такий важливий фактор, як несформованість практики застосування не лише стандартних перестрахових застережень, але й звичаїв ділового обороту у деяких країнах світу. Адже впровадження звичаїв, на що вже неодноразово зверталася увага, – це тривалий процес перетворення певних правил у звичку, сприяти та брати участь у якому мають всі учасники даних відносин (як майново-, так і організаційно-господарських). А тому, зважаючи на досить низьку активність вітчизняних страхових та перестрахових компаній у веденні перестрахового бізнесу, вести мову про однозначність розуміння як стандартних перестрахових застережень, так і звичаїв ділового обороту, які, як правило, запозичуються із закордонного досвіту, в нашій державі, на жаль, зарано.

Таким чином, на основі всього вищезазначеного, приходимо до висновку про те, що стандартні перестрахові застереження, враховуючи їх характерні особливості, в переважній більшості випадків, дійсно, варто визнати діловим узвичаєнням з однією єдиною засторогою – застосування такого підходу на практиці може знайти своє відображення виключно у випадку ефективності функціонування відповідного ринку перестрахових послуг. За таких умов дані застереження також набувають особливого значення, а саме: служать зразком для формулювання змісту договорів

перестраховання та виступають передумовою формування на їх основі нових звичаїв ділового обороту.

У тих же випадках, коли перестраховий ринок ще не набув зазначених характеристик та, відповідно, на якому досвід провадження відповідної діяльності ще не склався, що, насамперед, стосується України, за перестраховими застереженнями відповідний статус ділових узвичаєнь, закріплений бути не може. У зв'язку з чим, їх можна віднести лише до випадкових умов договору перестраховання.

З огляду на це, проблема правової природи стандартних перестрахових застережень, як і більшості інших проблем у сфері перестраховання, на наш погляд, буде однозначно вирішена в нашій державі лише тоді, коли між вітчизняними перестраховиками сформується відповідні правила поведінки і, пройшовши перевірку часом, вони визнають їх загальнообов'язковими регуляторами власної діяльності.

Разом із тим, для прискорення даного процесу в науковій літературі пропонується розробити документ (наприклад, Звід загальних стандартних застережень договору перестраховання), у якому знайдуть своє відображення переважна більшість перестрахових стандартних застережень, які вже визнані та широко застосовуються на міжнародному рівні, з урахуванням особливостей національної правової системи та рекомендувати його використання на перестраховому ринку від імені авторитетного об'єднання або державного органу [77, с. 8, 13]. Така пропозиція, на нашу думку, є досить влучною, у зв'язку із чим, пропонуємо розробити та прийняти перестраховиками України (їх об'єднанням) Звід стандартних застережень договору перестраховання (з урахуванням особливостей національної правової системи).

Джерелом правового регулювання перестрахової діяльності, який також підлягає дослідженню в даній роботі, є **судова практика**.

Варто відзначити, що в країнах, які відносяться до англо-саксонської правової сім'ї (мова йде про Велику Британію, США, Канаду та ін.), судові

рішення традиційно визнаються одним із найважливіших джерел правового регулювання перестрахових відносин та перестрахової діяльності, в тому числі. Перш за все, це, безперечно, пов'язано із особливостями відповідної правової системи, в ієрархії джерел якої судові прецеденти займають найвищий щабель [210, с. 13]. В контексті даного дослідження, необхідно ще раз наголосити, що перше з правової точки зору визначення перестраховування було розроблено у Великій Британії ще на початку XIX ст. як результат судової правотворчості, що в подальшому стало класичним і знайшло своє відображення у законодавстві багатьох країн світу [125, с. 17].

В країнах, що належать до романо-германської правової сім'ї, в якій традиційно домінує формально-юридичний підхід до розуміння джерел права [256], судова практика як регулятор відповідних відносин не набула такого значного поширення, що пояснюється тим, що перестраховування традиційно є сферою професіоналів: тут широко застосовуються звичаї ділового обороту, використовується специфічна термінологія, особливий порядок укладення договорів та їх виконання тощо. У зв'язку з чим, учасники перестрахових відносин нерідко воліють передати спір, що виник з укладеного між ними договору перестраховування, на вирішення міжнародного комерційного арбітражу або третейського суду, де арбітрами є такі ж професіонали в сфері страхування і перестраховування, як і вони самі [123]. Доступ до таких рішень є досить обмеженим, у зв'язку з чим, їх узагальнення та подальше використання для вирішення аналогічних спорів є просто неможливим.

Разом із тим, незважаючи на те, що судова практика відіграє значно меншу, у порівнянні з нормативно-правовим актом, роль у врегулюванні відносин у сфері перестраховування, останнім часом в країнах континентальної системи права вона починає посідати дедалі більш сильні позиції. Поясненням такої ситуації є процес універсализації та уніфікації права, як закономірна тенденція розвитку правових систем в умовах глобалізації [268].

Також цілком логічним видається й те, що найбільш розвинену систему джерел правового регулювання перестраховування, до якої, в тому числі

відноситься судова практика, у світі мають країни з багатим історичним досвідом перестрахової діяльності. Так, судова практика Франції ще на початку XIX ст. слугувала основою для створення власних судових прецедентів у США. Американські судді, приймаючи рішення, посилалися на французькі монографії Потье «Страховання» та М. Емерігона «Договір страхування», які містили відповідні судові узагальнення [125, с. 58]. Ще однією країною, в якій відбувалася систематизація судових рішень з питань перестраховання є Німеччина. Зокрема, Коментар Prolss-Martin до Закону Німеччини про договір страхування хоча й містить в собі добірку рішень, винесених досить давно [210, с. 13], однак, тим не менш, являє собою приклад систематизації у відповідній сфері.

Розглядаючи судову практику джерелом правового регулювання перестрахової діяльності в Україні, зазначені тенденції щодо посилення її ролі у відповідній сфері поки що не знайшли свого належного відображення. Хоча й не можна заперечувати той факт, що в останні роки відбувається суттєве зміцнення судової гілки влади по відношенню до інших гілок [239].

Зауважимо, що загалом з питань перестраховання станом на 17.10.2016 р. в Україні було прийнято: в першій інстанції – 3072 рішення, апеляційній інстанції – 959 рішень та касаційній – 441 рішення [76]. Така статистика ще раз підтверджує факт існування перестрахових відносин та їх поступовий розвиток в Україні. Разом із тим, аналіз конкретних судових рішень у сфері перестраховання²², що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, дає змогу прийти до висновку про те, що їх основна маса не стосується суттєвих аспектів здійснення відповідної діяльності та й загалом практично не встановлює ніяких особливостей її правового регулювання. Більшість таких рішень присвячена вирішенню спорів, що виникають між учасниками перестрахових відносин, щодо невиконання перестраховиком прийнятого на себе зобов'язання здійснити перестрахову виплату (у зв'язку із невизнанням певної події перестраховим

---

²² Детальний аналіз конкретних судових рішень з питань перестраховання здійснено в підрозділі 3.2 роботи.

випадком, оскарженням розміру таких виплат або з інших обставин). Відповідно, такі судові рішення не несуть значного масиву судової практики, що в подальшому може використовуватися як основа для вдосконалення нормативно-правового регулювання перестраховання в Україні [125, с. 155].

А тому, на сьогодні судова практика в нашій державі є незначним джерелом правового врегулювання не лише перестрахової діяльності, але й перестраховання в цілому. виправлення такої ситуації, як відзначає В. В. Нечипоренко, є неможливим шляхом вчинення будь-яких дій, окрім безпосередньо створення самої судової практики у сфері перестраховання. Поряд із напрацюванням судових рішень, на думку науковця, важливим є також сприяння вірному правозастосуванню під час вирішення даних спорів. Мова йде про діяльність вищих інстанцій судової влади в нашій державі, які уповноважені роз'яснювати суттєві і спірні для правосуддя питання [125, с. 163].

Разом із тим, можливість формування відповідної судової практики, на наш погляд, перебуває у безпосередньому зв'язку із забезпеченням можливості провадження відповідного виду господарської діяльності в країні в цілому, на чому ще раз наголошуємо.

Відтак, з метою забезпечення належної правової регламентації перестрахової діяльності в нашій країні, що дасть змогу її суб'єктам вести перестраховий бізнес у відповідності до світових стандартів та, відповідно, сприятиме становленню та подальшому розвитку вітчизняного ринку перестрахових послуг, необхідним є вчинення наступних комплексних дій у даному напрямку, а саме:

- 1) розробка та прийняття ряду нормативно-правових актів, які визначатимуть порядок організації та здійснення перестрахової діяльності;
- 2) розробка та прийняття перестраховиками України (їх об'єднаннями) окремого документу, у якому буде здійснена систематизації основних правил ведення перестрахової діяльності (звичаїв ділового обороту), які вже

сформувалися та утвердилися в більшості економічно-розвинених країнах світу, виходячи з вимог та потреб українського ринку перестраховування;

3) розробка та прийняття перестраховиками України (їх об'єднаннями) окремого документу, у якому буде закріплена переважна більшість стандартних перестрахових застережень, які вже визнані та широко застосовуються на міжнародному рівні, з урахуванням особливостей національної правової системи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Перестраховування є самостійним соціально-економічним та правовим інститутом, який виконує такі специфічні функції: 1) забезпечення захисту майнових інтересів перестраховувальників; 2) забезпечення опосередкованого захисту майнових інтересів страхувальників; 3) формування надійного ринку страхових послуг.

2. Під перестраховуванням слід розуміти вид господарсько-правових відносин щодо захисту майнових інтересів страховиків у разі настання певних подій (перестрахових випадків), визначених договором перестраховування, за рахунок грошових фондів, що формуються страховиками та/або перестраховиками шляхом сплати перестраховувальниками перестрахових платежів (перестрахових внесків, перестрахових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

3. Перестрахова діяльність є окремим та особливим видом підприємницької діяльності, що характеризується такими особливими ознаками, які не дозволяють ототожнювати її зі страховою діяльністю: суб'єктами перестрахової діяльності поряд зі страховиками є професійні перестраховики; змістом перестрахової діяльності є надання перестрахових

послуг; перестрахова діяльність здійснюється з метою задоволення особливих перестрахових потреб перестраховувальників.

4. Перестраховою діяльністю є врегульована нормами права, здійснювана на підставі ліцензії підприємницька діяльність страхових/перестрахових компаній, яка полягає в наданні перестрахових послуг страховикам (перестраховувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання передбаченого договором перестраховування перестрахового випадку.

5. Спеціальними принципами перестрахової діяльності є: наявність перестрахового інтересу; комплексний захист майнових інтересів перестраховувальників; найвища сумлінність або довіра сторін договору перестраховування.

6. Система джерел правового регулювання перестрахової діяльності включає в себе: перестрахове законодавство; звичаї ділового обороту, що склалися у даній сфері; договір перестраховування (зокрема, стандартні перестрахові застереження); та судову практику з розгляду спорів, пов'язаних із здійсненням перестрахової діяльності.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Особливості правового статусу перестраховиків

Обов'язковою умовою нормального функціонування ринку перестрахових послуг є наявність суб'єктів перестрахової діяльності, які можуть задовольнити потреби споживачів у відповідних послугах на професійній основі. Такими суб'єктами виступають: 1) страховики та перестраховики-резиденти (національні страхові та перестрахові компанії); 2) страховики та перестраховики-нерезиденти (іноземні страхові та перестрахові компанії), які здійснюють перестрахову діяльність із головного офісу; а також 3) філії страховиків та перестраховиків-нерезидентів, які здійснюють перестрахову діяльність на території України.

Головними спеціалізованими суб'єктами перестрахової діяльності є професійні перестраховики, тобто національні та іноземні перестрахові компанії, а також філії перестраховиків-нерезидентів, виключним видом діяльності яких є надання професійних перестрахових послуг. Разом із тим, за усталеної практики здійснення перестраховування у світі особами, що надають перестрахові послуги, можуть бути не лише професійні перестраховики, але й страховики, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності, що одночасно дає їм право на проведення перестраховування за визначеними у такій ліцензії видами страхування [259, с. 27, 29].

Аналіз положень чинного законодавства, зокрема ст. 2 та ст. 12 Закону України «Про страхування» (про що детально було зазначено в підрозділі 1.2 роботи), доводить, що перестрахова діяльність в Україні так само може здійснюватися двома групами суб'єктів. Перша група – це перестраховики, які спеціалізуються на наданні професійних перестрахових послуг²³ (є основними учасниками перестрахових відносин у світі, однак в Україні ця група є досить незначною). Друга група – це безпосередньо страховики, які здійснюють операції із вхідного та/або вихідного перестраховування, виступаючи, при цьому, в ролі як перестраховиків, так і перестраховувальників [220, с. 95-97].

У контексті порушеної проблеми, заслуговують на увагу основні інституційні моделі розвитку перестрахового ринку у світі, зокрема їх основні переваги та недоліки, розглянуті В. Д. Базилевичем. Так, перша модель ґрунтується на домінуванні професійних спеціалізованих перестраховиків, які спроможні утримувати великі ризики, забезпечувати високу надійність перестрахового покриття та можливість розміщення відповідних ризиків впродовж коротких термінів; друга модель передбачає, що основними суб'єктами перестрахової діяльності виступають звичайні страховики, в результаті діяльності яких досить важко розмістити великі ризики; та третя модель, що передбачає існування на ринку водночас спеціалізованих перестраховиків і звичайних страховиків [21, с. 415-416], а відтак, найбільш оптимально забезпечує захист майнових інтересів споживачів відповідних послуг.

Для вітчизняного ринку перестраховування, особливо впродовж перших років свого існування, була характерною третя (змішана) модель розвитку. Останнім же часом спостерігається тенденція наближення до другої моделі, за якої перестраховування в нашій країні здійснюють переважно страховики

---

²³При цьому, вітчизняний законодавець визнає таких суб'єктів по суті звичайними страховиками, які займаються винятково перестраховуванням (це, на наш погляд, є недопустимим (детально дане питання розглянуто в пунктах 2.1.1-2.1.3 підрозділу 2 роботи)).

[97, с. 128] (що, насамперед, пов'язано з недоліками вітчизняного законодавчого регулювання діяльності професійних перестраховиків).

Таким чином, перестрахова діяльність може здійснюватися як професійними перестраховиками, так і страховиками, співвідношення між якими на ринку перестраховування тієї чи іншої країни може бути досить різним. Однак, з огляду на те, що предметом нашого дослідження є перестрахова діяльність як самостійний та особливий вид підприємництва професійних перестраховиків, в подальшому тексті роботи досліджуються особливості правового статусу виключно означених суб'єктів. Особливості правового статусу страховиків, які здійснюють у визначених законом випадках перестрахові операції, не є предметом нашого дослідження, а відтак, не знаходять свого відображення у ньому. Саме тому, для досягнення більшої юридичної чіткості та уникнення підміни подібних юридичних явищ, позначених одним терміном, вважаємо за доцільне використання терміну «перестраховик» як тотожного терміну «професійний перестраховик».

2.1.1 Особливості правового статусу перестраховиків-резидентів

Основними серед спеціалізованих суб'єктів перестрахової діяльності на ринку перестрахових послуг виступають перестраховики-резиденти²⁴, адже саме вони відіграють вирішальну роль у формуванні пропозиції на ньому. Як доводить світова практика, перестрахові компанії визнаються окремими суб'єктами підприємництва, до порядку створення та подальшого функціонування яких, як правило, встановлюються особливі (підвищені) вимоги та умови [149, с. 41-42]. Однак, попри це, на сьогодні в законодавстві

---

²⁴В даному пункті роботи досліджуються особливості правового статусу виключно професійних перестрахових компанії України або, іншими словами, перестраховиків-резидентів. З огляду на що, у випадку вживання формулювання «перестраховик», мова йде про перестрахову компанію як одного із видів спеціалізованих суб'єктів перестрахової діяльності.

України для вітчизняних страхових та перестрахових компаній встановлено єдиний порядок створення, зокрема ліцензування, функціонування та припинення їх діяльності [174]. До того ж, аналіз чинного законодавства доводить, що його положення переважно врегульовують особливості правового статусу національних страховиків, а для національних перестраховиків відповідна регламентація здійснюється за аналогією.

Так, зокрема, ст. 2 Закону України «Про страхування» встановлено, що для можливості здійснення перестрахової діяльності на території України перестраховики мають бути створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю (згідно з Законом України «Про господарські товариства» [167]) з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про страхування». Окрім того, як визначено у вказаній статті, учасників кожного із зазначених господарських товариств повинно бути не менше трьох [202].

За загальним правилом перестрахові організації створюються на підставі об'єднаного майна, яке складає статутний капітал господарського товариства і становить майнову базу його (товариства) функціонування [150, с. 71]. Згідно з вимогами ч. 2 ст. 30 Закону України «Про страхування» мінімальний розмір статутного фонду перестраховика, який займається видами перестраховування іншими, ніж перестраховування, що пов'язане зі страхуванням життя, встановлюється у сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а перестраховика, який займається перестраховуванням, що пов'язане зі страхуванням життя, – 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України²⁵.

Окрім наявності сплаченого статутного капіталу у перестраховиків також має бути сформовано гарантійний фонд та утворені резерви. До гарантійного фонду перестраховика належать додатковий та резервний

---

²⁵ З огляду на встановлені у підрозділі 1.2 роботи особливості майнових інтересів перестраховальників, вважаємо за доцільне використовувати формулювання «види перестраховування інші, ніж перестраховування, що пов'язане зі страхуванням життя» та «перестраховування, що пов'язане зі страхуванням життя».

капітал, а також сума нерозподіленого прибутку (ст. 30 Закону України «Про страхування»).

Щодо резервів перестраховиків, то аналіз ст. 31 вказаного Закону дозволяє визначати, що вони утворюються останніми з метою забезпечення майбутніх виплат перестрахових сум залежно від видів перестраховання і поділяються на технічні резерви та резерви з перестраховання, що пов'язане зі страхуванням життя (математичні резерви).

Вищезазначене дає можливість зробити висновок, що професійні перестраховики згідно з чинним законодавством України зобов'язані формувати і вести облік таких технічних резервів за видами перестраховання (іншими, ніж перестраховання, що пов'язане зі страхуванням життя): незароблених премій (резерви премій), що включають частки від сум надходжень перестрахових платежів, які відповідають перестраховим ризикам, що не закінчились на звітну дату; збитків, що включають зарезервовані несплачені перестрахові суми та перестрахові відшкодування за відомими вимогами перестраховальників, з яких не прийнято рішення щодо їх виплати або відмови у виплаті.

По резервах з перестраховання, що пов'язане із страхуванням життя, перестраховики зобов'язані створювати і вести облік таких резервів: довгострокових зобов'язань (математичні резерви); належних виплат перестрахових сум²⁶ [202].

Поза тим, відповідно ст. 2 Закону України «Про страхування» перестрахова діяльність не може здійснюватись без отримання в установленому законом порядку спеціального дозволу (ліцензії) [202]. Специфіка правового регулювання даного питання в національному законодавстві полягає у тому, що така ліцензія, як визначено в п. 2.12 Ліцензійних умов провадження страхової діяльності, затверджених Розпорядженням Держфінпослуг від 28 серпня 2003 року № 40 (далі – Ліцензійні умови), видається на здійснення окремого виду страхування та дає

---

²⁶ При цьому, порядок їх формування регламентується за аналогією до формування страхових резервів [202].

одночасно право на проведення перестраховання за цим видом страхування. Так, професійні перестраховики України мають право приймати ризики в перестраховання лише з тих видів добровільного і обов'язкового страхування, на проведення яких вони отримали ліцензію.

Прийняття рішення щодо видачі юридичній особі ліцензії на здійснення перестрахової діяльності відбувається одночасно з прийняттям рішення про внесення її до Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України²⁷, після чого така перестрахова організація набуває право провадити перестрахову діяльність в межах своєї правосуб'єктності відповідно до чинного законодавства та установчих документів, про що вказано в п.п. 4.9., 4.10. Ліцензійних умов [174].

Враховуючи вищевикладене, до найважливіших вимог до порядку створення та умов подальшого функціонування професійних перестраховиків в Україні відносяться вимоги та умови щодо:

1) організаційно-правової форми: перестраховики мають бути створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю;

2) кількості учасників/засновників: кількість учасників/засновників перестрахової компанії повинна бути не менше трьох;

3) мінімального розміру статутного капіталу: 1) для перестраховика, який займається видами перестраховання іншими, ніж перестраховання, що пов'язане зі страхуванням життя, мінімальний розмір статутного капіталу має відповідати сумі, еквівалентній 1 млн. євро; 2) для перестраховика, який займається перестрахованням, що пов'язане зі страхуванням життя – 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України;

---

²⁷ Зауважимо, що державній реєстрації перестрахової компанії в Єдиному державному реєстрі страховиків (перестраховиків) України, передуює її державна реєстрація як суб'єкта господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [168].

4) наявності гарантійного фонду та створення резервів перестраховиків: перестраховик має сформувати гарантійний фонд, а також створити резерви перестраховиків;

5) внесення інформації про перестраховика до Державного реєстру страховиків (перестраховиків) України, що є обов'язковою умовою легітимації перестрахової компанії в статусі суб'єкта права;

6) отримання ліцензій на здійснення страхової діяльності, яка одночасно дає право на здійснення перестрахової діяльності за визначеними у ліцензії видами страхування: перестраховик має право здійснювати перестрахову діяльність в Україні лише у випадку отримання ним відповідної ліцензії.

Відтак, виходячи з того, що положення чинного законодавства України у сфері перестраховування встановлюють для вітчизняних перестраховиків ряд вимог, які є тотожними з вимогами, які висуваються до порядку створення та діяльності вітчизняних страховиків (що визначають їх право на зайняття відповідною діяльністю), доходимо висновку про те, що вказані суб'єкти (страховики та перестраховики України) на сучасному етапі розвитку перестрахового ринку в нашій державі фактично прирівнюються між собою. Однак, з огляду на те, що перестрахова діяльність є окремим та самостійним видом підприємництва [51, с. 301], існуюча ситуація є суттєвою перепорою для її подальшого розвитку та ефективного здійснення в Україні.

Відповідно до офіційних відомостей, отриманих з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України, у даний час на національному перестраховому ринку функціонує лише одна професійна перестрахова компанія, а саме: ПрАТ «Перестраховальне товариство «Європоліс» [67]. Поза тим, на практиці дане товариство поєднує проведення як страхових, так і перестрахових операцій [97, с. 177].

Проте, як показало дослідження, ситуація на перестраховому ринку не завжди була такою. У період розбудови страхового бізнесу на ринкових

засадах в Україні почали створюватися компанії, які позиціонували себе як професійні перестраховики. Проте спроби створити в нашій країні надійний інститут професійних перестраховиків не одержали належного розвитку [229, с. 94].

Так, інститут професійного перестрашування почав зароджуватися на вітчизняному ринку ще в 1994 році у момент заснування трьох перестрахових компаній: у червні – «Української перестраховальної компанії» (м. Львів), у листопаді – «Скіфія Ре» (м. Київ) та у липні – «Європоліс» (м. Київ). Однак, починаючи з 2003 року дві з зазначених компаній практично «згорнули» свою перестрахову діяльність. З січня 2004 року ЗАТ «Перестрахова компанія «Скіфія Ре» вже не функціонувало на ринку, а в грудні 2003 року ВАТ «Народна фінансово-страхова компанія «Гарант Ре» (м. Київ) було об'єднано з ВАТ «Українська перестраховальна компанія» (м. Львів). За результатами реорганізації було утворено ВАТ «Українська перестраховальна компанія «Гарант Ре» (м. Київ), яке вже поєднувало у своїй діяльності одночасне надання страхових та перестрахових послуг.

Окрему увагу слід також звернути на діяльність ПАТ «Страхова компанія «Лідер Ре», яке було створено у квітні 2004 року, і попри свій статус страховика, здійснювало виключно перестрахову діяльність (маючи 12 ліцензій на право здійснення страхової діяльності, компанія не підписала жодного договору страхування [52]). Згодом, в жовтні 2006 року дана компанія увійшла до складу «VAB Group» вже під назвою «Перестраховальна компанія «VAB Ре». Проте у 2008 році, вона вийшла з групи, внаслідок чого їй було повернуто попередню назву – «Лідер Ре», а у листопаді 2013 року загалом припинила свою діяльність. Досить важливим є той факт, що упродовж 2004-2010 років вітчизняний ринок перестрашування був представлений саме компанією «VAB Ре» («Лідер Ре»), яка на той час була єдиним професійним перестраховиком України [97, с. 218-221; 229, с. 94].

Необхідно ще раз наголосити, що основною причиною, з якої професійні перестраховики залишають вітчизняний ринок перестраховання є недосконалість національного законодавства в частині врегулювання їхньої діяльності. Як, зокрема, зазначає А. П. Волошина, колишня Голова Правління ПАТ «Лідер Ре»: «...з огляду на ситуацію, що складалася на ринку, дуже складно займатися виключно перестрахованням ... єдиний шлях – розвивати пряме страхування, поряд із перестрахованням» [111].

Відтак, на даний час на вітчизняному ринку перестраховання функціонують переважно національні страхові компанії, для яких здійснення перестрахових операцій виступає одним з напрямів їх діяльності, що цілком очевидно суттєво гальмує розвиток перестраховання в Україні.

Поза тим, практична відсутність професійних перестрахових компаній на перестраховому ринку України сприяє «виходу на нього» іноземних перестраховиків. А зважаючи на той факт, що перестраховикам-нерезидентам, як правило, передаються в перестраховання найбільші за обсягами ризику, вітчизняний ринок втрачає на цьому значні суми перестрахових премій [28, с. 37; 244, с. 153]. Крім того, за таких умов практично не відбувається його капіталізація.

Це підтверджується інформацією, наданою Нацкомфінпослуг. Так, за 2015 рік за договорами перестраховання українські страховики (перестраховувальники) сплатили часток перестрахових премій на суму 9 911,3 млн. грн. (за 2014 рік – 9 704,2 млн. грн.), з яких: перестраховикам-нерезидентам – 2 530,2 млн. грн., що на 65,3% більше порівняно з 2014 роком (за 2014 рік – 1 530,5 млн. грн.) та перестраховикам-резидентам – 7 381,1 млн. грн., що на 9,7% менше порівняно з відповідним показником 2014 року (за 2014 рік – 8 173,7 млн. грн.). Загальна сума часток перестрахових виплат, компенсованих перестраховиками, становила 1 345,8 млн. грн. (за 2014 р. – 640,9 млн. грн.), у тому числі компенсовано: перестраховиками-нерезидентами – 848,1 млн. грн. (за 2014 рік – 468,5 млн. грн.);

перестраховиками-резидентами – 497,7 млн. грн. (за 2014 рік – 172,4 млн. грн.).

Також згідно з цією інформацією за 2015 рік операції вихідного перестраховування в Україні зросли на 2,1% з 9 704,2 млн. грн. до 9 911,3 млн. грн. Проте, як вже було зазначено, на збільшення даного показника вплинуло збільшення на 65,3% операцій з перестраховування із страховиками-нерезидентами. При цьому, на 9,7% зменшилась операції з перестраховування в середині країни. Станом на 31.12.2015 року від загальної суми сплачених часток перестрахових премій на перестраховування нерезидентам було сплачено до Великобританії 24,5%, Німеччини – 18,1%, Швейцарії – 10,9%, Польщі – 8,5% та до країн-членів СНД – 7,2% [158].

Викладене вище дає нам можливість зробити висновок про існування на сучасному етапі розвитку перестрахової діяльності в Україні значних перешкод у її ефективному здійсненні, що, в першу чергу, пов'язано з тим, що інститут професійних перестраховиків у нашій країні досі не сформований. Відтак, вирішення існуючих проблем на перестраховому ринку України та забезпечення його подальшого розвитку є можливим лише за умови створення спеціалізованих перестрахових компаній, які займаються виключно перестраховуванням, та до сфери діяльності яких не входить пряме страхування та, відповідно, прямі контакти зі страхувальниками [210, с. 10].

На необхідності появи на вітчизняному ринку перестраховування професійних гравців, які спеціалізуються на наданні перестрахових послуг, наголошують також такі вчені-правники та вчені-економісти як А. О. Бойко [28, с. 37, 50, 186], А. П. Волошина [52], О. В. Кнейслер [97, с. 58, 217-238], В. В. Нечипоренко [125, с. 166], Н. Б. Пацурія [151, с. 186], К. Г. Семенова [220, с. 96], Л. В. Супрун [249, с. 103-104], Т. В. Татаріна [253], К. В. Третяк [259, с. 28-32, 74-75] та ін. Втім, слід наголосити, що деякі з них, незважаючи на висловлення аргументів на користь запровадження спеціальних вимог до порядку створення та умов подальшого функціонування спеціалізованих

перестрахових компаній, продовжують визнавати їх різновидом страхових компаній [220, с. 93, 95; 259, с. 29].

Однак, погодитися із таким підходом не можемо, адже, на наш погляд, професійні перестрахові компанії є окремими (самостійними) суб'єктами підприємництва, елементи правового статусу яких характеризується наявністю власних ознак, що унеможлиблює їх ототожнення з іншими суб'єктами господарювання. Аналіз європейського законодавства та узагальнення результатів наукових досліджень з даної проблематики [193; 220; 259; 253; 97; 148; 149; 151; 125; 72; 28; 3; 249] дає можливість визначити такі ознаки, що є особливостями елементів правового статусу професійної перестрахової компанії, до яких варто віднести:

– безпосереднє здійснення перестрахової діяльності з надання перестрахових послуг з метою захисту майнових інтересів перестраховальників. У більшості економічно розвинених країнах світу переважно використовуються послуги спеціалізованих перестрахових компаній, виключним видом діяльності яких є здійснення перестраховання, на що вони у встановленому законом порядку отримують окрему ліцензію. Нині на міжнародному ринку перестраховання діє понад 250 професійних перестраховиків [22].

Що ж стосується України, то для національних перестраховиків дане питання є вкрай актуальним, адже недоліки вітчизняного законодавства у сфері страхування та перестраховання призводять до того, що на практиці такі суб'єкти, незважаючи на свій статус перестраховика, поєднують надання як страхових, так і перестрахових послуг (яскравим прикладом чого є діяльність перестрахової компанії «Європоліс», на що вже зверталася увага). Таку ситуацію вважаємо неприпустимою, адже лише професійні перестраховики, які ніколи не були конкурентами для страхових компаній, можуть дійсно забезпечити перестраховий захист майнових інтересів останніх (у чому й полягає головна філософія діяльності професійного перестраховика) [52], та, як наслідок, сприяти підтримці економічної

стабільності страхового ринку, зростанню рівня його фінансової безпеки, розширенню фінансових можливостей страховиків, меж страхового бізнесу [98, с. 108] та фінансової безпеки держави в цілому.

У зв'язку із цим, пропонуємо доповнити § 2¹ «Перестраховання» Глави 35 ГК України ст. 355² «Суб'єкти перестрахової діяльності», виклавши ч. 2 якої в такій редакції:

«Предметом безпосередньої діяльності перестраховика може бути лише перестраховання».

Також пропонуємо закріпити це положення в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність».

Зауважимо, що така вимога повністю відповідає положенням Директиви ЄС про перестраховання. Так, зокрема, п.п. 11 та 12 вказаного міжнародного акту передбачено, що його положення застосовуються до перестрахових компаній, які проводять виключно перестрахову діяльність і не здійснюють страхові операції, а також не стосується страхових компаній, які є суб'єктами дії Директив 73/239/ЄЕС чи 2002/83/ЄС [68];

– *вид та організаційно-правова форма.* Перестрахова діяльність як самостійний та особливий вид підприємництва [51, с. 302] полягає в наданні перестрахових послуг, які за своєю сутністю є фінансовими. Відповідно, суб'єкти, які надають такі послуги, зокрема професійні перестрахові компанії, відносяться до фінансових установ.

Пунктом 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» визначено, що фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку [205]. Однак, попри те, що діяльність перестрахових компаній повністю відповідає таким законодавчим вимогам, дані суб'єкти не виокремлені в переліку

фінансових установ, наданих в цьому пункті, що є суттєвим недоліком чинного законодавства, який потребує нагального усунення.

А тому, пропонуємо п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», яким надається перелік фінансових установ, доповнити фразою «перестрахові компанії».

Щодо організаційно-правової форми перестрахових компаній, то відповідно до Директиви ЄС про перестраховання вони мають бути створеним у формі акціонерного товариства. Так, зокрема, визначено, що перестрахова компанія може прийняти форму Європейської компанії (ЄК) [68; 69]. При цьому, як встановлено Регламентом (ЄС) № 2157/2001, організаційно-правовою формою такої компанії є акціонерне товариство [212].

Відтак, чинне законодавство України з питань перестраховання у відповідній частині потребує нагальної модернізації, з метою забезпечення якої пропонуємо визначити в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність», що *перестраховими компаніями є фінансові установи, створені у формі акціонерних товариств.*

Варто звернути увагу, що перспектива розвитку українського законодавства в окресленому напрямку знаходить своє відображення в Проекті № 1797-1. Частина 1 ст. 8 якого передбачає, що національні страховики можуть бути утворені виключно у формі акціонерних товариств згідно з Законом України «Про акціонерні товариства» [203]. Однак, суттєвим недоліком цього акту, на наш погляд, є те, що дані положення до національних перестраховиків мають застосовуватися за аналогією, адже окремі вимоги щодо організаційно-правової форми останніх не передбачені;

– *порядок державної реєстрації та ліцензування.* Нині українське законодавство, врегульовуючи порядок створення страхових та перестрахових компаній, передбачає обов'язкову державну реєстрацію та внесення інформації про перестрахову компанію в Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України, а також отримання ліцензії на

здійснення страхової діяльності, яка одночасно дає право на здійснення і перестрахової діяльності також. Проте, зважаючи на самостійний та незалежний від страхової характер перестрахової діяльності [51, с. 299], а також з огляду на існуючі проблеми, спричинені позицією вітчизняного законодавця щодо порядку утворення відповідних суб'єктів, вважаємо за необхідне запровадити окремий порядок державної реєстрації українських перестрахових компаній та ліцензування їхньої діяльності (детально це питання розглянуто в підрозділі 3.1 роботи);

– *правовий режим майна перестрахової компанії*. Під правовим режимом майна суб'єктів господарювання в теорії господарського права розуміють встановлені правовими нормами: а) структуру цього майна, б) порядок його придбання (формування), використання і вибуття, в) порядок звернення на нього стягнення кредиторів. Правовий режим майна суб'єктів господарювання встановлюється ГК України та іншими законами з урахуванням видів майна, зазначених у ст. 139 ГК України (основні фонди, оборотні засоби, кошти, товари, цінні папери тощо) [59; 275, с. 191-199].

Визначальну роль у майновому статусі страхової та перестрахової компанії відіграє статутний капітал, який являє собою мінімальний розмір майна цієї організації, яке гарантує інтереси її кредиторів і не може бути меншим, визначеної законом суми [150, с. 99; 265, с. 44-61]. У разі недотримання вимоги щодо розміру статутного капіталу, державна реєстрація відповідного суб'єкту не допускається. Крім того, зменшення статутного капіталу вже зареєстрованої компанії нижче встановленого законом України розміру не допускається [174].

Слід відзначити, що європейське законодавство не використовує термін «мінімальний статутний капітал», натомість оперує термінами «мінімальний гарантійний фонд» (*Minimum Guarantee Fund (MGF)*) відповідно до Solvency I [71] або «мінімально необхідний капітал» (*Minimum Capital Requirement (MCR)*) відповідно до Solvency II. Так, Solvency II було визначено, що мінімальний необхідний капітал (який повинен відповідати розміру основних

фондів, відповідно до розміру яких страховим та перестраховим організаціям було дозволено здійснювати власну діяльність, і нижче якого сума фінансових ресурсів не повинна знижуватися) для перестрахових компаній має становити не менше 3 млн. 600 тис. євро (окрім підконтрольних перестрахових організацій, у випадку яких мінімальний необхідний капітал повинен бути не меншим 1 млн. євро). До того ж, мінімально необхідний капітал для страхових компаній, які займаються страхуванням, не пов'язаним із життям, встановлений на рівні не менше, ніж 2 млн. 500 тис. євро, а для організацій, що займаються страхуванням життя – 3 млн. 700 тис. євро [70].

З цього вбачається, що вимоги до розміру статутного капіталу професійних перестраховиків встановлені на вищому рівні за вимоги до статутного капіталу страховиків, які здійснюють страхування за видами іншими, ніж страхування життя. Разом із тим, вимоги до перестраховиків є нижчими за вимоги, що встановлені до страховиків, які займаються страхуванням життя, що, на наш погляд, є необґрунтованим. Вирішення цієї проблеми вбачаємо у запровадженні окремих вимог до розміру статутного капіталу професійних перестрахових компаній України, в залежності від того, який вид перестраховування вони здійснюють. Адже перестраховування, пов'язане зі страхуванням життя (зважаючи на особливість перестрахових ризиків, які виникають у такому випадку), вимагає від статутного капіталу перестраховика, який його здійснює, вищого розміру у порівнянні з розміром статутного капіталу перестраховика, який спеціалізуються на інших видах перестраховування.

Зауважимо, що підвищені вимоги до мінімального розміру статутного капіталу професійних перестрахових компаній передбачені не лише законодавством ЄС, але й законодавством деяких країн СНД. Так, зокрема, відповідно до ст. 6 Закону Республіки Білорусь «Про страхування» від 3 червня 1993 року № 2343-ХІІ мінімальний розмір статутного фонду для спеціально створених перестрахових компаній є втричі більшим за відповідний розмір статутного фонду для страхових компаній, а саме: для

перестраховиків він не може бути меншим ніж 15 тис., а для страховиків – ніж 5 тис. мінімальних зарплат, виражених у грошовій формі [82; 126, с. 50]. Проте, значною вадою такого законодавчого підходу є те, що розмір статутного капіталу перестраховиків є однаковим, незалежно від здійснюваного виду перестраховування.

Диференціацію мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу для національних страховиків та перестраховиків визначено також в Проекті № 1797-1, відповідно до якого мінімальний розмір регулятивного капіталу професійних перестраховиків не може бути меншим за 32 млн. грн. Аналогічні вимоги до мінімального розміру регулятивного капіталу передбачені для страховиків, які здійснюють страхування за класами, що належать до страхування життя, а для страховиків, що здійснюють страхування за іншими класами страхування, відповідні вимоги встановлені у розмірі, що не може бути меншим за 22 млн. грн. [203]. Така законодавча практика, з огляду на викладене вище, з одного боку, безумовно, відображає європейський досвід у врегулюванні окресленого питання, однак, з іншого (як і в попередніх випадках) – не враховує необхідність існування більш високих вимог до розміру регулятивного капіталу перестраховиків, діяльність яких пов'язана зі страхуванням життя.

Окрім цього, суттєвим недоліком даного законопроекту є те, що розмір мінімального статутного (регулятивного) капіталу визначається в національній валюті. За існуючої політико-економічної ситуації в нашій країні, це призводить до того, що на сьогодні вимоги до мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу є значно нижчими за відповідні вимоги, передбачені Solvency II. У зв'язку із чим, встановлення такого розміру більш доцільним вбачається у сумі, еквівалентній відповідній сумі в євро за валютним обмінним курсом валюти України. Також, варто звернути увагу, що вимога щодо мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу перестраховика є чи не єдиною спеціальною вимогою для отримання ліцензії на право здійснення

перестрахової діяльності, за виключенням якої, суб'єктами, які бажають займатися відповідною діяльністю, мають бути дотримані аналогічні вимоги для отримання ліцензії на право здійснення страхової діяльності.

Однак, суттєвою перевагою Проекту № 1797-1 є те, що в його тексті замість поняття «статутний капітал» вживається дефініція «регулятивний капітал». Основу регулятивного капіталу становлять власні кошти, тобто регулятивний капітал для страховика та перестраховика є частиною його коштів в активах, що залишаються після вирахування зобов'язань з урахуванням установлених законодавством вимог до активів та зобов'язань [203]. За таким критерієм, як визначається в економічній літературі, до «регулятивного капіталу» страховика та перестраховика за страховим та перестраховим законодавством ЄС можна віднести, окрім інших фондів, мінімальний гарантійний фонд (MGF) та мінімально необхідний капітал (MCR), а за чинним страховим законодавством України – мінімальний статутний капітал (МСК).

Також, варто звернути увагу, що регулювання страхового та перестрахового ринків в країнах ЄС, яке базується на основі вимог до регулятивного капіталу, передбачених Директивами Solvency I і Solvency II, на відміну від існуючого на даний час регулювання в нашій країні, дозволяє оцінити не тільки кількісні, але й якісні параметри діяльності страховиків та перестраховиків [255, с. 306]. Зокрема, особливістю регулятивного капіталу є те, що він розраховується залежно від розміру бізнесу та ризиків, пов'язаних з ним, а також якості активів, якими покривається регулятивний капітал [129]. А отже, вважаємо, що використання поняття «регулятивний капітал» замість поняття «статутний капітал» є цілком обґрунтованим та забезпечить можливість дотримання вітчизняними перестраховими компаніями вимог європейських стандартів у відповідній сфері [70].

Окрім підвищених вимог до мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу, на сьогодні в більшості європейських країнах для національних перестрахових компаній також встановлені відмінні та більш

високі вимоги до розміру їх гарантійного фонду. Так, положення п. 2 ст. 40 Директиви ЄС про перестраховання визначають, що розмір гарантійного фонду перестраховика не може бути меншим за 3 млн. євро [69]. Такі вимоги є майже вдвічі вищими за вимоги, які встановлені до розміру гарантійного фонду страховиків (ст. 17 Директиви ЄС про страхування) [71].

Таким чином, нормами європейського законодавства вимоги до розміру мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу, а також гарантійного фонду професійних перестраховиків встановлені на більш високому рівні, ніж відповідні вимоги, що висуваються до страховиків. Таку законодавчу практику вважаємо цілком обґрунтованою, а відтак, вона має знайти своє відображення на законодавчому рівні нашої країни. Проте, зробимо єдине застереження – на нашу думку, вимоги чинного законодавства України щодо мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу українських перестраховиків мають бути встановлені не лише на вищому рівні у порівнянні з вимогами до розміру статутного (регулятивного) капіталу страховиків, але й в залежності від здійснюваного виду перестраховання. Зокрема, для перестраховика, який займається перестрахованням, пов'язаним зі страхуванням життя, такі вимоги мають бути встановленими на найвищому рівні.

Досліджуючи особливості правового режиму майна перестрахових компаній, окрему увагу варто приділити специфіці формування їх технічних резервів. Як визначено у Стандартах здійснення нагляду за перестраховиками (далі – Стандарти) [8], оцінки технічних резервів як страховиків, так і перестраховиків, враховуючи резерви збитків, є завжди невизначеними, оскільки їх метою є намагання чітко визначити об'єм майбутніх непередбачених вимог. Однак, ця невизначеність є більш помітною в сфері перестраховання, аніж первинного страхування, особливо в діяльності, що не пов'язана зі страхуванням життя.

У зв'язку із цим, основними проблемами, з якими можуть стикатися перестраховики під час формування технічних резервів є: оцінка

відповідності технічних резервів – наприклад, коли сума вимог, пов'язаних зі страхуванням відповідальності, збільшується внаслідок інфляції або більш суворої відповідальності за законом; затримка повідомлення про необхідність виконання перестраховальником прийнятих на себе зобов'язань за первинним договором страхування – така затримка виникає через те, що спочатку вимоги страхувальника повідомляються первинному страховику, який їх оцінює, і лише потім, на основі таких вимог формує власні вимоги до перестраховика; різне тлумачення перестрахової термінології (з огляду на відсутність їх законодавчого закріплення); «вибірковість» інформації, отриманої від страховика – страховики можуть «фільтрувати» (обробляти) дані, які надаються перестраховику, звітувати відповідно певних обставин (наприклад, надати дані за рік, коли мав місце страховий випадок, замість року, коли було укладено страховий договір) тощо [8; 234].

А отже, вимоги до формування технічних резервів вітчизняних перестраховиків (як і вимоги, що висуваються до мінімального розміру статутного (регулятивного) капіталу та розміру гарантійного фонду) мають враховувати особливий зміст відповідних перестрахових ризиків, а також особливості пред'явлених у зв'язку із їх реалізацією вимог, а тому, мають відрізнятися від відповідних умов формування технічних резервів страховиків. Зокрема, зважаючи на можливість існування затримки повідомлення про вимоги, які пред'являються прямими страховиками, а також неповноти такої інформації, з метою вирішення окреслених проблем перестраховиками створюються резерви незаявлених вимог. Варто відзначити, що такі резерви можуть бути сформовані й прямими страховиками, однак необхідність у їх формуванні перестраховиками є більш нагальною [8; 234].

Зауважимо, що запровадження підвищених вимог до статутного (регулятивного) капіталу та технічних резервів перестрахових компаній є абсолютно виправданим кроком, зважаючи на недовготривалий досвід

функціонування вітчизняних компаній, що спеціалізувалися на перестрахованні²⁸. Розміри статутних капіталів та резервів цих компаній, на чому наголошується в економічній літературі, були недостатніми не лише для спеціалізованих перестрахових, але й навіть для звичайних страхових компаній. Відтак, не маючи необхідних капіталів, вони не приймали високовартісні ризики у перестраховання [252, с. 79] та, як наслідок, проіснували на вітчизняному ринку перестраховання недовго [259, с. 58].

Таким чином, зважаючи на вищезазначене, пропонуємо закріпити в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» положення про те, що *перестраховики-резиденти зобов'язані дотримуватися таких умов забезпечення платоспроможності: наявності сплаченого регулятивного капіталу та наявності гарантійного фонду перестраховика.*

Також в цьому Законі пропонуємо закріпити положення такого змісту:

1) *«Мінімальний розмір регулятивного капіталу перестраховика, який займається видами перестраховання іншими, ніж перестраховання, що пов'язане зі страхуванням життя, встановлюється у сумі, еквівалентній 3 млн. 600 тис. євро млн. євро, а для перестраховика, який займається перестрахованням, що пов'язане зі страхуванням життя, – 20 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України»;*

2) *«Перестрахові резерви утворюються перестраховиками з метою забезпечення майбутніх перестрахових виплат залежно від видів перестраховання. Перестраховики зобов'язані формувати і вести облік перестрахових резервів у порядку та обсягах, встановлених цим Законом, станом на кожен день».*

Крім того, пропонуємо розробити та затвердити Нацкомфінпослуг Розпорядження «Про затвердження Методики формування перестрахових резервів»;

---

²⁸ Мова йде про такі перестрахові компанії як «Українська перестраховальна компанія» та «Скіфія Ре».

– *професійні засади здійснення перестрахової діяльності*. Як доведено світовою практикою, крім існування підвищених вимог до рівня платоспроможності перестрахових компаній, а також відмінних вимог до здійснення нагляду за їх діяльністю, для керівників відповідних компаній встановлюються більш високі кваліфікаційні вимоги. Це пов'язується із тим, що діяльність з перестраховування є вузькопрофільною, характеризується високою відповідальністю та кваліфікацією, а відтак, передбачає необхідність мати для її керівників спеціальні знання та стаж роботи у цій сфері [148].

Так, зокрема, положеннями ст. 6 Директиви ЄС про перестраховування передбачено, що однією з вимог, дотримання якої є обов'язковою для отримання ліцензії на право здійснення перестрахової діяльності, є наявність ефективного управління перестрахової компанії на чолі з особами з надійною репутацією та необхідними професійними якостями або досвідом [69]. Підтвердженням надійної репутації, відповідно до ст. 43 Solvency II, визнається пред'явлення довідки про відсутність судимості або іншого аналогічного документу, виданого компетентним судовим або адміністративним органом держави-члена походження чи держави-члена попереднього перебування іноземного громадянина, що засвідчує дотримання вказаних вимог [70].

Що ж стосується володіння необхідними професійними якостями або досвідом, то вони мають, як правило, підтверджуватися наявністю вищої освіти та досвіду діяльності винятково у сфері перестраховування.

Додатково до зазначених вимог до керівників перестрахової компанії, (зважаючи на всю відповідальність, яка покладається на таких осіб, яка безпосередньо залежить від їх професіоналізму), на нашу думку, мають висуватися також вимоги щодо надійності їхньої ділової репутації. Поняття ділової репутації досить вдало розкривається Проектом № 1797-1, а саме: як сукупності документально підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої

особи та відповідність її господарської та/або професійної діяльності вимогам законодавства. Інформація включає також відомості щодо відсутності у такої особи не погашеної або не знятої в установленому законом порядку судимості за умисні злочини у сфері господарської та службової діяльності, позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю; про те, чи така особа була протягом останніх п'яти років керівником, членом керівного органу або головним бухгалтером фінансової установи, що у період перебування цієї особи на такій посаді визнана банкрутом, піддана процедурі примусової ліквідації, чи було до неї вжито відповідним державним органом, який здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, захід впливу у вигляді відсторонення від управління фінансовою установою та призначення тимчасової адміністрації.

Відомості щодо відповідності професійної придатності та ділової репутації вимогам законодавства Проектом № 1797-1 встановлюються для керівників, головного бухгалтера або особи, на яку покладено функцію ведення бухгалтерського обліку страхової компанії та, в тому числі, перестрахової компанії, а також особи, яка має виконувати обов'язки відповідального актуарія [203].

Для вітчизняного ринку перестрахування вказані вимоги, з огляду на недовіру споживачів відповідних послуг до національних страхових та перестрахових компаній, можуть стати одним із перспективних шляхів його розвитку та суттєво покращити існуючу ситуацію на ньому – а отже, мають знайти своє відображення в Законі України «Про перестрахування та перестрахову діяльність». Також, з урахуванням специфіки діяльності професійних перестраховиків, пропонуємо закріпити в даному Законі положення про те, що *керівники перестрахової компанії повинні мати вищу юридичну чи економічну освіту, а також мати досвід роботи у сфері страхування та/або перестрахування не менше, ніж 3 роки.*

У зв'язку із чим, пропонуємо розробити та затвердити Нацкомфінпослуг Типову програму підвищення кваліфікації керівників та головних бухгалтерів перестрахових компаній.

Слід зазначити, що розглянуті вище ознаки (особливості елементів правового статусу) перестраховиків-резидентів становлять зміст їх господарської правосуб'єктності та дозволяють сформулювати таке визначення поняття перестрахової компанії (як самостійного суб'єкта підприємництва), яке пропонуємо закріпити в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність»:

«Перестрахова компанія – це фінансова установа, створена у встановленому законом порядку у формі акціонерного товариства, виключним видом діяльності якої є надання перестрахових послуг щодо захисту майнових інтересів страховиків, з метою отримання прибутку на підставі ліцензії, має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів».

2.1.2 Особливості правового статусу перестраховиків-нерезидентів

Окрім національних перестраховиків надавати перестрахові послуги українським страховим компаніям можуть також й іноземні перестраховики.

Постійні партнерські відносини на підставі укладених договорів перестраховування українськими страховиками налагоджені із такими загальновідомими лідерами світового ринку перестраховування як: «RGA» (Reinsurance Group of America (США)), «Barents Re» (Панама), «Hannover Re» (Німеччина), «Munich Re» (Німеччина), «Gen Re» (Німеччина), «SCOR Global P&C» (Франція), «Swiss Re» (Швейцарія), Partner Re (Швейцарія), «ACE European Group Ltd» (Великобританія) та ін. Також постійними партнерами

страхових компаній України є: «Polish Reinsurance Company Ltd» (Польща), «Sava Re» (Словенія) тощо [207; 252, с. 103; 220, с. 97; 259, с. 97; 137; 138; 144; 145]. Практично всі, із вказаних, компанії здійснюють свою діяльність з надання перестрахових послуг для страхових компаній нашої країни зі своїх головних офісів, тобто без створення постійних представництв в Україні.

Активна співпраця з перестраховиками-нерезидентами, насамперед, пов'язана із недоліками законодавчого регулювання перестрахової діяльності в Україні (про що вже було відзначено), а також з відсутністю належної фінансової місткості перестрахового ринку України, що має своїм наслідком практичну неспроможність вітчизняного ринку перестраховування задовольнити потреби українських страховиків у перестраховому захисті їх майнових інтересів. Крім того, з точки зору надійності і професіоналізму українські перестраховики не можуть конкурувати з іноземними компаніями.

А отже, важливим є усвідомлення того, що перестраховування у нерезидентів має певні переваги, а саме: дає можливість отримати гарантоване покриття та кваліфіковане обслуговування ризиків, а також запровадити нові форми та види договірних зв'язків у нашій країні. Проте, з іншого ж боку, перестраховування у нерезидентів спричиняє значний відтік перестрахових премій за кордон [252, с. 104-105], що, своєю чергою, посилює тиск на гривню, а відтак, тягне за собою вкрай негативні наслідки для економіки країни [247, с. 371].

Необхідно відзначити, що на сьогодні загальна частка перестраховування у перестраховиків-нерезидентів у складі валових страхових виплат є відносно невеликою. Разом із тим, відповідна ситуація на перестраховому ринку України у період з 1996 по 2003 р.р. кардинально відрізнялася від нинішньої. Протягом вказаного періоду, питома вага перестраховування ризиків у нерезидентів була більшою, аніж у резидентів. Максимального значення цей показник досяг у 2003 році і склав майже 30 % (цього року українськими страховиками було сплачено перестраховикам-нерезидентам – 3,2 млрд. грн. (34,8% від валових премій на всьому ринку), а перестраховикам-резидентам –

2,2 млрд. грн. (24,5% від валових премій на всьому ринку) [215]). Так, у середньому на перестраховання в нерезидентів за 1996-2003 р.р. йшло 32,6% від загального обсягу премій, що збиралися українськими компаніями. До того ж, у вигляді виплат в Україну, як правило, поверталось лише близько 2% цієї суми [114, с. 177].

Крім того, у вказаний період на вітчизняному ринку перестраховання значного поширення набули операції із «схемного» перестраховання, тобто відбувалося «переливання» вітчизняних капіталів у вигляді перестрахових премій за кордон і тим самим – їх вилучення як тимчасово вільних коштів з інвестиційного процесу національної економіки [97, с. 181].

Існування такої ситуації зумовило необхідність прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку та вимог щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента» від 4 лютого 2004 року № 124 (далі – Постанова КМУ № 124) [186].

Так, зокрема, положеннями Постанови КМУ № 124 визначені такі вимоги до правового статусу страховика/перестраховика-нерезидента, в якого вітчизняні страхові компанії бажають перестраховувати свої ризики: законодавством країни, в якій зареєстрований нерезидент, передбачений державний нагляд за страховою і перестраховою діяльністю; нерезидент повинен провадити безперервну професійну діяльність не менше ніж три роки до дати укладення договору перестраховання; відсутні факти порушення нерезидентом законодавства про страхову і перестрахову діяльність та з питань запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та боротьби з тероризмом країни його реєстрації [186].

Втім, слід зауважити, що порядок, встановлений Постановою КМУ № 124, у деяких питаннях виявився більш ліберальним за порядок, який був передбачений попередньою Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з перестраховання» від 24 жовтня 1996 року № 1290 (далі – Постанова КМУ

№ 1290). Наприклад, була вилучена вимога до договорів перестраховання в обов'язковому порядку включати умову «прямої виплати» страхувальнику від перестраховика при неплатоспроможності перестраховальника. Основні ж вимоги до іноземних перестраховиків залишилися практично незмінними [220, с. 25].

Зауважимо, що можливість прийняття відповідних законодавчих актів, пов'язана з існуванням ч. 2 ст. 12 Закону України «Про страхування», якою передбачено, що перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється згідно з вимогами та в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Разом із тим, в контексті порушеної проблеми також варто звернути увагу на положення ч. 17 ст. 2 Закону України «Про страхування» (ст. 2 доповнено ч. 17 згідно із Законом «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» від 16 листопада 2006 року № 357-V [166]), якими передбачено, що страховик-нерезидент має право здійснювати страхову діяльність в Україні лише за визначених умов [202].

З огляду на одночасне існування в Законі України «Про страхування» вищезазначених норм, виникає цілком логічне запитання про те, чи поширюються вимоги ч. 17 ст. 2 відповідного Закону на перестраховиків-нерезидентів так само, як і на страховиків-нерезидентів, чи стосуються вони (ці вимоги) тільки останніх?

Аналіз положень п. 1 ч. 17 ст. 2, зокрема положення про те, що «...у разі здійснення перестраховання вимога щодо членства у Світовій організації торгівлі держави, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, не застосовується» (що є винятком із загального правила), дає нам підстави вважати, що приписи цієї статті є обов'язковими для обох із вказаних суб'єктів. Однак, це в свою чергу, призводить до існування на законодавчому та підзаконному рівнях різних вимог до перестраховиків-нерезидентів (окрім вимоги щодо нагляду за діяльністю нерезидента в його країні реєстрації, яка дублюється положеннями ч. 17 ст. 2 Закону України «Про страхування» та

абз. 1 п. 2 Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, затверджених Постановою КМУ № 124).

Поza тим, формулювання ч. 17 ст. 2 Закону України «Про страхування» про те, що страховик (перестраховик) нерезидент за певних умов має право здійснювати страхову (перестрахову) діяльність *саме на території України* зумовлює виникнення ще одного запитання – чи поширюються відповідні положення на перестраховиків-нерезидентів, які вже відкрили свої філії на території України, чи на перестраховиків-нерезидентів, які бажають здійснювати власну діяльність з надання перестрахових послуг вітчизняним страховиками безпосередньо із головного офісу своєї країни реєстрації?

Проаналізувавши положення окресленої статті, зроблено висновок, що вони все ж таки стосуються перестраховиків-нерезидентів, які не мають постійного представництва на території України та здійснюють діяльність зі свого головного офісу. Проте, зауважимо, що з огляду на особливий суб'єктний склад правовідносин, які виникають у зв'язку із укладанням договору перестраховування із нерезидентом та передачі йому визначених ризиків для забезпечення їх перестрахового покриття, діяльність останнього є зовнішньоекономічною, яка здійснюється як на території держави-реєстрації перестраховика-нерезидента, так і на території України (такий висновок зроблено з огляду на визначення, яке міститься ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [188]). Відповідно, таке формулювання ч. 17 ст. 2 Закону України «Про страхування» як «право здійснювати страхову (перестрахову) діяльність на території України» є некоректним. У цьому випадку, мова йде про умови, за яких є можливим передання страховиками-резидентами відповідних ризиків у перестраховування перестраховику-нерезиденту.

А отже, згідно з положеннями чинного законодавства перестраховики-нерезиденти для можливості надання перестрахових послуг страховикам та перестраховикам резидентам мають дотримуватися одночасно приписів п.п. 2-7 ч. 17 ст. 2 та ч. 2 ст. 12 Закону України «Про страхування».

Відповідно, зазначене вказує на існування конкуренції між загальною (п. 2-7 ч. 17 ст. 2) та спеціальною нормою (ч. 2 ст. 12), вирішення якої за загальним правилом здійснюється шляхом надання переваги останній.

Відтак, п. 2-7 ч. 17 ст. 2 має застосовуватися винятково щодо страховиків-нерезидентів, з огляду на що п. 1 ч. 17 ст. 2 має бути викладений в такій редакції: *«1) держава, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, належить до держав-членів Світової організації торгівлі, не належить до держав, які не беруть участі в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також співпрацює із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)».*

Окрім Постанови КМУ № 124, у 2004 році Держкомфінпослуг було прийнято ще один нормативно-правовий акт, а саме: Розпорядження «Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів» від 3 грудня 2004 року № 2885 [171], яким встановлювалися додаткові вимоги до надійності страховиків та перестраховиків-нерезидентів, які раніше чинним законодавством України визначені не були. Нині це питання врегульовується Розпорядженням Нацкомфінпослуг «Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України» від 11 липня 2013 року № 2262 (далі – Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2262), відповідно до якого рейтинг фінансової надійності (стійкості) вказаних суб'єктів на момент укладення договорів перестрашування повинен відповідати одній з вимог:

1. до закінчення дії договорів перестрашування, укладених з перестраховиками-нерезидентами країн-членів Єдиного економічного простору до набрання чинності цим розпорядженням, рейтинг фінансової

надійності (стійкості) таких перестраховиків повинен відповідати рівню рейтингів не нижчому, ніж за класифікацією таких міжнародних рейтингових агентств: «А.М.Вest» (США) – «В»; «Moody's Investors Service» (США) – «Ва»; «Standard & Poor's» (США) – «ВВ»; «Fitch Ratings» (Великобританія) – «ВВ»;

2. рейтинг фінансової надійності (стійкості) перестраховика-нерезидента на дату укладення договору перестраховання з таким перестраховиком-нерезидентом повинен відповідати рівню рейтингів не нижчому, ніж за класифікацією таких міжнародних рейтингових агентств: «А.М.Вest» (США) – «В»; «Moody's Investors Service» (США) – «Ва»; «Standard & Poor's» (США) – «ВВ»; «Fitch Ratings» (Великобританія) – «ВВ» [172].

Крім того, в 2004 році Розпорядженням Держфінпослуг «Про затвердження Порядку надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестраховання з страховиками (перестраховиками) нерезидентами до Нацкомфінпослуг» від 4 червня 2004 року № 914 було затверджено відповідний порядок надання страховиками інформації про укладені договори перестраховання із нерезидентами [182]. На сьогодні ж чинним є нове Розпорядженням Нацкомфінпослуг «Про затвердження Порядку реєстрації договорів перестраховання та надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестраховання з страховиками (перестраховиками) нерезидентами» від 15 вересня 2015 року № 2201 (далі – Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2201), відповідно до якого страховиком-резидентом в Нацкомфінпослуг реєструються договори перестраховання, укладені із страховиками (перестраховиками) нерезидентами. Після укладення такого договору страховик-резидент надсилає до Нацкомфінпослуг інформацію про нього у паперовому та електронному вигляді [183].

Неможливо не погодитися, що прийняття вищевказаних нормативно-правових актів призвело до певного поживлення діяльності національних перестраховиків, на чому наголошує більшість вітчизняних вчених-економістів [97, с. 183; 259, с. 63-64; 28, с. 42]. Такі зміни відбулися вже у 2004 році, що підтверджує динаміка частки перестрахових премій, переданих у внутрішнє та зовнішнє перестраховування [97, с. 183; 215].

Однак, варто звернути увагу на те, що вказаних результатів було досягнуто не завдяки створенню належної законодавчої регламентації діяльності національних перестраховиків з метою забезпечення сприятливого середовища для ведення перестрахового бізнесу в нашій країні, а виключно завдяки обмеженню діяльності перестраховиків-нерезидентів – шляхом запровадження обмежувальних вимог до вказаних суб'єктів. Такий висновок зроблено на основі аналізу вимог чинного законодавства, які існують у відповідній сфері, представленою нижче.

Так, зокрема, однією з вимог, яка висувається до перестраховиків-нерезидентів, встановлена абз. 1 п. 2 Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, затверджених Постановою КМУ № 124, є вимога щодо існування в країні, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент, державного нагляду за здійснюваною ним страховою та/або перестраховою діяльністю [186]. Недоцільність та необґрунтованість такої вимоги, насамперед, пов'язана із тим, то державний нагляд за перестраховою діяльністю існує не у всіх країнах світу. Національні законодавці таких країн виходять із того, що будь-яка форма державного нагляду обмежує підприємницьку діяльність, у тому числі й перестрахову діяльність. Крім того, суб'єкти, які укладають договір перестраховування є професійними учасниками ринку страхування та перестраховування, а тому, не потребують захисту держави [250, с. 72]. Зауважимо, що тенденції законодавства України про підприємництво також спрямовуються у вказаному напрямку – в напрямку дерегуляції [149, с. 39].

Варто зазначити, що питання державного нагляду за перестраховиками-нерезидентами, які зареєстровані в країнах-членах ЄС, на сьогодні є вирішеним. Так, зокрема, Директивою ЄС про перестраховування визначено, що нагляд за перестраховою компанією та діяльністю, яку вона здійснює через філії або згідно зі свободою надання послуг, є цілковитою відповідальністю країни-члена ЄС, у якій розташований головний офіс підприємства з перестраховування (далі – країна походження або країна реєстрації компанії). Проте, у разі, якщо компетентний орган країни-члена ЄС, в якій перестрахова компанія має філію або надає послуги (далі – країна розташування або країна перебування компанії) має причини вважати, що діяльність перестрахової компанії може вплинути на її фінансову стабільність, він повинен проінформувати компетентні органи країни походження цієї компанії. Останні повинні визначити, чи виконує перестрахова компанія правила, визначені цією Директивою. Такі положення стосуються перестраховиків-нерезидентів держав-членів ЄС (далі – держав-членів), а отже, нагляд за їх діяльністю відбувається згідно з правилами, що встановлені, або згідно практики, якій слідує, у державі-члені реєстрації відповідно до положень, ухвалених на рівні Співтовариства.

Що ж стосується нагляду за діяльністю перестраховиків-нерезидентів з країн, які не є членами ЄС (далі – треті країни), то законодавство держав-членів повинно передбачити гнучку процедуру для надання можливості оцінки пруденційної еквівалентності третіх країн на основі положень Співтовариства, щоб покращити лібералізацію послуг з перестраховування в таких країнах, що відбулося б через транскордонне надання послуг. Для цього держави-члени не повинні приймати по відношенню до перестрахової компанії, головний офіс якої знаходиться поза межами Співтовариства, та яка починає або вже провадить діяльність з перестраховування на своїй території, положень, які можуть призвести до більш сприятливого режиму, ніж по відношенню до компаній, які мають головні офіси в цих державах-членах. Крім того, Європейська Комісія може надати пропозиції Раді ЄС щодо

укладання угод з однією або більше третіми країнами відносно способів виконання нагляду за перестраховими компаніями, що мають свої головні офіси в третій країні та провадять діяльність перестрашування в Співтоваристві. Такі угоди повинні забезпечити умови справедливого регулювання, ефективного доступу перестрахових компаній до ринку перестрашування на території кожного контрагента та забезпечити взаємне визнання наглядових правил та практики в перестрашуванні. Вони також повинні переконатися в тому, що уповноважені органи держав-членів в змозі отримати необхідну інформацію стосовно перестрахової компанії, що має головний офіс на території третій країні, та провадить діяльність на території Співтовариства [68; 69].

Таким чином, для можливості ведення перестрахового бізнесу на території ЄС до перестраховиків-нерезидентів з третій країн можуть висуватися *вимоги щодо еквівалентного до існуючого у відповідній країні-члені нагляду за перестраховою діяльністю та взаємного визнання наглядових правил та практики в перестрашуванні*. Яскравим прикладом імплементації таких положень Директиви ЄС про перестрашування є законодавство Німеччини та Ліхтенштейну [2; 5].

Разом із тим, на законодавчому рівні деяких країн-членів ЄС до перестраховиків-нерезидентів третій країн висуваються також і додаткові вимоги. Згідно із шведським законодавством, для можливості провадження перестрахової діяльності на території Швеції, перестраховики з третій країн, мають отримати у встановленому законом порядку офіційний дозвіл (ліцензію) на це [6]. Аналогічні вимоги містить і законодавство Франції, яким встановлено необхідність отримання окремого дозволу (ліцензії) компаніями, які зареєстровані в третій країні [4].

Таким чином, перестрахові компанії держав-членів можуть провадити власну перестрахову діяльність на території інших держав-членів без будь-яких обмежень. Що ж стосується перестраховиків-нерезидентів третій країн, то для можливості провадження перестрахової діяльності на території ЄС до

них висуваються певні вимоги – зокрема, щодо особливостей нагляду за їхньою діяльністю. Зауважимо, що такі вимоги не є обмежувальними, адже вони не передбачають встановлення вищих вимог за ті, що висуваються до перестраховиків держав-членів ЄС. Поза тим, у деяких країнах-членах вказані суб'єкти мають відповідати й іншим додатковим вимогам, які, на наш, погляд порушують положення Директиви ЄС про скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії (як і відповідні вимоги національного законодавства). Проте, очевидною перевагою європейського законодавства в даному випадку є те, що воно спрямовано, перш за все, на належне врегулювання діяльності національних перестраховиків країн-членів ЄС, а обмеження, які стосуються-нерезидентів третіх країн, встановлені з метою забезпечення надійного перестрахового захисту майнових інтересів споживачів перестрахових послуг. Запровадження ж відповідних обмежень положеннями чинного законодавства України, як вже було відзначено вище, було зумовлено дещо іншими обставинами.

З огляду на зазначене вимога щодо необхідності існування державного нагляду за діяльністю перестраховиків-нерезидентів відповідно до законодавства його країни-реєстрації є обґрунтованою лише у випадку, коли аналогічні вимоги встановлені для національних перестраховиків. Однак, більш доцільним вбачається застосування даної вимоги у випадку, коли в діяльності нерезидента існують певні сумніви, про що зазначено нижче.

Ще однією вимогою, яка, на наш погляд, обмежує можливості надання перестрахових послуг перестраховиками-нерезидентами є вимога, передбачена п. 2 Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження, затверджених Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2262, щодо необхідності рейтингу фінансової надійності (стійкості) перестраховика-нерезидента на дату укладення договору перестраховування з таким перестраховиком-нерезидентом відповідати рівню рейтингів не нижчому, ніж за класифікацією

міжнародних рейтингових агентств, передбачених цим пунктом [172]. Більшість вчених-правників та економістів наводять власні аргументи щодо некоректності застосування вимог щодо рейтингової надійності як страхових, так і перестрахових компаній [149, с. 40; 258, с. 17-18; 219, с. 215; 79, с. 18]. Так, зокрема, Н. В. Ткаченко висловлює думку про те, що підхід до присвоєння рейтингів страховим компаніям, який використовується закордонними рейтинговими агентствами, не може бути повністю застосованим у вітчизняній практиці, з огляду на те, що він не враховує специфіки сучасного етапу розвитку страхового бізнесу в Україні, відрізняється формою і змістом інформації, що надається страховими компаніями (або використовується рейтинговими агентствами) для рейтингування [258, с. 17]. Такі аргументи цілком справедливо можна використати і стосовно рейтингів перестрахових компаній.

До того ж, не існує єдиної методики визначення рейтингів фінансової надійності (стійкості) нерезидентів у тих рейтингових агенціях, перелік яких міститься у Розпорядженні Нацкомфінпослуг № 2262. Як наслідок, вказаними агенціями використовуються різні критерії (підходи визначення) платоспроможності для встановлення відповідного рейтингу [149, с. 40].

Ще одна проблема для українських страхових компаній, що співпрацюють з нерезидентами, яка існує у зв'язку із існування вищевказаних вимог, встановлених Розпорядженням Нацкомфінпослуг № 2262, полягає в тому, що не всі рейтингові перестрахові компанії погоджуються взяти у перестраховування будь-який ризик. Перелік ризиків є досить обмеженим. До того ж, існує ризик того, що, враховуючи привілейоване становище рейтингових перестраховиків, останні можуть ще більше підвищити умови для співпраці з національними страховиками, зокрема вимагати збільшення розмірів перестрахової премії [79, с. 18].

Таким чином, вимога щодо відповідності рейтингу перестраховика-нерезидента рівню такої компанії в тому чи іншому міжнародному рейтингу не може розглядатися як обов'язкова, адже на практиці інформація, що

міститься у таких рейтингах є досить відносною. Крім того, зазвичай, рейтингові агентства закладають в основу власних рейтингів доволі різні критерії їх побудови [219, с. 212]. Також рейтингові перестрахові компанії приймають в перестраховання, як правило, обмежений перелік ризиків, а вартість їх послуг є вищою за послуги, які надають компанії, що не відповідають вказаним рейтингам. Відповідно, рівень рейтингу тієї чи іншої перестрахової компанії може слугувати допоміжним інструментом при виборі національними страховиками партнерів-нерезидентів.

Також необґрунтованими, на наш погляд, є вимоги, встановлені Порядком реєстрації договорів перестраховання та надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестраховання з страховиками (перестраховиками) нерезидентами, затвердженого Розпорядженням Нацкомфінпослуг № 2201, якими передбачено обов'язкове інформування Нацкомфінпослуг про факт укладення страховиком-резидентом договору перестраховання із нерезидентами та встановлено обов'язкову процедуру реєстрації таких договорів. Зокрема, вказаним нормативно-правовим актом встановлюється обов'язок надавати Нацкомфінпослуг відомості про перестраховика-нерезидента, з яким укладено національним страховиком договір перестраховання, а саме: дату видачі ліцензії та її номер, рейтинг фінансової надійності та дату його присвоєння [183]. Однак, як вже було зазначено, відповідні вимоги до перестраховиків-нерезидентів мають суттєві вади.

Також, окрім вже зазначених недоліків, вимоги вищевказаних нормативно-правових актів, суперечать положенням Директиви ЄС про скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховання і ретроцесії, якою передбачено скасування обмеження свободи надання послуг у сфері перестраховання, залежно від національності чи місця знаходження компанії, яка надає послуги перестраховання (що на шляху до євроінтеграції є недопустимим) [200].

Однак, деякі вимоги вищевказаних нормативно-правових актів, зокрема вимоги щодо необхідності існування досвіду здійснення перестрахової діяльності перестраховиком-нерезидентом не менше ніж три роки до дати укладення договору перестраховування, а також вимоги щодо відсутності фактів порушення перестраховиком-нерезидентом законодавства про страхову та перестрахову діяльність і з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та боротьби з тероризмом країни його реєстрації (абз. 2-3 п. 2 Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента, затверджених Постановою КМУ № 124) [186], наш погляд, є певною мірою обґрунтовані. Адже, в першу чергу, вони спрямовані на забезпечення ефективного перестрахового захисту майнових інтересів вітчизняних страховиків перестраховиками-нерезидентами та уникнення випадків надання останніми неякісних перестрахових послуг. Проте, незважаючи на це, варто наголосити на тому, що вони (як і вже наведені вище вимоги перестраховиків-нерезидентів) суперечать свободі надання послуг у сфері перестраховування, про що зазначено вище.

А тому, вважаємо, що інформація про досвід функціонування на ринку перестраховування та про відсутність порушення перестраховиком-нерезидентом законодавства про страхову і перестрахову діяльність і з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та боротьби з тероризмом країни його реєстрації має бути доступною для страховиків України. Зокрема, за прикладом європейського досвіду [68], має бути передбачена можливість отримання таких відомостей від компетентного органу країни реєстрації з питань нагляду за перестраховою діяльністю за запитом Нацкомфінпослуг, у разі виникнення у останнього причин вважати, що діяльність відповідної перестрахової компанії є сумнівною або такою, що може завдати збитків національній страховій компанії, яка звернулася за перестраховим захистом.

Отримання такої інформації, на нашу думку, є цілком доцільним в межах процедури обміну інформацією у процесі підписання відповідного меморандуму між уповноваженим органом із здійснення нагляду за перестраховою діяльністю країни, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент, та Нацкомфінпослуг. Сьогодні це питання врегульовано ст. 2 Закону України «Про страхування». Так, зокрема, п. 2 ч. 17 даної статті передбачено, що страховик-нерезидент має право здійснювати страхову діяльність в Україні, за умови, якщо між уповноваженим органом із здійснення нагляду за страховими компаніями країни, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, та Уповноваженим органом підписано меморандум (укладено угоду) про обмін інформацією [202]. Вважаємо, що це положення є досить вдалим і має застосовуватися до іноземних перестраховиків, які надають перестрахові послуги вітчизняним страховикам. Однак, єдиним застереженням в цьому випадку є те, що така вимога (як і вимога щодо існування державного нагляду за діяльністю перестраховиків-нерезидентів відповідно до законодавства його країни-реєстрації) повинна бути обов'язковою не для всіх перестраховиків-нерезидентів, а лише до тих, щодо діяльності яких у Нацкомфінпослуг існують певні сумніви. Це, зокрема, можуть бути перестраховики, які зареєстровані в країнах, що включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України.

Відтак, проаналізовані норми чинного законодавства України, які визначають особливості діяльності перестраховиків-нерезидентів, встановлюють до них більш жорсткі вимоги в порівнянні з вимогами, які передбачені для перестраховиків-резидентів, а отже, обмежують можливість надання перестрахових послуг іноземними перестраховиками національним страховикам. Крім того, така позиція вітчизняного законодавця, незважаючи на зупинення процесу відтоку значних обсягів перестрахових премій закордон, має також і негативні сторони. Адже, якщо звернути увагу на проблеми вітчизняного ринку перестрахових послуг, перестраховання у нерезидентів вважається вкрай необхідною мірою сьогодні. Крім того,

перестраховання за своєю природою є транскордонним і не може бути обмеженим рамками однієї країни [252, с. 94, 104], що, в першу чергу, пов'язано з особливістю ризиків, які передаються у перестраховання. З огляду на це, звернення національних страхових компаній до іноземних перестраховиків за перестраховим захистом їх майнових інтересів досить часто виявляється більш доцільною мірою, аніж звернення до українських перестраховиків.

А отже, при здійсненні регулювання діяльності перестраховиків-нерезидентів треба забезпечувати оптимальний баланс між потребами національного ринку перестраховання, а саме: між об'єктивно існуючою потребою передачі ризиків у перестраховання за кордон, а також потребою збереження значної частки перестрахових премій в Україні. Досягти такого балансу можливо лише у випадку, коли існування тих чи інших вимог до перестраховиків-нерезидентів на законодавчому рівні нашої держави не обмежуватиме свободу надання послуг у сфері перестраховання, а діяльність вітчизняних перестраховиків буде належним чином регламентована.

У контексті порушеної проблеми, варто також звернути увагу на те, що вищевказані вимоги, передбачені Постановою КМУ № 124 та Розпорядженням Нацкомфінпослуг № 2201 однаковою мірою застосовуються як до страховиків-нерезидентів, так і перестраховиків-нерезидентів. Тобто, до таких суб'єктів встановлюються однакові вимоги, які визначають їх право на здійснення перестрахової діяльності на території України. Однак, як вже було доведено, перестраховики є самостійними суб'єктами підприємництва, до порядку створення та функціонування яких мають висуватися власні специфічні вимоги та умови, які відрізняються від тих, які встановлені для страховиків. З огляду на це, прирівнення між собою страховиків та перестраховиків-нерезидентів видається також вкрай недоцільним.

Підбиваючи підсумки проведеного аналізу, доходимо висновку про те, що в умовах сьогодення, коли діяльність вітчизняних перестраховиків залишається практично нерегульованою, ч. 2 ст. 12 Закону України «Про

страхування» (яка визначає, що перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється відповідно до вимог і в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [202]) має бути виключена, а Постанова КМУ № 124, Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2262 та Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2201 мають бути скасовані.

В подальшому, у Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» пропонуємо закріпити вимоги, дотримання яких є обов'язковим для перестраховиків-нерезидентів, які бажають надавати перестрахові послуги страховикам-резидентам, а саме:

1) *за перестраховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента здійснюється нагляд;*

2) *між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента підписано меморандум про співробітництво.*

Застосування даних вимог має здійснюватися лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України.

2.1.3 Особливості правового статусу філій перестраховиків-нерезидентів

Окрему увагу в контексті даного дослідження варто звернути на діяльність філій перестраховиків-нерезидентів. Адже іноземні перестрахові компанії можуть здійснювати власну діяльність на вітчизняному ринку

перестраховування не лише прямо, із головного офісу, але й через власні представництва²⁹ [220, с. 97].

Досить важливим є те, що нині згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України «Про страхування» постійні представництва у формі філій іноземних страхових та перестрахових компаній, які одержали у встановленому законом порядку ліцензію на здійснення страхової та, в тому числі, перестрахової діяльності (далі – філії страховиків-нерезидентів та філії перестраховиків-нерезидентів), визнаються поряд із національними страховими та перестраховими компаніями суб'єктами, які мають право здійснювати страхову та перестрахову діяльність на території України [151, с. 351].

Частина 10 ст. 2 також визначає, що страховик-нерезидент має право на відкриття філії в Україні за таких умов: 1) держава, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, не належить до держав, які не беруть участі в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також співпрацює із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF); 2) між уповноваженим органом із здійснення нагляду за страховими компаніями країни, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, та Уповноваженим органом підписано меморандум (укладено угоду) про обмін інформацією; 3) за страховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації страховика-нерезидента здійснюється державний нагляд; 4) між Україною та країною, в якій зареєстрований страховик-нерезидент, укладено міжнародний договір про

---

²⁹Згідно з положеннями ЦК України філією є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій (ч. 1 ст. 95), представництвом, в свою чергу, є відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів останньої (ч. 2 ст. 95). Філії та представництва не є юридичними особами. Вони наділяються майном юридичної особи, що їх створила, і діють на підставі затвердженого нею положення (ч. 3 ст. 95) [270]. Разом із тим, Закон України «Про страхування» вживає дані поняття в дещо іншому розумінні. Так, зокрема, відповідно до ст. 2 вказаного Закону філії страховиків/перестраховиків-нерезидентів – це зареєстровані Уповноваженим органом відповідно до цього Закону та законодавства України постійні представництва у формі філій іноземних страхових/перестрахових компаній, які також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності [202]. Відтак, в подальшому тексті роботи поняття філії перестраховика-нерезидента буде вживатися у розумінні страхового законодавства України. Також, на нашу думку, філії перестраховиків-нерезидентів з огляду на виконувани ними функції повинні мати статус юридичної особи.

запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування;

5) страховик-нерезидент розташований на території країн або окремих територій, які згідно з рішенням Організації економічного співробітництва та розвитку ООН не мають офшорного статусу, або на території інших країн, якщо неофшорний статус такого страховика підтверджений висновком відповідної торгово-економічної місії;

6) рейтинг фінансової надійності (стійкості) страховика-нерезидента відповідає вимогам, встановленим Уповноваженим органом;

7) мінімальний розмір гарантійного депозиту на рахунках уповноважених банків-резидентів, які мають ліцензію на здійснення операцій на усій території України та не перебувають на момент розміщення такого депозиту у процедурі санації, фінансового оздоровлення чи банкрутства, на момент реєстрації філії є не меншим за мінімальний розмір статутного фонду страховика-резидента;

8) наявність письмового безвідкличного зобов'язання страховика-нерезидента про безумовне виконання ним зобов'язань, які виникли у зв'язку з діяльністю його філії на території України;

9) страховикам України надане право відкривати свої філії на території іноземної держави, в якій створений і діє страховик-нерезидент [202].

Зважаючи на існуючий законодавчий підхід щодо прирівнення між собою страховиків та перестраховиків, вказані вимоги однаковою мірою стосуються як філій страховиків, так і перестраховиків-нерезидентів, що є суттєвим недоліком.

Крім того, дані вимоги суперечать положенням Директиви ЄС про скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії [200], а відтак, не можуть висуватися до філій перестраховиків-нерезидентів. Зауважимо, що дані положення з огляду на підписання 14 червня 1994 року Угоди про партнерство та співробітництво та її ратифікацію 10 листопада 1994 року є обов'язковими на сьогодні для України. Відповідно до доповнення до Додатку № 5 даної Угоди не пізніше ніж через п'ять років після дати її

підписання, Україна зобов'язувалася створити необхідні умови для заснування страхових компаній Співтовариства, а також спільних страхових компаній і застосувати до них на своїй території режим, не менш сприятливий, ніж той, що надається її власним компаніям або компаніям будь-якої третьої країни, залежно від того, який з них є кращий [151, с. 347-348; 198]. Відтак, аналогічні зобов'язання Україна прийняла й у відношенні перестрахових компаній.

Разом із тим, серед вимог, встановлених ч. 10 ст. 2 Закону України «Про страхування», на наш погляд, досить обґрунтованими є положення, передбачені п.п. 2-4, 7. Дані вимоги мають знайти своє відображення в Законі України «Про перестрахування та перестрахову діяльність».

Проте, як вже було відзначено в пункті 2.1.2 підрозділу 2.1 роботи, вимоги чинного законодавства щодо необхідності здійснення нагляду за перестраховою діяльністю перестраховика-нерезидента відповідно до законодавства його країни-реєстрації, а також підписання меморандуму між уповноваженим органом із здійснення нагляду за перестраховою діяльністю країни, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент, та Нацкомфінпослуг мають бути обов'язковими лише для тих суб'єктів, щодо діяльності яких у Нацкомфінпослуг існують певні сумніви.

Аналогічні висновки, на нашу думку, є цілком обґрунтованими і стосовно вимоги щодо необхідності укладення міжнародного договору про запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування між Україною та країною, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент.

Що ж стосується вимог до мінімального розміру гарантійного депозиту, то він має бути визначений та встановлений з огляду на мінімальний розмір статутного (регулятивного) капіталу перестраховика.

У розвиток вказаних положень Закону України «Про страхування» та з метою визначення правового статусу філій страховиків та перестраховиків-нерезидентів Нацкомфінпослуг було прийнято наступні розпорядження [151, с. 351-354]:

1. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку реєстрації філій страховиків-нерезидентів» від 19 липня 2006 року № 6021, яким визначено процедуру внесення Нацкомфінпослуг інформації про постійне представництво страховика-нерезидента у формі філії до Реєстру філій страховиків-нерезидентів та видачі свідоцтва про його реєстрацію, що є обов'язковою умовою провадження цим суб'єктом діяльності на території України [184]. До того ж, єдиною спеціальною вимогою, яка висувається до філій перестраховиків-нерезидентів (зокрема, для внесення інформації до Реєстру філій страховиків-нерезидентів) є подання до Нацкомфінпослуг, серед інших документів, бізнес-плану запланованої перестрахової діяльності філії на строк не менше, ніж три роки. Усі інші вимоги цього Розпорядження до філій перестраховиків-нерезидентів застосовуються за аналогією.

2. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності філіями страховиків-нерезидентів» від 7 вересня 2006 року № 6201, яким регламентовано порядок отримання ліцензії на провадження страхової діяльності філією страховика-нерезидента, що надає право провадити страхову діяльність на всій території України. Така ліцензія видається на здійснення окремого виду страхування та надає право одночасно проводити перестраховування за цим видом страхування [175]. Однак, цим Розпорядженням визначено лише деякі особливості здійснення перестрахової діяльності філіями страховиків-нерезидентів, а до філій перестраховиків-нерезидентів спеціальних вимог взагалі не встановлено. Відповідно, для здійснення перестрахової діяльності філія перестраховика-нерезидента має отримати ліцензію на провадження страхової діяльності та дотримуватися всіх необхідних для цього вимог.

3. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження вимог до гарантійного депозиту філії страховика-нерезидента» від 19 вересня 2006 року № 6244, яким передбачено, що мінімальний розмір гарантійного депозиту філії страховика-нерезидента встановлюється у сумі, рівній або

еквівалентній 1 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України, у разі, якщо філія планує здійснювати види страхування інші, ніж страхування життя, та 10 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України, у разі, якщо філія планує здійснювати страхування життя [170]. Спеціальні вимоги до гарантійного депозиту філій перестраховиків-нерезидентів цим Розпорядженням, як і вищевказаними актами, не передбачено, а відтак, воно поширює свою дію однаковою мірою як на філії страховиків-нерезидентів, так і перестраховиків-нерезидентів.

4. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій страховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів» від 16 листопада 2006 року № 6426, яким визначено, що нагляд за діяльністю філій страховиків-нерезидентів здійснюється відповідно до Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про страхування», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» та інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері надання фінансових послуг, з урахуванням особливостей, установлених цим Положенням [178]. Особливі вимоги до здійснення нагляду за діяльністю філій перестраховиків-нерезидентів даним Розпорядженням також не передбачено, що тягне за собою аналогічні, як і в попередніх випадках, наслідки.

5. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Порядку ліквідації філій страховиків-нерезидентів» від 7 грудня 2006 року № 6504, яким встановлено процедуру проведення ліквідації філій страховиків-нерезидентів, що одержали в установленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності на території України. Зокрема, передбачено, що ліквідація філії може бути здійснена за рішенням уповноваженого органу управління страховика-нерезидента або на підставі рішення суду [181]. Цілком закономірною і в окресленому випадку є позиція вітчизняного

законодавця щодо відсутності спеціальних положень, які регламентують процедуру проведення ліквідації філій перестраховиків-нерезидентів. Відповідно, до останніх аналогічним чином застосовуються положення цього Розпорядження.

Проведений аналіз законодавства України в частині визначення правового статусу філій перестраховиків-нерезидентів доводить, що сьогодні положення вказаних підзаконних нормативно-правових актів практично не врегульовує діяльність цих суб'єктів. У результаті чого, до них застосовуються аналогічні вимоги, що й для філій страховиків-нерезидентів. Тобто, фактично (як і у випадку із національними страховими та перестраховими компаніями та страховиками та перестраховиками-нерезидентами, які здійснюють свою діяльність із головного офісу) українське законодавство прирівнює між собою філії страховиків та перестраховиків-нерезидентів. Таку ситуацію, вважаємо, абсолютно недопустимою. Адже, як вже було доведено, та на що неодноразово зверталася увага, перестраховики є окремими суб'єктами підприємництва, порядок створення та функціонування яких повинен характеризуватися наявністю власних специфічних вимог та умов, що відрізняються від відповідних вимог та умов, встановлених для страховиків.

Крім того, у даному випадку надзвичайно важливим є те, що до професійних перестраховиків, які, як доводить світова практика, вже успішно функціонують на перестрахових ринках багатьох країн (зокрема, країн-членів ЄС) та визнаються там самостійними суб'єктами підприємництва, висувуються окремі вимоги до порядку їх створення, зокрема ліцензування, а також вимоги до їхньої платоспроможності, здійснення нагляду за здійснюваною ними діяльністю тощо, які відрізняються від відповідних вимог до звичайних страховиків (детально це питання розглянуто в пункті 2.1.1 підрозділу 2.1, підрозділах 3.1 та 3.2 роботи). Однак, у разі відкриття такими іноземними перестраховиками своїх філій на території України, до останніх застосовуються відповідні положення законодавства у сфері

страхування, що, цілком очевидно, є вкрай необґрунтованим та призводить до небажання іноземних перестрахових компаній здійснювати діяльність на території України через свої постійні представництва. Зауважимо, що на даний час на українському ринку перестрашування з числа іноземних перестраховиків, з якими вітчизняними страховиками налагоджені постійні партнерські відносини, практично не залишилося жодного представництва, відкритого цими компаніями [143; 136].

А тому, пропонуємо визначити в Законі України «Про перестрашування та перестрахову діяльність» основні вимоги, дотримання яких визначає право перестраховиків-нерезидентів на відкриття філії в Україні, а саме:

1) *за перестраховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента здійснюється нагляд;*

2) *між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента підписано меморандум про співробітництво;*

3) *між Україною та країною, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент укладено міжнародний договір про запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування.*

Застосування цих вимог має здійснюватися лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України.

Також пропонуємо розробити та затвердити такі Розпорядження Нацкомфінпослуг: 1) «Про затвердження Порядку реєстрації філій перестраховиків-нерезидентів», яким запровадити Реєстр філій перестраховиків-нерезидентів, визначити порядок його ведення та умови включення до нього філій перестраховиків-нерезидентів, а також запровадити свідоцтво про внесення до Реєстру філій перестраховиків-нерезидентів і передбачити порядок та умови його видачі; 2) «Про затвердження Ліцензійних умов провадження перестрахової діяльності

філіями перестраховиків-нерезидентів», яким запровадити ліцензію на проведення перестрахової діяльності філіями перестраховиків-нерезидентів та визначити умови її отримання; 3) «Про затвердження вимог до гарантійного депозиту філії перестраховика-нерезидента», яким закріпити положення такого змісту: *«Мінімальний розмір гарантійного депозиту філії перестраховика-нерезидента встановлюється у сумі, рівній або еквівалентній 3 млн. 600 тис. євро за валютним обмінним курсом валюти України, у разі, якщо філія планує здійснювати види перестрахування інші, ніж перестрахування, що пов'язане зі страхуванням життя, та 20 млн. євро у разі, якщо філія планує здійснювати перестрахування, що пов'язане зі страхуванням життя»*; 4) «Про затвердження Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій перестраховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги», яким визначити основні засади нагляду за діяльністю філій перестраховиків-нерезидентів з урахуванням особливостей державного регулювання діяльності національних перестраховиків; 5) «Про затвердження Порядку ліквідації філій перестраховиків-нерезидентів», яким встановити порядок ліквідації філій перестраховиків-нерезидентів з урахуванням особливостей, установлених Законом України «Про перестрахування та перестрахову діяльність» та нормативно-правовими актами Нацкомфінпослуг, що регулюють діяльність філій перестраховиків-нерезидентів.

2.1.4 Особливості правового статусу перестрахових пулів

Окрему увагу в контексті цього дослідження необхідно приділити перестраховим пулам, які посідають особливе місце під час здійснення перестрахової діяльності. По суті перестрахові пули – це добровільні об'єднання професійних перестрахових компаній, що створюються на

підставі відповідної угоди з метою перестраховування значних, а також особливо складних (специфічних) ризиків³⁰ [242, с. 691].

Так, зокрема, перестрахові пули забезпечують підвищення якості й надійності перестраховування значних (як кількісно, так і якісно) ризиків, які, як правило, перевищують суми власного утримання кожного із його учасників, що в умовах низької капіталізації вітчизняного ринку перестраховування, є вкрай необхідним [97, с. 330]. Це можуть бути ризики, пов'язані зі страхуванням сільськогосподарської продукції, відповідальності за ядерну шкоду тощо [191; 192; 206].

Вказані можливості перестрахових пулів пов'язані із тим, що їх учасники зобов'язуються відповідно до затвердженого статуту приймати всі зазначені в угоді ризики тільки в рамках пулу і брати участь у покритті всіх ризиків, що підлягають перестраховуванню в ньому. При перестраховуванні у формі пулу, договори перестраховування спочатку укладаються між його сторонами, а потім передаються в пул. Керівництво пулом покладається на всіх учасників на основі пропорційного розподілу. Частка кожного члена називається часткою підписання. Зазначені частки в пулі виражаються в процентному відношенні від усієї ємності пулу (наприклад, 5%) в абсолютних частках (наприклад, 5 з 100 часток) або у фіксованих сумах, що буває досить рідко (розраховуються такі частки виходячи з визначеного відсотка, сплаченого учасником до статутного фонду, сформованих перестрахових і вільних резервів та фіксуються в угоді про перестраховий пул на початку його створення). Прийнявши свою частку, кожен член пулу бере участь не тільки у своїх ризиках, але також в ризиках інших учасників. Цей підхід сприяє рішення таких проблем: по-перше, у портфелі кожного учасника пулу поліпшується склад ризиків, по-друге, учасник такого об'єднання не може понести збитки, що перевищують його частку, по-третє,

---

³⁰Об'єднання професійних перестраховиків відповідно до ст. 118 ГК України є добровільним об'єднанням підприємств та, зокрема, згідно зі ст. 119 договірним господарським об'єднанням [59].

виключається небезпека кумуляції ризиків у одного з учасників пулу [210, с. 94-95].

Крім того, перестрахові пули забезпечують покриття таких специфічних ризиків, від прийняття яких більшість перестраховиків, які не входять до складу пулу, відмовляється з огляду на їх не типовість та складність – наприклад, ризиків, які пов'язані зі страхуванням скакових коней, кіновиробництва, коштовностей тощо [114, с. 21]. Це пояснюється тим, що для перестрашування відповідних ризиків у перестрахового пулу є все необхідне, а саме: професійний склад, накопичені статистична база і досвід роботи у вузьких і специфічних сферах, технічні можливості для проведення оцінки ризиків [72, с. 19], а також достатня платоспроможність.

Відтак, члени перестрахового пулу, розподіляючи відповідальність за ризик між собою, а також залучаючись до його покриття спільними зусиллями, забезпечують утримання значних та специфічних ризиків, «не виводячи» при цьому їх за кордон, чим уникають процесу відтоку капіталу за межі України [259, с. 35] та збільшують місткість національного ринку перестрашування [28, с. 22; 244, с. 91].

Теорія і практика перестрахової діяльності виокремлює три типи перестрахових пулів: ринковий, централізований та андеррайтерський. Ринковий пул є класичним варіантом добровільної та ініціативної взаємодії перестраховиків, де головною метою є спільне перестрашування надвеликих та надскладних перестрахових ризиків. Централізований перестраховий пул, в цілому, відповідає ознаками ринкового пулу з тією різницею, що його створення ініціюється і підтримується державою. Андеррайтерський перестраховий пул створюється між страховими та перестраховими компаніями, які не мають відповідних знань і навичок у перестрашуванні унікальних та значних за розмірами ризиків (з метою набуття досвіду в управлінні ризиками та покращенні своєї фінансової стійкості) [125, с. 148-149; 244, с. 93; 28, с. 25].

У міжнародній перестраховій практиці досить поширеним є існування централізованих перестрахових пулів – це, зокрема, антитерористичні перестрахові пули: англійський перестраховий пул «Pool Re» [141], французький перестраховий пул «Gareat» [140] та австралійський перестраховий пул «The Australian Reinsurance Pool Corporation» [142]. Також відомими є афро-азійський пул перестраховування ризиків, не пов'язаних зі страхуванням життя «FAIR Non-life Reinsurance Pool Cooperating» [139] та німецький фармацевтичний перестраховий пул «Pharma-Rückversicherungs-Gemeinschaft» [72, с. 20].

Разом із тим, слід наголосити, що всі із вказаних перестрахових пулів є змішаними, тобто до їх складу входять одночасно страхові та перестрахові компанії. Існування такої ситуації обумовлено тим, що ці пули, були переважно утворені до прийняття Директиви ЄС про перестраховування, а отже, у той період чітка межа між діяльністю страховиків та професійних перестраховиків ще не проводилася. Зауважимо, що змішані перестрахові пули (особливо в період становлення інституту професійних перестраховиків), безумовно, відіграють досить вагому роль на тому чи іншому перестраховому ринку. Разом із тим, на наш погляд, зі зміною підходів до розуміння сутності перестрахової діяльності, виникає потреба у створенні спеціалізованих перестрахових пулів, які будуть об'єднувати виключно професійні перестрахові компанії, що забезпечить ще більшу ефективність покриття особливих перестрахових ризиків.

Що ж стосується України, то сьогодні в нашій державі існують лише страхові пули (відповідно до вимог чинного законодавства в Україні обов'язковим є функціонування таких страхових пулів: Ядерний страховий пул [206; 191], Аграрний страховий пул [192], Моторне (транспортне) страхове бюро України [190]; прикладом добровільних об'єднань страховиків є: Ліга страхових організацій України, Асоціація «Страховий бізнес», Асоціація «Українська федерація убезпечення» тощо) та немає жодного перестрахового пулу. Це пояснюється нерозвинутою

інфраструктурою вітчизняного ринку перестраховання та не усвідомленням необхідності існування на ньому професійних суб'єктів, що з огляду визначене вище значення та роль відповідних об'єднань перестраховиків, є суттєвим недоліком даного ринку.

Саме тому, вважаємо, що в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» має бути передбачено можливість створення перестрахових пулів³¹. Зокрема, пропонуємо закріпити в цьому Законі положення такого змісту:

«Перестраховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України. Ці об'єднання не можуть займатися перестраховою діяльністю.

Об'єднання перестраховиків діють на підставі статутів і набувають прав юридичної особи після їх державної реєстрації. Орган, що здійснює реєстрацію об'єднань перестраховиків, у десятиденний строк з дня реєстрації повідомляє про це Уповноважений орган».

2.2 Особливості правового статусу перестрахових брокерів

Ефективне функціонування ринку перестраховання значною мірою залежить від його інфраструктури, серед інститутів якої, особливе місце займає інститут посередництва у перестрахованні [97, с. 238]. Посередниками на вітчизняному перестраховому ринку виступають перестрахові брокери, які відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні співпраці між перестраховиком і перестраховальником. Це пов'язано із тим, що страховику досить важко самотійно розмістити

---

³¹ Детально питання добровільних об'єднань перестраховиків розглянуто в підрозділі 3.3 роботи.

власний перестраховий ризик, який, як правило, є досить специфічним, характеризується високою вартістю, а також рідкістю появи на ринках. А витрати на пошуки перестраховика, який забезпечить надійний перестраховий захист їх майнових інтересів, можуть бути набагато більшими ніж комісійна винагорода за послуги перестрахового брокера [28, с. 22-23]. З огляду на що, встановлення надійних партнерських відносин між перестраховиками та перестраховувальниками на підставі укладеного договору перестраховування та розміщення ризиків останніх на найбільш вигідних умовах, визначених у такому договорі, без послуг відповідних суб'єктів видається вкрай складним.

Разом із тим, незважаючи на таке вагоме значення, сьогодні в наукових джерелах та нормативно-правових актах із питань страхової та перестрахової діяльності немає чіткого підходу до трактування поняття «посередник у перестраховуванні» (зокрема, «перестраховий брокер»), та співвідношення із поняттям «посередник у страхуванні» [97, с. 239].

Так, ч. 4 ст. 15 Закону України «Про страхування» визначає перестрахових брокерів як юридичних осіб, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестраховуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестраховуванні як перестраховувальник. Разом із тим, ч. 1 вищевказаної статті передбачає, що посередниками у страхуванні можуть бути страхові або перестрахові брокери та страхові агенти [202]. Відтак, чинне законодавство України, хоча й розмежовує таких суб'єктів як страховий та перестраховий брокер та встановлює певні особливості правового статусу останнього, однак, при цьому, відносить обох із вказаних суб'єктів до посередників у страхуванні [56, с. 117].

Переважає більшість представників правової та економічної доктрини притримуються схожій позиції, відповідно до якої інститут страхового посередництва представлений трьома групами суб'єктів, а саме: страховими агентами, страховими та перестраховими брокерами [213; 243; 262]. А отже,

посередництво у перестрахованні визнається в науковій літературі також виключно складовою частиною посередництва у страхуванні [97, с. 84].

У цьому контексті варто звернути увагу на те, що Проектом № 1797-1 такі суб'єкти як перестрахові брокери, взагалі не виокремлені серед посередників у страхуванні. Єдиним винятком є положення, які стосуються перестрахового брокера-нерезидента [203].

Погодитися з жодним із вказаних підходів не можемо і приєднуємося до думки тих науковців, які посередників у перестрахованні, зокрема перестрахових брокерів (зважаючи на істотні відмінності між страховою та перестраховою діяльністю [51, с. 302]) визнають окремими суб'єктами підприємництва, віднесення яких до складу посередників у страхуванні видається помилковим [56, с. 199]. Така позиція знаходить своє підтвердження також і в положеннях Директиви про посередництво у страхуванні [195] та Директиви про реалізацію страхових продуктів [199], що має досить вагоме значення.

Проте, зауважимо, що, на наш погляд, розмежування правових статусів відповідних суб'єктів має здійснюватися шляхом встановлення більш високих вимог до перестрахових брокерів, ніж ті, що пропонуються сьогодні в науковій літературі та встановлюються міжнародними актами в означеній сфері. Для цього, насамперед, проаналізуємо вимоги чинного законодавства, які висуваються до останніх (не поглиблюючись у загальнотеоретичну проблематику даного питання³²), та визначимо особливості елементів їх правового статусу з урахуванням специфіки перестрахової діяльності, посередництво у якій вони здійснюють.

Сьогодні правовий статус перестрахових брокерів визначається окремим положеннями Закону України «Про страхування» [202], Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» від 18 грудня 1996 року № 1523 [194]

---

³² Детально особливості організації та здійснення посередницької діяльності у перестрахованні здійснено у дисертаційній роботі А. С. Головачової [56].

(далі – Постанова Кабінету Міністрів України № 1523), Розпорядженням Держфінпослуг «Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» від 28 травня 2004 року № 736 [180] (далі – Розпорядження Держфінпослуг № 736), Розпорядженням Держфінпослуг «Про затвердження Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг» від 25 грудня 2003 року № 183 [179] (далі – Розпорядження Держфінпослуг № 183) та іншими законодавчими актами у вказаній сфері.

Так, зокрема, згідно ч. 4 ст. 15 Закону України «Про страхування» брокерською діяльністю у сфері перестраховування в Україні можуть займатися лише юридичні особи, на відміну від брокерської діяльності у сфері страхування, де посередником може виступати як юридична особа, так і фізична особа-підприємець [202; 125, с. 93]. Обмеження щодо вибору організаційно-правової форми перестрахового брокера на законодавчому рівні не встановлені [202], а отже, такі суб'єкти можуть утворюватися у формі господарських товариств різних видів та у формі приватного підприємства.

Крім того, перестраховий брокер (окрім обов'язкової державної реєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [168]) має бути включений до Державного реєстру страхових та перестрахових брокерів. Так, згідно з п. 1.6. Розпорядження Держфінпослуг № 736 право на провадження посередницької діяльності у перестрахованні мають перестрахові брокери, які внесені до Державного реєстру страхових та перестрахових брокерів, що підтверджується відповідним свідоцтвом (п. 1.2.).

Також перестраховими брокерами під час провадження ними власної посередницької діяльності мають бути дотримані вимоги щодо: 1) наявності

знань та кваліфікації у їх керівників, що мають бути підтвержені відповідним свідоцтвом або сертифікатом; 2) забезпечення гарантій їх професійної відповідальності [180].

Розпорядження Держфінпослуг № 183 визначає основні вимоги до обсягу знань та необхідної кваліфікації керівників перестрахових брокерів. Відповідно до п. 3.9. вказаного Розпорядження, перестраховий брокер для внесення інформації про нього до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів та отримання відповідного свідоцтва має пройти навчання за програмою підвищення кваліфікації страхових та перестрахових брокерів, по завершенню якого він складає іспит. До того ж, для можливості провадження власної діяльності в подальшому перестраховий брокер повинен проходити курс підвищення кваліфікації страхових та перестрахових брокерів та складати іспит, що здійснюється відповідно до Типової програми підвищення кваліфікації страхових та перестрахових брокерів, кожні три роки [179]. Варто наголосити, що така програма містить загальні та спеціальні теми, які стосуються посередницької діяльності переважно у сфері страхування [56, с. 101-102].

Також, необхідно відзначити, що правовою підставою для здійснення перестраховим брокером своєї діяльності згідно з положеннями ч. 4 ст. 15 Закону України «Про страхування» є брокерська угода між брокером та перестраховальником [202]. Відповідно, в такому випадку, зважаючи на суб'єктний склад сторін такого договору, останній є господарським договором (на відміну від договорів, на підставі яких здійснюють свою діяльність страхові брокери, які можуть бути також цивільно-правовими [202]), що тягне за собою відповідні правові наслідки.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, доходимо висновку про те, що чинне законодавство України хоча й надає окреме визначення поняттю перестрахового брокера та встановлює певні особливі вимоги до порядку створення цих суб'єктів та умови їх подальшого функціонування, однак, незважаючи на це, не проводить чіткого розмежування між ними та

страховими брокерами. У результаті чого, перестрахові брокери віднесені до складу посередників у страхуванні [56, с. 117, 122]. Підтвердженням цьому є існування спільного державного реєстру страхових та перестрахових брокерів, для включення до якого до обох із вказаних суб'єктів на законодавчому рівні встановлюються практично однакові вимоги [180].

Проте така позиція вітчизняного законодавця є помилковою, адже особливості правового статусу перестрахових брокерів дають всі підстави для визнання їх самостійними та незалежними від страхових брокерів суб'єктами підприємницької діяльності [56, с. 136], до порядку створення та подальшого функціонування яких мають висуватися підвищені вимоги та умови. Зупинимося на аналізі таких особливостей більш детально:

– безпосереднє здійснення посередницької діяльності у перестрахованні з надання брокерських послуг страховикам, які мають потребу у перестрахованні як перестраховальники. Посередницька діяльність у перестрахованні характеризується такими особливими знаками:

1) здійснюється окремим суб'єктом – перестраховим брокером. Як вже було відзначено, перестраховий брокер є юридичною особою, що провадить свою діяльність від власного імені на підставі брокерської угоди зі перестраховальником з метою отримання прибутку [28, с. 23]. Зауважимо, що відповідно до ч. 5 ст. 15 Закону України «Про страхування» здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера однією юридичною особою дозволяється лише за умови виконання таким суб'єктом вимог щодо здійснення діяльності страхового та перестрахового брокера [202]. На наш погляд, такий підхід вітчизняного законодавця є цілком обґрунтованим. Однак, з огляду на те, що сьогодні вимоги, які висуваються до перестрахових брокерів є недостатньо високими, в порівнянні з вимогами до страхових брокерів (зокрема, це стосується існування виключно у формі юридичної особи), вітчизняне законодавство в частині врегулювання даного питання має бути нагально модернізовано.

2) є виключним видом діяльності перестрахових брокерів і полягає в наданні специфічних послуг, а саме – брокерських послуг у сфері перестраховування. Відповідно до вимог чинного законодавства перестраховий брокер займається підготовкою всієї необхідної інформації для формування пропозиції і розміщення ризику оптимальним способом, консультує клієнта та представляє його інтереси під час переговорів, готує договір перестраховування у разі успішного розміщення ризику, веде справи, пов'язані з документообігом після підписання відповідного договору [28, с. 23; 56, с. 97-98; 244 с. 91], вирішує питання, пов'язані зі сплатою та одержанням перестрахових платежів і виплат відповідно до перестрахового договору [202]. А отже, зазначене дає підстави стверджувати, що посередницька діяльність у страхуванні та перестраховуванні спрямовуються на задоволення потреб різних суб'єктів.

Окрім цього, з огляду, на те, що страхові та перестрахові потреби відповідних суб'єктів суттєво різняться між собою [47, с. 102], цілком логічно зробити висновок про те, що їх потреби у посередницьких послугах за своїм змістом є також відмінними. Так, зокрема, страховик, який має потребу у перестраховуванні, звертаючись до перестрахового брокера має на меті розмістити свій *перестраховий ризик*, а особа (фізична чи юридична), яка має потребу у страхуванні, в свою чергу, прагне розмістити власний *страховий ризик*. Відповідно, перестраховий брокер має справу зі специфічними та більш складними ризиками, аніж ризики, з якими має справу страховий брокер.

До того ж, реалізація відповідних ризиків тягне за собою настання для страхувальника і перестраховувальника різних правових наслідків. А тому, урегулювання питання про: 1) збитки у разі настання страхового випадку; та 2) втрату стабільності свого фінансового становища або неможливість виконання прийнятих зобов'язань у разі настання перестрахового випадку, – в частині одержання та перерахування відповідних платежів та виплат за

договорами страхування та перестраховування здійснюється страховими та перестраховими брокерами з урахуванням відповідних особливостей³³.

Також, не слід забувати й про те, що страховий та перестраховий брокери здійснюють роботу, пов'язану з укладенням та організаційним обслуговуванням договорів (страхування та перестраховування), які є за своєю правовою природою окремими видами договорів та мають власну специфіку³⁴.

Таким чином, послуги, які пропонують страхові та перестрахові брокери, за своїм змістом суттєво відрізняються одні від одних. З огляду на це, пропонуємо визначити в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність», що *виключним видом діяльності перестрахових брокерів є надання посередницьких послуг у перестраховуванні страховику, який має потребу у перестраховуванні як перестраховувальник;*

– вид та організаційно-правова форма. Як вже було зазначено, відповідно до положень чинного законодавства, перестраховими брокерами, на противагу страховим брокерам, в Україні можуть бути лише юридичні особи [202]. З приводу існування такої законодавчої вимоги в науковій літературі висловлюються різні думки.

Так, зокрема, О. В. Кнейслер, звертаючись до міжнародної практики вирішення цього питання (відповідно до Директиви (ЄС) 2016/97 про реалізацію страхових продуктів страхові й перестрахові брокери можуть бути представлені фізичними особами – індивідуальними підприємцями та юридичними особами (комерційними підприємствами) [199]), робить висновок про недосконалість такої законодавчої норми. На думку науковця, вона обмежує сферу діяльності посередників у страхуванні на українському ринку перестраховування, а відтак перешкоджає розвиткові на ньому здорової конкуренції [97, с. 241-242].

---

³³ Детально питання перестрахових ризиків та перестрахових випадків розглянуто в підрозділі 1.2 роботи.

³⁴ Детально питання особливостей перестрахового договору розглянуто в підрозділі 1.3 роботи.

Ми певною мірою погоджуємося із таким підходом в частині необхідності забезпечення лібералізації ринку посередництва у страхуванні та перестрахованні, що сприятиме його розвитку. Однак, попри це, вважаємо, що така вимога до перестрахових брокерів є не випадковою та має під собою досить вагоме підґрунтя. Так, перестраховий брокер ніколи не має справи з фізичними особами. Більше того, його клієнтами є не просто юридичні особи, а страхові компанії. А тому, і не дивно, що страховим брокером може бути лише юридична особа [248], яка має у своєму складі достатню кількість працівників для забезпечення належного обслуговування відповідних клієнтів та достатнє для цього майно, про що більш детально зазначено нижче.

Поза тим, жодні обмеження щодо вибору організаційно-правової форми перестрахового брокера на законодавчому рівні нині не встановлені, а отже, такі суб'єкти можуть утворюватися у формі господарських товариств різних видів та у формі приватного підприємства. Однак, недоліком такого підходу є те, що він не враховує, що складність та вартість ризиків (у разі їх реалізації), розміщенням яких займається перестраховий брокер, є, як правило, вищою за вартість відповідних ризики, які розміщує страховий брокер. У зв'язку із цим, вітчизняний законодавець жодним чином не обмежує коло організаційно-правових форм, у яких має бути створено юридичну особу перестрахового брокера. Найбільш доцільним способом вирішення цієї проблеми, на нашу думку, є визначення конкретного переліку організаційно-правих форм для перестрахових брокерів та виключення із нього товариства з обмеженою відповідальністю. Зазначені дії забезпечать існування додаткових гарантій захисту майнових інтересів страховиків, які мають потребу у перестрахованні як перестраховальники.

З огляду на це, в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» пропонуємо визначити, що *перестраховими брокерами є юридичні особи, створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом*

України «Про господарські товариства», а також приватних підприємств згідно з Господарським кодексом України;

– *правовий режим майна перестрахового брокера*. Враховуючи те, що перестраховим брокером може бути лише юридична особа, порядок формування, використання і вибуття майна юридичної особи перестрахового брокера, а також звернення на нього стягнень кредиторів, повною мірою залежить від організаційно-правової форми, обраної таким суб'єктом. З огляду на недосконалість чинного законодавства України в частині визначення способу забезпечення гарантій власної професійної відповідальності [56, с. 129-130] (яка набуває особливої ваги для перестрахових брокерів, враховуючи особливий характер перестрахових ризиків, розміщенням яких займається такий суб'єкт), особливості правового режиму майна перестрахового брокера, на нашу думку, потребують більш детальної регламентації.

Особливу увагу в контексті порушеної проблеми варто звернути на вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу відповідної юридичної особи. Сьогодні така вимога згідно з положеннями чинного законодавства встановлена лише для акціонерних товариств [163] та не передбачена для інших видів господарських товариств [167], а також приватних підприємств [59]. З огляду на це, перестрахові брокери, які створені в інших, визначених законом організаційно-правових формах, ніж акціонерне товариство, не зобов'язані дотримуватися жодних вимог щодо розміру їх статутного капіталу, що, на наш погляд, є необґрунтованим. Існування вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу перестрахового брокера забезпечить підвищення довіри споживачів цих послуг до суб'єктів, які їх надають, сприятиме захисту майнових інтересів кредиторів, а також створить належні умови для ведення відповідним суб'єктом власного бізнесу, який також потребує значних витрат, що в результаті призведе до підвищення якості посередницьких послуг у перестрахованні.

У зв'язку із цим, в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» пропонуємо закріпити положення такого змісту: *«Мінімальний розмір статутного капіталу перестрахового брокера становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення перестрахового брокера»;*

– *порядок утворення (набуття статусу) і державної реєстрації.* Згідно з чинним законодавством України перестрахові брокери набувають права здійснювати посередницьку діяльність у перестрахованні після внесення їх до Державного реєстру страхових та перестрахових брокерів та видачі свідоцтва про це [180]. Однак, враховуючи той факт, що український законодавець розмежовує між собою страхових та перестрахових брокерів, а їх діяльність здійснюються в різних та незалежних один від одного, хоча й взаємопов'язаних, сферах, державна реєстрація вказаних суб'єктів має відбуватися окремо.

Так, зокрема, пропонуємо внести наступні зміни до чинного законодавства України:

1) розробити та прийняти Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження посередницької діяльності у перестрахованні», якою врегулювати порядок провадження діяльності посередниками у перестрахованні (перестраховими брокерами);

2) розробити та затвердити Розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Положення про реєстрацію перестрахових брокерів і ведення державного реєстру перестрахових брокерів», яким запровадити *Державний реєстр перестрахових брокерів, визначити порядок його ведення та умови включення до нього перестрахових брокерів, а також запровадити свідоцтво про внесення до державного реєстру перестрахових брокерів і передбачити порядок та умови його видачі;*

– *професійні засади здійснення посередницької діяльності у перестрахованні.* Чинним законодавством України, зокрема Розпорядженням

Нацкомфінпослуг № 183, встановлено однакові вимоги до професійної придатності керівників страхових та перестрахових брокерів [179]. Проте, специфічний зміст послуг, які надаються перестраховим брокером, зумовлює необхідність встановлення особливих (підвищених) вимог до навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівників юридичних осіб, які мають намір провадити або провадять посередницьку діяльність у перестрахованні. Як вважає А. С. Головачова, цю проблему можна вирішити шляхом включення до Типової програми підвищення кваліфікації страхових брокерів загальних та спеціальних тем, які стосуються особливостей провадження перестрахової діяльності та посередницької діяльності у перестрахованні та, відповідно, проходженням навчання на їх основі [56, с. 101-101, 128]. Проте, на нашу думку, такі дії не забезпечать можливість проведення чіткого розмежування між посередниками у страхуванні та перестрахованні.

З урахуванням цього, пропонуємо внести такі зміни до Розпорядження Нацкомфінпослуг № 183 «Про затвердження Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг»:

1) додати п. 1.6.¹ та викласти його в такій редакції:

«Вимоги та умови п. 1.6. цього Положення застосовуються до перестрахових брокерів з урахуванням існування затвердженої Нацкомфінпослуг Типової програми підвищення кваліфікації перестрахових брокерів»;

2) додати п. 3.9.¹ та викласти його в такій редакції:

«Вимоги та умови п. 3.6. цього Положення застосовуються до перестрахових брокерів з урахуванням існування Державного реєстру перестрахових брокерів, внесення інформації до якого підтверджується свідоцтвом про внесення до Державного реєстру перестрахових брокерів, а також програми підвищення кваліфікації перестрахових брокерів».

3) додати п. 4.14.¹ та викласти його в такій редакції:

«Вимоги та умови п. 4.14. цього Положення застосовуються до перестрахових брокерів з урахуванням існування свідоцтва про підвищення кваліфікації державного зразка за програмою підвищення кваліфікації перестрахових брокерів».

А також пропонуємо розробити та затвердити Нацкомфінпослуг Типову програму підвищення кваліфікації перестрахових брокерів, якою визначити як загальні, так і спеціальні теми винятково у сфері перестраховування, оволодіння якими є необхідним для підвищення кваліфікації перестрахових брокерів.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу, зроблено висновок про те, що правовий статус перестрахових брокерів як окремих суб'єктів підприємництва, які здійснюють посередницьку діяльність у перестраховуванні, характеризується такими особливими елементами, які унеможливають існування спільних вимог до порядку створення та умов подальшого функціонування окреслених суб'єктів та страхових брокерів. Зважаючи на це, пропонуємо в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність» закріпити положення такого змісту:

«Перестраховий брокер – це юридична особа, створена у встановленому законом порядку у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства», а також приватних підприємств згідно з Господарським кодексом України, виключним видом діяльності якої є надання посередницьких послуг у перестраховуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестраховуванні як перестраховувальник, з метою отримання прибутку, має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів».

Окрему увагу варто звернути на вимоги чинного законодавства до постійних представництв перестрахових брокерів-нерезидентів на території України. Так, зокрема, дія вищевказаного Розпорядження Держфінпослуг

№ 736 поширюється також і на цих суб'єктів, визначаючи певні особливості порядку організації їх діяльності [180]. Однак, з огляду на те, що перестрахові брокери є самостійними суб'єктами підприємництва [56, с. 136], діяльність постійних представництв перестрахових брокерів-нерезидентів має бути врегульована аналогічним чином, як і діяльність означених суб'єктів, а саме: окремо від постійних представництв страхових брокерів-нерезидентів.

Що ж стосується надання страховикам-резидентам посередницьких послуг перестраховими брокерами-нерезидентами, то останні мають право на здійснення відповідної діяльності лише за умови дотримання вимог Розпорядження Нацкомфінпослуг № 2262 [172]. Недоліки вказаного нормативно-правового акту розглянуті в пункті 2.1.2 підрозділу 2.1 роботи і стосується однаковою мірою діяльності перестрахових брокерів-нерезидентів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Правовий статус професійних перестраховиків в законодавстві України має бути відмежований від правового статусу страховиків. Професійними перестраховиками можуть бути перестраховики-резиденти (національні перестрахові компанії), перестраховики-нерезиденти (іноземні перестрахові компанії, які здійснюють перестрахову діяльність із головного офісу), а також філії перестраховиків-нерезидентів, виключним видом діяльності яких є надання перестрахових послуг.

2. Особливості правового статусу національних перестрахових компаній зумовлюють необхідність закріплення в законодавстві України таких вимог до цих суб'єктів: 1) створення у формі акціонерного товариства; 2) наявності сплаченого регулятивного капіталу для перестраховика, який

займається видами перестраховання іншими, ніж перестраховання, що пов'язане зі страхуванням життя, у сумі, еквівалентній 3 млн. 600 тис. євро, та для перестраховика, який займається перестрахованням, що пов'язане зі страхуванням життя, – 20 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України; 3) наявності гарантійного фонду та створення перестрахових резервів; 4) внесення інформації про перестрахову компанію до Державного реєстру перестраховиків України; 5) отримання ліцензій на здійснення перестрахової діяльності; 6) відповідності професійної придатності та ділової репутації керівників та інших учасників перестрахової компанії вимогам законодавства України.

3. Перестрахова компанія – це фінансова установа, створена у встановленому законом порядку у формі акціонерного товариства, виключним видом діяльності якої є надання перестрахових послуг щодо захисту майнових інтересів страховиків, з метою отримання прибутку на підставі ліцензії, має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів.

4. Особливості правового статусу перестраховиків-нерезидентів зумовлюють необхідність закріплення в законодавстві України таких вимог до цих суб'єктів: 1) за перестраховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента здійснюється нагляд; 2) між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента підписано меморандум про співробітництво. Однак, застосування даних вимог має здійснюватися лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України. Крім того, вони не повинні встановлювати для перестраховиків-нерезидентів менший обсяг прав та обов'язків, ніж для перестраховиків-резидентів.

5. Особливості правового статусу перестраховиків-нерезидентів, які бажають відкрити філії в Україні, зумовлюють необхідність закріплення в законодавстві України таких вимог до цих суб'єктів: 1) за перестраховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента здійснюється нагляд; 2) між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента підписано меморандум про співробітництво; 3) між Україною та країною, в якій зареєстрований перестраховик-нерезидент укладено міжнародний договір про запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування. Однак, застосування цих вимог має здійснюватися лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України; 4) наявності гарантійного депозиту у сумі, рівній або еквівалентній 3 млн. 600 тис. євро за валютним обмінним курсом валюти України, у разі, якщо філія планує здійснювати види перестраховування інші, ніж перестраховування, що пов'язане зі страхуванням життя, та 20 млн. євро у разі, якщо філія планує здійснювати перестраховування, що пов'язане зі страхуванням життя; 5) отримання ліцензії на провадження перестрахової діяльності; 6) включення інформація про даних суб'єктів до Реєстру філій перестраховиків-нерезидентів.

6. Особливості правового статусу перестрахових брокерів зумовлюють необхідність закріплення в законодавстві України таких вимог до цих суб'єктів: 1) створення у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю, а також приватних підприємств; 2) наявності сплаченого статутного капіталу, який становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення перестрахового брокера; 3) внесення інформації про перестрахового брокера до Державного реєстру

перестрахових брокерів України та отримання свідоцтва про внесення до державного реєстру перестрахових брокерів; 4) відповідності керівників юридичних осіб, що мають намір провадити посередницьку діяльність у перестрахованні, вимогам законодавства України щодо їх знань та кваліфікації.

7. Особливості правового статусу професійних перестраховиків зумовлюють необхідність передбачити в законодавстві України можливість утворення спілок, асоціацій та інших об'єднань вказаних суб'єктів для координації їх діяльності, захисту інтересів їх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України.

8. Перестраховий брокер – це юридична особа, створена у встановленому законом порядку у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства», а також приватних підприємств згідно з Господарським кодексом України, виключним видом діяльності якої є надання посередницьких послуг у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні як перестраховувальник, з метою отримання прибутку, має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів.

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕСТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Об'єктивна необхідність та форми здійснення державного регулювання перестрахової діяльності

У сучасних умовах господарювання державне регулювання є невід'ємним атрибутом ринкової економіки в Україні [15, с. 47]. Це пов'язано із тим, що з одного боку, ринкові перетворення в економічній і політичній сферах суспільного життя передбачають зміну інституту власності та ліквідацію монополії держави в усіх секторах економіки. За умови стабільного розвитку конкурентна ринкова економіка здатна функціонувати в автономному режимі, виконуючи функції саморегулювання і самоорганізації. Однак, з іншого боку, для механізму ринкового саморегулювання, зокрема на початкових етапах його формування, характерні так звані «провали ринку» (тобто, диспропорції та дисфункції³⁵ [81, с. 19; 87]). Недоліки ринкового саморегулювання особливо притаманні транзитивній економіці з недосконалим конкурентним середовищем, неповним інформаційним забезпеченням, наявними зовнішніми ефектами, фінансовою нестабільністю. У перехідний період можливості ринкової саморегуляції досить обмежені, а тому не можуть реально забезпечити ефективність розвитку економіки [100, с. 46-47].

---

³⁵Ю. Б. Фогельсон відзначає, що між сторонами договору про надання фінансових послуг досить часто виникають диспропорції: інформаційна диспропорція (споживач фінансової послуги з об'єктивних причин не достатньо володіє інформацією про зміст послуги, за наданням якої він звертається), договірна диспропорція (споживач фінансової послуги, як правило, не може впливати на зміст відповідного договору, він може, або погодитися з його умовами, або ні) [87].

З огляду на це, державна регламентація господарської діяльності в умовах переходу до ринкової економіки виходить не лише з принципів невтручання державних органів безпосередньо в діяльність суб'єктів господарювання, крім випадків, передбачених законодавством, але й з того, що держава не може стояти осторонь організації, упорядкування господарської діяльності і контролю за нею [230, с. 21].

Разом із тим, сьогодні, ні правова, ні економічна науки досі не можуть визначити достатні та необхідні межі участі держави в економічному житті. Кожна країна здійснює державне регулювання національною економікою з різним ступенем втручання в економічні відносини, а щодо пропорцій державного регулювання та саморегулювання економіки існує широкий спектр думок та поглядів – від тотального державного монополізму до крайнього лібералізму. З урахуванням цього, вирішення означеного питання повинно здійснюватися в той чи інший період залежно від конкретних економічних умов, встановлених пріоритетів та загального програмного напрямку розвитку держави, визначеному в її конституції або інших законах [223, с. 157].

Так, на сьогодні процеси переходу економіки України на ринкові засади, хоч і проходять у сповільненому темпі, який навряд чи може задовольнити суспільство, однак все ж вимагають відповідних змін [278, с. 10], спрямованих на формування оптимального державного регулювання економічних процесів [230, с. 22]. При цьому, варто ще раз наголосити, що повна відмова від державного регулювання, особливо в період становлення ринкової економіки, видається вкрай недоцільною. А отже, для України на сучасному етапі розвитку вбачається об'єктивна необхідність існування «посиленої» ролі держави в регулюванні господарської діяльності (разом із цим, має також відбуватися поступовий перехід до саморегулювання господарської діяльності, що, у свою чергу, передбачає зменшення контролю держави за її здійсненням [105, с. 117] – детально це питання досліджено в підрозділі 3.3 роботи).

Таким чином, державне регулювання підприємницької діяльності можна визначити як здійснення державою в особі її компетентних органів комплексу економіко-правових та організаційно-управлінських заходів щодо упорядкування діяльності господарських організацій та фізичних осіб-підприємців з метою реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку шляхом застосування різноманітних засобів і методів такого регулювання [15, с. 46].

У цьому контексті дослідження особливостей державного регулювання перестрахової діяльності складає неабиякий науковий інтерес, що, насамперед, пов'язано з відсутністю окремої системи державного регулювання перестрахової діяльності в Україні як однієї з умов її ефективного здійснення.

Зауважимо, що існування системи державного регулювання перестрахової діяльності (зокрема, системи нагляду за її здійсненням) забезпечить можливість реалізації принципу прозорості як основоположного принципу нагляду за діяльністю фінансових установ.

Особливого значення цей принцип набув у сфері нагляду за страховою діяльністю в країнах-членах ЄС у зв'язку із прийняттям Solvency II. Хоча, з першого погляду може здатися, що державне регулювання ніяким чином не передбачає його реалізацію. Однак, у дійсності «прозорість» виступає предметом страхового нагляду і проявляється в перевірці наглядовими органами *відповідності діяльності страховиків її вимогам (вимогам прозорості)*, які мають дотримуватися по відношенню до страхувальників [10]. Страховики країн-членів ЄС зобов'язані щороку публікувати звіти про свій фінансовий стан, що включають, зокрема, опис бізнесу та системи корпоративного управління, оцінку його адекватності ризик-профілю³⁶ страховика, схильність до ризиків, методи оцінювання активів і зобов'язань,

---

³⁶Ризик-профілю страхових компаній складається з фінансового ризику, ризику андеррайтингу, ринкового ризику тощо [173].

структуру і якість власного капіталу, розміри мінімально необхідного капіталу (*MCR*) і необхідного платоспроможного капіталу (*Solvency Capital Requirements – SCR*³⁷) та інформацію про будь-яку їх невідповідність за звітний період. Як правило, такі звіти публікуються за стандартними формами на офіційних сайтах страховиків у мережі Інтернет [112, с. 99]. Таким чином, цей принцип направлений на захист прав споживачів страхових послуг від ризиків, пов'язаних з укладанням договору страхування.

Разом із тим, «прозорість» має знаходити своє відображення в положеннях чинного законодавства, якими встановлюються вимоги до суб'єктів страхової діяльності. Такі вимоги повинні бути прозорими, тобто зрозумілими, недвозначними та чіткими. Організація та здійснення страхової діяльності має відбуватися також «прозора» для можливості виявлення та припинення вчинених відповідним суб'єктом порушень вимог чинного страхового законодавства уповноваженими органами нагляду [10].

З огляду на зазначене, а також враховуючи європейський досвід щодо розмежування державного нагляду за страховою та перестраховою діяльністю, вважаємо, що принцип прозорості у сфері нагляду за перестраховою діяльністю може бути реалізований виключно в рамках окремої системи державного регулювання перестрахової діяльності (зокрема, окремої системи нагляду за її здійсненням).

Варто відзначити, що до недавнього часу у світі не існувало єдиного підходу до державного регулювання перестрахової діяльності – у різних країнах застосовувалися різні підходи до його здійснення. На практиці, про що вказує Т. В. Татаріна, було сформовано два основні підходи до державного регулювання відповідної діяльності, а саме: 1) державне регулювання, спрямоване на діяльність перестраховиків – прямий метод дії; та 2) державне регулювання, спрямоване на діяльність страховиків, які звертаються за перестраховим захистом (цедентів) – непрямий метод дії [252,

---

³⁷Вимоги достатності капіталу для забезпечення платоспроможності страховика.

с. 174]. У тому випадку, коли державне регулювання, спрямоване на діяльність перестраховиків, дія регулюючих норм може поширюватися як на діяльність вітчизняних перестраховиків, так і на діяльність іноземних перестраховиків [221]. Окрім того, державне регулювання діяльності національних перестраховиків може бути направлене на діяльність спеціалізованих перестрахових компаній або ж на діяльність страхових компаній [252, с. 175], які поряд із страховими операціями здійснюють операції із вхідного та/або вихідного перестраховання.

Серед вказаних підходів до державного регулювання перестрахової діяльності предмет даного дослідження становить лише той, який стосується безпосереднього регулювання діяльності професійних перестрахових компаній. У тих же випадках, коли регулюванню піддається діяльність страхових компаній, воно здійснюється за допомогою системи державного регулювання страхової діяльності [39, с. 1], що не є предметом нашого дослідження.

Зауважимо, що в переважній більшості країн державне регулювання перестрахової діяльності, навіть у випадку, коли воно було спрямовано на діяльність професійних перестрахових компаній, як правило, відбувалося в межах системи державного регулювання страхової діяльності, а відтак, розмежування між державним регулюванням відповідних видів господарської діяльності досить тривалий час взагалі не проводилося [44, с. 63].

Однак, з прийняттям Директиви ЄС про перестраховання основні засади державного регулювання перестрахової діяльності в рамках Європейської спільноти були суттєво змінені та певною мірою уніфіковані. Зокрема, за допомогою цієї Директиви державне регулювання перестрахової діяльності було відокремлено від державного регулювання страхової діяльності та отримало самостійне законодавче закріплення.

Прийняття Директиви було зумовлено тим, що на фоні зростаючого міжнародного інтересу до регулювання діяльності перестраховиків та

загалом ролі перестраховання у забезпеченні фінансової стабільності на ринку страхових послуг, існуюча неоднотайність та фрагментарність на національному рівні держав-членів ЄС при здійсненні відповідного державного регулювання видавалася вже такою, що не відповідає сучасним тенденціям у цій сфері. Окрім того, така ситуація позбавляла ЄС можливості «говорити єдиним голосом», незважаючи на провідну роль, зайняту європейською галуззю перестраховання загалом в світовому перестрахованні [9].

З метою вирішення зазначених проблем й була прийнята Директива ЄС про перестраховання, якою було:

1) закріплено визначення поняття «перестраховання» як діяльності, яка полягає в прийнятті ризиків, переданих страховиком/перестраховиком;

2) запроваджено окремий дозвіл (ліцензію) на право здійснення операцій з перестраховання, для отримання якого перестрахова компанія повинна відповідати ряду вимог, а саме: володіти мінімальним розміром гарантійного фонду; мати ефективне управління на чолі з особами з доброю репутацією або досвідом; бути створеним у формі акціонерного товариства або у формі Європейської компанії; подати на розгляд бізнес-план власної діяльності;

3) створено єдину систему такої авторизації (паспортизації): дозвіл (ліцензія) надається компетентним органом країни-члена, у якій перестрахова компанія має головний офіс (країна-член реєстрації або країна-член походження), та дає можливість підприємству провадити діяльність на території Співтовариства на основі права заснування підприємства та свободи надання послуг. Перестрахова компанія, яка бажає провадити перестрахову діяльність на території країни-члена, у якій розташовується її філія чи надаються послуги, і яка вже була авторизована в країні-члені її походження, не повинна проходити повторну авторизацію;

4) запроваджено окрему систему нагляду за перестраховою діяльністю: фінансовий нагляд за перестраховою компанією та діяльністю, яку вона

здійснює через філії або згідно зі свободою надання послуг, зокрема перевірка всього обсягу діяльності перестрахової компанії, стану її платоспроможності, формування технічних резервів та активів для їхнього забезпечення є цілковитою відповідальністю країни походження компанії [68; 69].

Варто наголосити, що на сьогодні вимоги, закріплені цією Директивою, вже імплементовані у законодавство більшості європейських держав, таких як Німеччина, Ірландія, Бельгія, Великобританія, Франція, Швеція, Ліхтенштейн та ін.

Що ж стосується державного регулювання перестрахової діяльності в Україні, то його здійснення продовжує відбуватися виключно в рамках державного регулювання страхової діяльності, що є цілком закономірним з огляду на позицію вітчизняного законодавця щодо визнання перестрахової діяльності одним із видів страхової діяльності. Такий висновок можна зробити, керуючись наведеним нижче аналізом основних форм відповідного державного регулювання в нашій країні [40, с. 106].

Насамперед, варто зазначити, що в теорії господарського права виділяють такі правові форми здійснення державного регулювання економікою як: планування (прогнозування); управління; контроль (нагляд); нормативне регулювання [276, с. 28-33]. З урахуванням чого, формами державного регулювання перестрахової діяльності в Україні є:

- планування (прогнозування) перестрахової діяльності;
- управління перестраховою діяльністю;
- контроль (нагляд) за перестраховою діяльністю;
- нормативне регулювання перестрахової діяльності.

Планування (прогнозування) перестрахової діяльності. Загалом, прогнозування та планування як один із основних напрямків економічної політики нашої держави та одна із форм державного регулювання економікою – це визначення за допомогою правових засобів основних напрямків і конкретних результатів діяльності країни, регіонів, галузей

народного господарства, окремих суб'єктів господарювання [58, с. 93]. Відповідно до ст. 11 ГК України основними формами державного планування господарської діяльності є Державна програма економічного та соціального розвитку України, Державний бюджет України, а також інші державні програми з питань економічного і соціального розвитку, порядок розробки, завдання та реалізація яких визначаються законом про державні програми [59].

За всю історію незалежності України найбільша увага інституту перестраховання була приділена в Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року, яка є останнім програмним документом у сфері страхування та перестраховання як його частини. Даним актом, з-поміж усього іншого, передбачається необхідність зміцнення національного перестрахового ринку, запровадження ліцензування перестрахової діяльності та вдосконалення нагляду за її здійсненням [204].

Зазначені заходи з реалізації вказаної Концепції, хоча й, безумовно, є об'єктивно необхідними та зумовленими існуючими потребами вітчизняного ринку перестрахових послуг, однак, на наш погляд, носять досить фрагментарний характер та розглядаються виключно як допоміжні заходи для розвитку ринку страхових послуг. Крім того, варто наголосити, що вказані заходи досі не знайшли свого втілення в законодавстві України. З огляду на це, з метою забезпечення можливості ефективного функціонування не лише страхового, але й перестрахового ринку пропонуємо розробити та прийняти окремий програмний документ у відповідній сфері, а саме: Концепцію розвитку перестрахового ринку.

Управління перестраховою діяльністю. Управління як правова форма державного регулювання економіки означає прийняття компетентним органом юридично значущих рішень для суб'єктів господарювання з оперативних питань господарського життя, таких як державна реєстрація суб'єктів господарювання, ліцензування певних видів господарської діяльності тощо [276, с. 30].

На сьогодні положеннями чинного законодавства України (зокрема, положеннями Закону України «Про страхування» та Ліцензійними умовами) передбачена обов'язкова державна реєстрація національних перестрахових компаній в Єдиному державному реєстрі страховиків (перестраховиків) України та отримання ліцензії на здійснення страхової діяльності, яка одночасно дає право на здійснення перестрахової діяльності за видами страхування, визначеними в такій ліцензії³⁸. Така законодавча практика, зумовлена незначним розвитком ринку перестраховання та формуванням змішаної моделі розвитку перестрахового ринку, що передбачає функціонування на ньому одночасно професійних перестраховиків та звичайних страховиків [97, с. 329], і досить активно піддається критиці в науковій літературі.

Так, зокрема, на сьогодні як науковцями, так і фахівцями-практиками страхової справи України переважно висувуються аргументи на користь необхідності запровадження окремого порядку ліцензування перестрахової діяльності [97, с. 202; 259, с. 97, 154-155; 252, с. 104-105; 254, с. 108; 220, с. 93; 151, с. 204; 125, с. 166; 251, с. 103; 52]. Відсутність окремої ліцензії на здійснення перестрахової діяльності, на думку деяких з них, перешкоджає активному застосуванню перестрахових операцій, адже прийняти в перестраховання «будь-який ризик» можуть лише перестрахові компанії з досить широким спектром ліцензованих видів страхування. Ті ж компанії, які отримали ліцензії тільки на деякі види страхування, якими вони систематично займаються, є обмеженими в здійсненні перестрахової діяльності [221]. На практиці часто трапляється так, що при наявності в перестраховика ліцензій на страхування вантажу, ліцензії на страхування авіа і морського транспорту в нього відсутні. А тому, перестраховати авіаційний або морський ризик у такій компанії є неможливим [221; 228, с. 50-51].

До того ж, на думку А. П. Волошиної, такий підхід створює невиправдану жодними економічними законами взаємність, демпінгові

---

³⁸ Детально дане питання розглянуто в пункті підрозділі 2.1 роботи.

страхові та перестрахові тарифи, відсутність єдиних стандартів і вимог до договорів перестраховання [52].

Саме тому, на наш погляд, перестрахова діяльність, будучи окремим та особливим видом підприємницької діяльності, яка суттєво відрізняється від страхової діяльності [51, с. 300], вимагає наявності спеціальної ліцензії на право її здійснення. Це, зокрема, надасть перестраховикам право приймати в перестраховання ризику за всіма видами страхування (перестрахова компанія повинна мати можливість укласти договір перестраховання у відношенні будь-якого договору страхування, а не тільки того виду, на право проведення якого в неї є ліцензія на здійснення страхової діяльності [220, с. 93]), визначить статус перестрахової компанії [97, с. 329] як окремого суб'єкта господарювання та, як наслідок, забезпечить можливість надання якісних перестрахових послуг відповідним споживачам.

Варто ще раз наголосити, що вимога окремого ліцензування перестраховання відповідає міжнародним стандартам і вже реалізована в переважній більшості країн-членів ЄС.

Також слід звернути вагу на те, що Проектом № 1797-1, передбачається запровадження окремої ліцензії на право здійснення перестрахової діяльності. Як визначено у ч. 2 ст. 42 цього законопроекту, «діяльність із перестраховання може бути виключним видом діяльності страховика та здійснюватись на підставі ліцензії на провадження перестрахової діяльності» [203]. Існування окремої ліцензії на право здійснення перестрахової діяльності, беззаперечно, є позитивним кроком на шляху до створення належної системи державного регулювання перестрахової діяльності. Однак, згідно з положеннями даного законопроекту вимоги, які мають бути дотримані суб'єктами, які бажають отримати дану ліцензію, за винятком вимоги щодо мінімального розміру регулятивного капіталу, є аналогічними до вимог, які висуваються для суб'єктів, які бажають отримати ліцензію на здійснення страхової діяльності, що є суттєвим недоліком.

Крім того, Проект № 1797-1 продовжує прирівнювати між собою страхові компанії, які здійснюють операції з вхідного та/або вихідного перестраховування, а також професійні перестрахові компанії, що є недопустимим.

Зважаючи на необхідність існування окремої ліцензії на провадження перестрахової діяльності, вважаємо за необхідне також створення окремого реєстру професійних перестрахових компаній (умовою включення до якого і буде отримання відповідної ліцензії). Існування цього реєстру надасть споживачам перестрахових послуг швидкий доступ до переліку спеціалізованих перестрахових компаній України та позбавить їх необхідності «вишукувати» їх з-поміж страхових компаній, як це відбувається сьогодні.

З урахуванням зазначеного вище, пропонуємо закріпити в Законі України «Про перестраховування та перестрахову діяльність» положення такого змісту:

1) *«Слова «перестраховик», «перестрахова компанія», «перестрахова організація та похідні від них дозволяється використовувати в назві лише тим юридичним особам, які мають ліцензію на здійснення перестрахової діяльності»;*

2) *«Перестраховики мають право займатися тільки тими видами перестраховування, які визначені в ліцензії».*

Також пропонуємо розробити та затвердити Нацкомфінпослуг такі Розпорядження: 1) «Про затвердження ліцензійних умов провадження перестрахової діяльності»; 2) «Про Єдиний державний реєстр перестраховиків України».

Контроль (нагляд) за перестраховою діяльністю. Контроль (нагляд) як правова форма державного регулювання економіки – це сукупність організаційно-технічних і правових заходів, спрямованих на визначення компетентними органами ступеня відповідності фактичних напрямів і результатів діяльності суб'єктів господарського життя встановлених

державою правилам, нормам і нормативам, а також виявлення порушень у діяльності цих суб'єктів, вжиття заходів щодо їх усунення, у тому числі застосування господарсько-правових санкцій [276, с. 30].

Проаналізувавши норми чинного законодавства, зокрема ст. 36 Закону України «Про страхування», а також норми відповідних підзаконних нормативно-правових актів, цілком логічно дійти висновку про те, що для України є притаманною модель державного контролю (нагляду) за перестраховою діяльністю, за якої його здійснення відбувається на аналогічних для здійснення нагляду за страховою діяльністю засадах.

Так, зокрема, до повноважень Нацкомфінпослуг, яка є Уповноваженим органом контролю у відповідній сфері, належать: 1) ведення Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України; 2) видача ліцензії на здійснення страхової діяльності, яка одночасно дає право на здійснення перестрахової діяльності за визначеними в ліцензії видами страхування; 3) перевірка фінансової звітності перестрахової компанії, до порядку складання та ведення якої висуваються аналогічні вимоги, що й до фінансової звітності страхової компанії; 4) здійснення контролю за платоспроможністю перестрахової компанії, умови забезпечення якої є єдиними як для страхових, так і перестрахових компаній, та мають бути дотримані при здійсненні відповідних видів господарської діяльності [169; 174; 177; 185; 202].

Існування такої ситуації, на наш погляд, є недопустимим, адже система державного нагляду за тією чи іншою господарською діяльністю може досягнути бажаного соціально-економічного ефекту лише тоді, коли вона буде враховувати специфічні, властиві лише даній діяльності, особливості, у даному випадку – перестрахової³⁹.

Нормативне регулювання перестрахової діяльності. Нормативне регулювання як правова форма державного регулювання економіки означає встановлення компетентними державними органами правил здійснення

---

³⁹ Детально дане питання розглянуто в підрозділі 3.2 роботи.

господарської діяльності. Воно здійснюється шляхом визначення правового статусу суб'єктів господарювання, правового режиму їхнього майна; правових засад і гарантій підприємництва; правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання; порядку укладення та виконання господарських договорів, заходів майнової відповідальності за порушення у здійсненні господарської діяльності; засад зовнішньоекономічної діяльності та митної справи тощо [276, с. 32-33].

Сьогодні нормативно-правове регулювання перестрахової діяльності відбувається переважно за допомогою системи спеціального страхового законодавства, що визначає особливості здійснення страхової та, відповідно, перестрахової діяльності як її частини. Система загального законодавства, регламентуючи загальні засади здійснення того чи іншого виду господарської діяльності, в свою чергу, поширюється на перестрахову діяльність також опосередковано.

Разом із тим, у системі страхового законодавства України існують й спеціалізовані нормативно-правові акти, які регулюють окремі питання здійснення саме перестрахової діяльності. Однак, на жаль, існування таких спеціалізованих нормативно-правових актів (зважаючи на їх суттєві недоліки) не вирішує проблеми відсутності належного законодавчого врегулювання перестрахової діяльності, а створює додаткові перешкоди у його здійсненні.

Таким чином, на сьогодні нормативно-правова база у сфері перестрахової діяльності в нашій країні є вкрай обмеженою та недосконалою. Для вирішення цієї проблеми існує нагальна потреба формування окремої системи перестрахового законодавства, яка відображала б особливості відповідної діяльності та забезпечила б її ефективне нормативне регулювання. Детально це питання досліджено в підрозділі 1.3 роботи.

Отже, підбиваючи підсумки, приходимо до висновку про те, що на сучасному етапі розвитку державне регулювання страхової та перестрахової діяльності в Україні здійснюється на єдиних засадах та в межах однієї

системи – системи державного регулювання страхової діяльності. Такий підхід, на наш погляд, є необґрунтованим та таким, що створює додаткові перешкоди для розвитку ринку перестрахових послуг в нашій країні, а тому, потребує зміни шляхом запровадження окремих систем державного регулювання відповідних видів господарської діяльності [39, с. 199]. Окрім цього, побудова системи державного регулювання перестрахової діяльності повинна відбуватися комплексно – кожна з правових форм її здійснення повинна враховувати відмінні особливості даного виду підприємницької діяльності.

3.2 Зміст державного нагляду за перестраховою діяльністю

Контроль та нагляд з боку держави за діяльністю господарюючих суб'єктів, за дотриманням ними норм і приписів законодавства, правил та стандартів, якістю виробленої продукції та наданих послуг є одним з важливих заходів у реалізації завдань та функцій держави [127, с. 16], основною метою якого є виявлення та запобігання порушенням відповідних вимог законодавства даними суб'єктами [277, с. 32].

У сучасних ринкових відносинах, які розвиваються досить динамічно, та в яких бере участь все більше господарюючих суб'єктів, найважливішим елементом державного регулювання є державний контроль [134, с. 5]. Хоча й на початку 90-х років ХХ ст. перехід до ринкової моделі економічного розвитку сприймався як цілковита відмова від державного регулювання господарської діяльності та як повний перехід підприємництва на саморегулівні засади. Однак, різка відмова від державного регулювання економіки, яка спостерігалася вже протягом першого ж періоду переходу до ринкового саморегулювання, призвела до потреби переосмислення можливостей останнього. Очевидним стало, що значною мірою ринкова свобода існує завдяки державно-правовим механізмам, а не сама по собі.

Настав час усвідомлення того, що державне регулювання в процесі переходу до ринкової економіки є вкрай необхідним, що законодавство, яке регулює господарську діяльність, не може орієнтуватися тільки на приватні інтереси, оскільки вони тісно переплітаються з інтересами публічними. Саме тому, важливим засобом забезпечення ринкової свободи став контроль (нагляд) за господарською діяльністю [23, с. 8].

З огляду на вищезазначене, слід звернути увагу на відсутність в юридичній літературі єдиного підходу щодо визнання державного контролю та нагляду у сфері господарювання однією із правових форм здійснення державного регулювання або ж державного управління (керівництва) економікою. Зважаючи на те, що з'ясування сутності понять «державне регулювання», «державне управління (керівництво)» як системоутворюючих категорій господарського права не є безпосереднім предметом нашого дослідження, а також, враховуючи наявність досить великої кількості науково-теоретичних розробок з відповідної проблематики, вважаємо за доцільне визначити лише найоптимальніший підхід до вирішення цього питання.

Так, найбільш обґрунтованою, на наш погляд, є позиція, висловлена В. С. Щербиною. Теорія радянського господарського права, про що вказує науковець, розглядала контроль як правову форму керівництва народним господарством. Однак, з урахуванням змін, що відбулися в економічній системі країни та в підходах до державного регулювання економіки, викликаних трансформацією відносин власності у державі, цілком логічно розглядати державний контроль та нагляд у сфері господарської діяльності як правову форму державного регулювання [232, с. 19; 277, с. 30; 279, с. 7-8; 275, с. 30-33], а не державного управління (керівництва) економікою, як визначає О. М. Вінник [34, с. 19-22].

Окремої уваги в цьому контексті потребує також проблема співвідношення понять «контроль» та «нагляд», яка досі залишається невирішеною як на законодавчому, так і на науково-теоретичному рівнях. У

господарському законодавстві у випадках, коли йдеться про господарську діяльність між даними поняттями не проводиться чіткого розмежування [277, с. 32]. Аналогічна ситуація склалася й в науковій літературі [271, с. 111-114; 128, с. 86-87; 132; 134], аналіз якої показав, що серед вчених немає одностайності як щодо визначення цих явищ, так і їх співвідношення [134, с. 15].

Не ставлячи за мету детальне викладення та аналіз окремих розбіжностей у поглядах на це питання (критерії розмежування цих понять у наукових дослідженнях наводяться досить різні), варто констатувати, що контроль розглядається як більш широке поняття, ніж нагляд, і в порівнянні з останнім включає перевірку фактичного стану справ не тільки з точки зору законності, а й доцільності, допускає втручання в оперативно-господарську і виробничу діяльність підконтрольного суб'єкта. Нагляд же здійснюється виключно з точки зору законності, має за мету виявлення та попередження правопорушень, усунення їх наслідків, притягнення винних до відповідальності без права втручатися в оперативно-господарську і виробничу діяльність піднаглядного суб'єкта [37, с. 77-78].

Втім, незважаючи на існування значної кількості підходів до розмежування понять «контроль» і «нагляд», на практиці гострота вирішення такого питання спростовується [127, с. 28]. Як зазначає С. В. Алексєєв, у чистому, абсолютно відокремленому один від одного вигляді державний контроль та нагляд зустрічаються вкрай рідко, поєднуючи елементи один одного [16, с. 144].

Разом із тим, з огляду на зазначене та попри висловлення деякими науковцями аргументів щодо помилковості такого підходу, основна відмінність між даними поняттями, на наш погляд, полягає в тому, що державний контроль, відіграє роль засобу адміністративного реагування і ставить собі за мету не допомогти суб'єкту господарювання, а покарати його [127, с. 23]. Нагляд же, своєю чергою, насамперед, спрямований на попередження та запобігання порушенням вимог законодавства даними

суб'єктами. Відповідно, застосування такої форми державного регулювання у сфері господарювання як контроль не відповідає засадам ринкової економіки, про що вже було зазначено, а відтак, вона має бути поступово замінена іншою формою – наглядом.

В обґрунтування висловленої нами позиції слід також звернути увагу на Концепцію запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програму розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами, затвержені Розпорядженням Нацкомфінпослуг від 15 липня 2010 року № 585, якими передбачається поступове впровадження в нашій країні пруденційного нагляду за страховими та перестраховими компаніями. Перехід до відповідного типу нагляду передбачає застосування системи наглядових процедур Нацкомфінпослуг за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, що дозволить зменшити наглядове навантаження на фінансові установи, діяльність яких не несе загрози невиконання зобов'язань перед існуючими клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов'язань.

Основою пруденційного нагляду є пруденційні правила – це кількісні та якісні показники, нормативи та вимоги щодо ліквідності, капіталу та платоспроможності, прибутковості та якості активів, ризиковості операцій, якості систем управління та управлінського персоналу, додержання правил надання фінансових послуг тощо, оцінка дотримання яких відбувається на базі поданих до Нацкомфінпослуг звітів відповідних фінансових установ (оцінка фінансових показників) та безпосередньо шляхом перевірки з урахуванням принципу суттєвості (оцінка не фінансових показників) [173]. А отже, ключове завдання пруденційного нагляду полягає в тому, щоб прогнозувати й попереджати ризики як окремо взятих страховиків та перестраховиків, так і системні ризики з метою забезпечення стабільності та надійності всього ринку (страхового та перестрахового) загалом [159]. Разом із тим, пруденційний нагляд не виключає в разі необхідності застосування

заходів впливу до суб'єктів, які порушують або недотримуються приписів чинного законодавства, однак це не є його основною метою [173].

На основі вищевикладеного, вважаємо за доцільне в контексті цього дослідження вести мову саме про нагляд, а не контроль за здійсненням перестрахової діяльності.

Однією з головних передумов здійснення нагляду за діяльністю перестрахових компаній є необхідність забезпечення захисту майнових інтересів страховиків та (опосередкованого захисту) майнових інтересів страхувальників, а також формування надійного ринку страхових послуг. З огляду на це, основою метою такою нагляду є зменшення випадків неплатоспроможності перестраховиків.

Крім того, як відзначається в економічній літературі, за відсутності нагляду ринок перестраховування не працюватиме належним чином, що може спричинити, зокрема, неадекватну зміну тарифів на послуги з перестраховування. Саме тому, можна констатувати, що нагляд за перестраховою діяльністю проводиться також в інтересах економічної безпеки країни в цілому [27, с. 350].

Для відображення основних тенденцій, які існують на сьогодні у сфері державного нагляду за перестраховою діяльністю, вважаємо за необхідне, перш за все, проаналізувати особливості основних моделей відповідного державного нагляду, які сформувалися історично в тих чи інших державах, а також прослідкувати, які зміни відбулися у цій сфері на сучасному етапі.

Загалом у світі історично склалося три моделі державного нагляду за діяльністю національних професійних перестраховиків: 1) нагляд взагалі не розповсюджується на діяльність професійних перестраховиків; 2) нагляд розповсюджується повністю, як і на звичайні страхові компанії; 3) проміжні форми нагляду [101, с. 5].

Перша модель державного нагляду за перестраховою діяльністю, а точніше його відсутності, була сформована в таких країнах як Бельгія, Ірландія, Франція та Греція. Цей підхід ґрунтується на тому, що сторони

договору перестраховання є досвідченими, економічно незалежними і не потребують спеціального захисту зі сторони держави, на відміну від страхувальників, які виступають «слабкою» стороною договору страхування. Також перестрахові операції мають міжнародний характер, а тому наглядові органи, обмежуючи їх свободу, можуть впливати на конкурентоспроможність перестраховиків. А отже, за таких умов основна відповідальність покладається на цедентів, які перевіряють фінансову стійкість і надійність своїх комерційних контрагентів.

Наступна модель державного нагляду за перестраховою діяльністю була утверджена в Швейцарії, США, Данії, Італії та Великобританії, основна суть якої полягає в поширенні нагляду за діяльністю як страхових, так і професійних перестрахових компаній. Існування такого типу нагляду за перестраховою діяльністю, насамперед, пов'язано із визнанням перестраховання однією із галузей страхування.

Остання модель державного нагляду була зароджена у Німеччині, Австрії та Нідерландах. Ця модель є проміжною – поєднує у собі елементи двох попередніх моделей, – зокрема, передбачає систематичний контроль лише за внутрішньою звітністю перестраховика [101, с. 5; 3].

Однак, на сьогодні зазначені моделі державного нагляду практично не знаходять свого відображення на практиці в більшості країнах Європи, що в першу чергу, пов'язано усвідомленням необхідності існування окремого виду нагляду за перестраховою діяльністю та процесом уніфікації підходів до його здійснення [41, с. 48]. Зокрема, Міжнародною асоціацією органів страхових наглядів (*International Association of Insurance Supervisors*, далі – IAIS) було прийнято рішення про необхідність створення самостійної системи нагляду за перестраховою діяльністю в рамках ЄС. Було визначено, що така система має враховувати особливості відповідної діяльності, які зумовлюють необхідність існування певних підвищених вимог до її суб'єктів, а тому, має відрізнятися від системи нагляду за страховою діяльністю.

Перші кроки на шляху до виконання поставлених завдань було зроблено з прийняттям IAIS у січні 2002 року Принципів мінімальних вимог здійснення нагляду за перестраховиками [7] (далі – Принципи), а також у жовтні 2003 року вже згаданих Стандартів (Стандарти здійснення нагляду за перестраховиками) [8].

Так, зазначеними Принципами було сформовано ряд мінімально необхідних принципів, які повинні бути задіяні в роботі наглядових органів у державі, у якій проводить свою господарську діяльність перестраховик [27, с. 351]. Також цим актом було визначено елементи системи нагляду у відповідній сфері, які повинні бути загальними для первинних страховиків та перестраховиків, та елементи, які повинні відобразити унікальні ризики, з якими зіштовхуються перестраховики.

Зокрема, Принцип 1 проголошує, що регулювання та здійснення нагляду за технічними резервами перестраховиків, інвестиціями, ліквідністю, капіталізацією, а також політика та процедури забезпечення ефективного корпоративного управління мають відображати характеристики перестрахової діяльності та мають бути доповнені системами (базами даних) для обміну інформацією між наглядовими органами. Наступний принцип – Принцип 2, передбачає, що крім вимог, зазначених в Принципі 1, регулювання та нагляд за організаційно-правовими формами, ліцензуванням та можливістю анулювання ліцензії, тести на відповідність, зміна контролю, взаємовідносини в об'єднанні перестраховиків, нагляд за всіма видами діяльності, перевірки на місцях, виїзні перевірки, санкції, внутрішній контроль та аудит, правила звітності для перестраховиків мають бути такими ж, як і для первинних страховиків.

У такій системі відповідальність за здійснення нагляду покладається на наглядовий орган країни реєстрації перестраховика. Наглядовий орган країни реєстрації страховика є відповідальним за ефективний нагляд діяльності перестраховика, де б він її не здійснював, та є відповідальним за

налагодження ефективного співробітництва з наглядовими органами країн, де перестраховик здійснює свою підприємницьку діяльність [7; 234].

Стандарти здійснення нагляду за перестраховиками були прийняті на основі вищевказаних Принципів та уточнювали закріпленій в них Принцип 1, зосереджуючи увагу на питанні, про те, чим перестраховик відрізняється від первинного страховика, та вимагаючи адаптувати систему нагляду до відповідних положень. Зокрема, Стандартами були визначені основні вимоги до нагляду, які включають у себе вимоги щодо фінансової стійкості, наглядових перевірок та оголошення інформації. З-поміж зазначеного, особлива увага була зосереджена на системі наглядових перевірок [8; 234].

Таким чином, за допомогою розглянутих документів IAIS досягла певної «стандартизації підходів до проведення наглядових заходів за перестраховим бізнесом» [27, с. 351] в межах Європейського Союзу. Проте, незважаючи на це, створення єдиної системи нагляду за перестраховою діяльністю на цьому етапі не відбулося – вимоги, встановлені Принципами та Стандартами, були враховані лише деякими країнами. Так, наприклад, однією серед небагатьох держав, яка вже в 2004 році внесла поправки до закону про страховий нагляд стала Німеччина, запровадивши ліцензування перестрахової діяльності та закріпивши ряд вимог до оцінки фінансової стійкості перестраховиків [19, с. 21]. Основною причиною такої ситуації на той час стало існування значних відмінностей у правовому регулюванні перестрахової діяльності на національному рівні більшості держав. З чого слідує логічний висновок – створення єдиної системи нагляду за тією чи іншою діяльністю є неможливим без створення єдиної системи її регулювання.

Відтак, наступним та більш ґрунтовним кроком у відповідному напрямку стало прийняття вже неодноразово згаданої нами Директиви ЄС про перестраховування [193], яка не лише визначила основні засади нагляду за

перестраховою діяльністю, але й в цілому змінила підхід до її регулювання в рамках Європейської спільноти⁴⁰.

Що стосується нагляду за перестраховою діяльністю, то як вже було зазначено, Директивою ЄС про перестраховання запроваджується єдина система авторизації (паспортизації) перестраховиків в межах ЄС, відповідно до якої функції з видачі ліцензій на право здійснення перестрахової діяльності покладаються на компетентний орган країни-члена, в якій перестрахова компанія має головний офіс. Також, там, де між перестраховими компаніями та іншими фізичними або юридичними особами існують тісні зв'язки, компетентний орган повинен гарантувати авторизацію (паспортизацію), тільки якщо ці зв'язки не перешкоджають ефективному виконанню функцій нагляду; компетентні органи повинні відмовити в авторизації (паспортизації), якщо закони, нормативно-правові акти та адміністративні положення країни, яка не є членом Співтовариства, також управляють однією чи більше фізичними чи юридичними особами, з якими перестрахова компанія має тісні зв'язки, чи існують труднощі, пов'язані з їхнім виконанням, що перешкоджає ефективному виконанню функцій нагляду.

Окрім того, цим міжнародним актом було встановлено, що фінансовий нагляд за перестраховою компанією та діяльністю, яку вона здійснює через філії або згідно зі свободою надання послуг, а саме: перевірка всього обсягу діяльності перестрахової компанії, стану її платоспроможності, формування технічних резервів та активів для їхнього забезпечення є цілковитою відповідальністю країни походження компанії. Кожна країна-член повинна ужити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити наявність усіх повноважень та засобів, необхідних компетентним органам для нагляду за діяльністю перестрахових компаній, головні офіси яких розміщені на території цих країн, включаючи діяльність, здійснювану за межами цих територій.

---

⁴⁰ Детально дане питання розглянуто в підрозділі 3.1 роботи.

Зокрема, на компетентні органи покладаються наступні обов'язки: робити запити стосовно стану перестрахової компанії та її загальної діяльності, зокрема, шляхом збору інформації або через вимогу про подання документів, які стосуються перестрахової діяльності, та шляхом проведення перевірок на місцях; застосовувати будь-які заходи по відношенню до перестрахової компанії, її директорів та менеджерів, осіб, які контролюють її, необхідні для запевнення, що діяльність перестрахової компанії здійснюється у відповідності до законів, нормативно-правових актів та адміністративних положень, визначених для дотримання перестраховою компанією в кожній країні-члені ЄС; забезпечувати виконання вищезазначених заходів, якщо необхідно, через примусове виконання закону чи через суд [68; 69].

Таким чином, Директивою ЄС про перестраховування були чітко визначені основні засади нагляду за перестраховою діяльністю в рамках Європейського Союзу. Зокрема, були визначені основні повноваження та засоби нагляду за цією діяльністю, якими мають бути наділені відповідні компетентні органи кожної держави-члена ЄС.

Отже, на підставі проведеного аналізу, доходимо висновку, що вищезгадані міжнародні акти у сфері перестраховування докорінно змінили підхід до державного нагляду за перестраховою діяльністю, зокрема було досягнуто таких результатів: 1) запроваджено обов'язковий державний нагляд за перестраховою діяльністю; 2) відмежовано державний нагляд за перестраховою діяльністю від нагляду за страховою діяльністю; 3) встановлено єдині засади здійснення державного нагляду за перестраховою діяльністю, що, у свою чергу, створило можливість гарантування єдиної системи нагляду, дійсної на всій території Співтовариства. Крім того, надзвичайно важливим є те, що закріплення вищевказаних вимог у Стандартах та Директиві ЄС про перестраховування забезпечує реалізацію вже згаданого нами принципу прозорості в нагляді за перестраховою діяльністю.

Також, варто ще раз наголосити, що на сьогодні вимоги, закріплені відповідними міжнародними актами, вже імплементовані в законодавство більшості європейських держав. Важливим є те, що в даному переліку присутні й ті країни, а саме: Ірландія та Франція, у яких історично склалася така модель, відповідно до якої державний нагляд за перестраховою діяльністю взагалі був відсутній, а також країни, насамперед – це Великобританія, у яких державний нагляд за страховою діяльністю поширювався й на перестрахову діяльність також.

Для України нині, зважаючи на існуючий підхід до державного регулювання перестрахової діяльності, є притаманною модель відповідного державного нагляду, за якої його здійснення відбувається на аналогічних для здійснення нагляду за страховою діяльністю засадах.

Державний нагляд за перестраховою діяльністю на території України здійснюється Уповноваженим органом та його органами на місцях [202] – Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). Основні наглядові функції даного органу визначені в ст. 36 Закону України «Про страхування». Втім, необхідно зауважити, що не всі з них, зокрема пов'язані із видання нормативно-правових актів, є функціями державного нагляду за страховою та перестраховою діяльністю.

Разом із тим, у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо офіційного тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування», пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (справа про повноваження Держфінпослуг щодо нагляду за страховою діяльністю) [217] (далі – Рішення) була викладена протилежна точка зору, відповідно до якої повноваження, визначені п.п. 5, 11 ч. 1 ст. 36, а саме: «розроблення нормативних та методичних документів з питань страхової діяльності» та

«встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності» є повноваженнями Нацкомфінпослуг у справах нагляду за страховою діяльністю, які вона реалізує шляхом видання нормативно-правових актів. Однак, погодитися із таким підходом не можемо, адже, вважаємо, що він не проводить розмежування між функціями державного регулювання та функціями державного нагляду і призводить до підміни цих понять одне одним.

Більш обґрунтованою, на нашу думку, є позиція судді Конституційного Суду України В. М. Кампи, яка викладена в Окремій думці стосовно вищезазначеного Рішення, до якої повністю приєднуємося з огляду на проведений аналіз щодо співвідношення понять «державне регулювання» та «державний нагляд». Ця позиція ґрунтується на тому, що прийняття уповноваженим регуляторним органом нормативно-правового акту, який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, є регуляторним актом. А отже, відповідна функція Нацкомфінпослуг у сфері державного регулювання ринків фінансових послуг – це регуляторна діяльність, спрямована на підготовку, прийняття, відстеження результативності та перегляд регуляторних актів (ст. 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»).

Що ж стосується нагляду за діяльністю фінансових установ, то як вид державного нагляду він також є окремою функцією Нацкомфінпослуг, до якої входить забезпечення законності, дотримання спеціальних норм, виконання загальнообов'язкових правил, закріплених у законах та інших нормативно-правових актах. Такий нагляд здійснюється на основі відповідних норм законів України і не передбачає видання додаткових нормативно-правових актів самою Нацкомфінпослуг.

Відтак, ст. 36 Закону України «Про страхування» визначає повноваження Нацкомфінпослуг як спеціального уповноваженого

центрального органу виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю, проте серед них, вочевидь, наявні й регуляторні функції – розроблення нормативних та методичних документів з питань страхової діяльності; прийняття нормативно-правових актів з питань страхової діяльності; встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності тощо (п.п. 5, 7, 11 ч. 1 ст. 36) [131]. З урахуванням вищевикладеного, також вважаємо за доцільне доповнити даний перелік ще однією функцією – «узагальнення практики страхової діяльності і посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестраховуванні» (п. 6 ч. 1 ст. 36).

Таким чином, функціями державного нагляду за страховою та перестраховою діяльністю Нацкомфінпослуг є лише функції, передбачені п.п. 1-4, 8-10, 12-14 ст. 36 Закону України «Про страхування».

З метою обґрунтування необхідності запровадження окремої системи нагляду за перестраховою діяльністю проаналізуємо деякі із зазначених функцій, які стосуються діяльності національних професійних перестрахових компаній⁴¹.

Ведення Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України, видача ліцензій на здійснення перестрахової діяльності та проведення перевірок на відповідності виданій ліцензії. Згідно з п. 1 Розпорядження Нацкомфінпослуг «Про Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України» від 5 грудня 2003 року № 155 ведення Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України як складової частини Державного реєстру фінансових установ (далі – Реєстр) здійснюється Нацкомфінпослуг, яка є його розпорядником та

⁴¹ Особливості державного нагляду за діяльністю перестраховиків-нерезидентів та філій перестраховиків-нерезидентів були досліджені в пунктах 2.1.2 та 2.1.3 підрозділу 2.1 роботи, особливості державного нагляду за діяльністю перестрахових брокерів (посередників у перестраховуванні) були досліджені в підрозділі 2.2 роботи.

адміністратором, відповідно до Положення «Про Державний реєстр фінансових установ», затвердженого Розпорядженням Держфінпослуг від 28 серпня 2003 року № 41 [169]. Як визначено у цьому Положенні, державний реєстр фінансових установ – це система одержання, накопичення, зберігання, захисту, використання та поширення адміністративної інформації (даних) про фінансову установу. Фінансова установа має право надавати фінансові послуги після внесення її до Реєстру та отримання Свідоцтва. Однак, у разі, якщо відповідно до нормативно-правових актів для надання певної фінансової послуги необхідно мати ліцензію та/або дозвіл, фінансова установа має право на надання такої послуги лише після отримання відповідної ліцензії та/або дозволу (п. 8). У такому разі, ліцензійними умовами для юридичної особи, діяльність якої ліцензується Нацкомфінпослуг, може бути визначено інший, ніж передбачений цим Положенням порядок внесення інформації про юридичну особу до Реєстру, відповідно до якого й здійснюється внесення такої юридичної особи до Реєстру (п. 15) [177].

У нашому випадку відповідною фінансовою установою є перестрахова компанія, порядок включення якої до Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) України, крім зазначених актів, визначається також вже неодноразово згаданими Ліцензійними умовами.

Так, виходячи з положень Ліцензійних умов за загальним правилом юридична особа, яка має намір здійснювати перестрахову діяльність, протягом тридцяти календарних днів з дати державної реєстрації зобов'язана звернутись до Нацкомфінпослуг для включення її до Реєстру (п. 2.3). Не пізніше тридцяти календарних днів з дня надходження відповідної заяви (дати реєстрації в Нацкомфінпослуг) та всіх необхідних документів від заявника Нацкомфінпослуг має прийняти рішення про видачу ліцензії з одночасним прийняттям рішення про внесення такого заявника до Реєстру, про відмову у видачі ліцензії або рішення про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду (п.п. 4.9-4.10). У разі прийняття позитивного рішення,

вся необхідна інформація вноситься до Реєстру лише після подання заявником у встановлені строки до Нацкомфінпослуг документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії, та реєстраційну картку із загальною інформацією про юридичну особу (п. 4.17), а також у разі відсутності до них зауважень – оформлення (п. 4.22) та видачі заявнику ліцензії на право проведення конкретних видів страхування (п. 4.24). Варто відзначити, що така ліцензія надає одночасно право на проведення операцій з перестраховування за цим видом страхування (п. 2.12) [174].

Отже, відповідно до положень чинного законодавства в Україні існує спільний реєстр для страхових та перестрахових компаній України, головною умовою включення до якого обох зазначених суб'єктів є видача ліцензії на здійснення страхової діяльності, яка одночасно дає право на здійснення перестрахової діяльності за видами страхування, визначеними в даній ліцензії. Існування такої ситуації, як вже було доведено, є неприпустимим та потребує вирішення шляхом запровадження окремої ліцензій на здійснення перестрахової діяльності та створення окремого реєстру професійних перестрахових компаній (умовою включення до якого і буде отримання відповідної ліцензії)⁴².

Ще одним важливим напрямком державного нагляду за перестраховою діяльністю, що здійснюється з метою захисту майнових інтересів перестраховальників та попередження невиконання перестраховими компаніями своїх зобов'язань [150, с. 164] є **перевірка Нацкомфінпослуг фінансової звітності** перестрахових компаній.

Виходячи з аналізу ст.ст. 33 та 34 Закону України «Про страхування» до перестраховиків-резидентів застосовується вимога щодо обов'язкового подання ними до Нацкомфінпослуг щоквартальної балансової звітності і звітів щодо прибутків і збитків та інших звітних даних за встановленою формою, а також вимога щодо обов'язкової публікації своїх річних балансів у встановленому даним органом порядку [202].

---

⁴²Детально дане питання розглянуто в підрозділі 3.1 роботи.

Починаючи з 1 січня 2012 року, відповідно до внесених 12 травня 2011 року Верховною Радою України змін до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та, зокрема, відповідно до ст. 12¹, для складання фінансової звітності застосовуються міжнародні стандарти, якщо вони не суперечать цьому Закону та офіційно оприлюднені на веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики. До суб'єктів, які складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами, даною статтею віднесені також і страховики [165].

Так, аналіз вимог ч. 2 ст. 11 даного Закону дає можливість стверджувати, що фінансова звітність перестраховика включає в себе: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до звітів [165]. Така звітність, як визначено в Порядку складання звітних даних страховиків, затвердженим Розпорядженням Держфінпослуг від 3 лютого 2004 року № 39, складається станом на 31 грудня року, за який подаються дані [185].

Також виходячи з положень ч. 4 ст. 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» перестраховики зобов'язані не пізніше ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях. Крім цього, абз. 2 п. 2.9 зазначеного Порядку передбачено, що у термін до 1 липня року, наступного за звітним, перестраховики подають до Нацкомфінпослуг аудиторський висновок про фінансову звітність у цілому щодо річної фінансової звітності та аудиторський висновок про надання впевненості щодо річних звітних даних страховика [165].

Разом із тим, попри застосування відповідних міжнародних стандартів, зазначені нормативно-правові акти не встановлюють окремих вимог до фінансової звітності суб'єктів перестрахової діяльності, виключним видом

діяльності яких є надання перестрахових послуг, адже в переважній більшості своїх положень операції з перестраховання вони розглядають виключно як один із різновидів страхових операцій. Відповідно, вимоги чинного законодавства щодо складання фінансової звітності професійних перестраховиків є аналогічними до вимог, що встановлюються для складання фінансової звітності страховиків.

З огляду на це, а також з метою реалізації принципу прозорості пропонуємо розробити та затвердити Нацкомфінпослуг Розпорядження «Про затвердження Порядку складання звітних даних перестраховиків», яким закріпити вимоги до фінансової звітності національних перестрахових компаній з урахуванням особливостей здійснюваної ними діяльності.

Наступним напрямком державного нагляду за страховою діяльністю, що підлягає аналізу, є **здійснення контролю за платоспроможністю перестраховиків** відповідно до взятих ними перестрахових зобов'язань перед перестраховальниками.

Так, насамперед, зупинимось на необхідності існування посиленого контролю за платоспроможністю перестраховиків. Адже платоспроможність є однією з найважливіших економічних характеристик як страхових, так і перестрахових компанії, а специфічна роль, яку відіграють дані суб'єкти у ринковій економіці, перетворює проблему її забезпечення на об'єкт особливого контролю з боку держави. Ще більшої гостроти дане питання набуло у зв'язку із набуттям Україною членства в Світовій Організації Торгівлі (СОТ), а також обранням курсу на вступ до Європейського Союзу. Все це змушує відповідати жорстким законодавчим вимогам, які діють на межах Європейського Співтовариства, однією з яких є норматив платоспроможності страхових та перестрахових компаній [231].

Загалом, платоспроможність перестрахової компанії трактується як здатність відповідного суб'єкта своєчасно та в повному обсязі виконувати прийняті на себе зобов'язання, що випливають з укладених договорів перестраховання [29, с. 665]. При цьому, варто зауважити, що за допомогою

перестраховання на необхідному рівні підтримується платоспроможність страховиків як споживачів перестрахових послуг. Як вже було доведено, це пояснюється тим, що розміри прийнятих на себе страховиком зобов'язань за договором страхування досить часто перевищують його фінансові можливості, у зв'язку із чим, їх виконання у повному обсязі та у визначені строки може видатись проблематичним [28, с. 13]. Саме тому, з метою уникнення випадків необґрунтованої відмови або затримки у здійсненні страхової виплати та збереження при цьому стабільності власного фінансового становища страховик звертається за перестраховим захистом. Разом із тим, для забезпечення надійності відповідного захисту перестрахова компанія також повинна володіти достатніми активами.

Проведений аналіз судових рішень, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, свідчить про наявність поширеної практики безпідставної відмови в здійсненні перестрахових виплат провідними перестраховими компаніями, які функціонували протягом певного періоду на вітчизняному ринку перестраховання. В якості прикладу наведемо: Рішення Господарського суду міста Києва у справі № 36/17 від 20.02.2012 р. за позовом ПрАТ «Акціонерна страхова компанія «Скарбниця» до ПАТ «Страхова компанія «Лідер Ре» про стягнення 197 199,04 грн. (згідно з обставинами справи між Позивачем та Відповідачем було укладено Договір пропорційного облігаторного перестраховання наземних транспортних засобів на базі ексцедента сум № 193/ОП/09/08 від 30.09.2008 р., однак в порушенням умов даного договору Відповідач не здійснив перестрахову виплату у розмірі 144 832,33 грн. Представник Відповідача не з'явився в судове засідання та відзив на позовну заяву не надав); Рішення Господарського суду міста Києва у справі № 1/19 від 06.02.2012 р. за позовом ПрАТ «Акціонерна страхова компанія «Скарбниця» до ПАТ «Страхова компанія «Лідер Ре» про стягнення 130 166,99 грн. (судом було встановлено, що між Позивачем та ЗАТ «Перестрахова компанія «Вейбі Ре», правонаступником якої є Відповідач, було укладено Договір перестраховання

№ 193'ОП/09/08 від 30.09.2008 р., однак в порушення умов даного договору Відповідач не здійснив перестрахову виплату у розмірі 102 463,17 грн. за наданими Позивачем рахунками-бордеро. Представник Відповідача не з'явився в судові засідання та відзив на позовну заяву не надав); Рішення Господарського суду міста Києва у справі № 64/374 від 20.12.2011 р. за позовом ПрАТ «Страхова компанія «Альянс» до ПАТ «Страхова компанія «Лідер Ре» про стягнення заборгованості в сумі 69 767,21 грн. (згідно з обставинами справи між Позивачем та Відповідачем було укладено Договір пропорційного облігаторного перестраховання наземних транспортних засобів на базі ексцедента сум № 155ЮП/12/07 від 29.12.2007 р., однак в порушення умов даного договору Відповідач не здійснив перестрахову виплату в розмірі 69 767,21 грн. Представник Відповідача не з'явився в судові засідання та відзив на позовну заяву не надав); Рішення Господарського суду міста Києва у справі 38/217 від 25.07.2007 р. за позовом ЗАТ «Страхова компанія «Онікс» до ВАТ «Українська перестраховальна компанія «Гарант Ре» про стягнення 199 609,35 грн. (судом було встановлено, що між Позивачем та Відповідачем було укладено Договір облігаторного перестраховання на базі ексцеденту сум № ОП/2003.12.23-01 від 23.12.2003 р., однак в порушення умов даного договору Відповідач не здійснив перестрахові виплати в розмірі 171 922,17 грн. Відповідач відзиву, пояснень та доказів на спростування обставин, повідомлених Позивачем, суду не надав); Рішення Господарського суду міста Києва у справі № 18/22 від 04.07.2007 р. за позовом ЗАТ «Українська транспортна страхова компанія» до ВАТ «Українська перестраховальна компанія «Гарант Ре» про стягнення до 175 409,57 грн. (згідно з обставинами справи між Позивачем та ВАТ НФСК «Гарант Ре», правонаступником якого є Відповідач, був укладений договір облігаторного перестраховання на базі ексцедента сум № ОП/2003.01.01-01 від 01.01.2003 р., однак в порушення умов даного договору Відповідач не здійснив перестрахові виплати у розмірі 168 321,26

грн. Обставини, на які посилався Представник Відповідача у відзиві, доведені не були) [76].

Оцінюючи наявні в матеріалах вказаних справ документи, господарським судом були прийняті рішення про стягнення на користь страхових компаній, яким перестрахові компанії відмовили без достатніх правових підстав у здійсненні перестрахової виплати, відповідних сум заборгованостей. На нашу думку, в цьому випадку необхідно усвідомлювати, що така невтішна статистика, пов'язана не лише із недобросовісним виконанням відповідними перестраховими компаніями своїх зобов'язань за договором перестрашування, але й недосконалістю чинного законодавства.

Так, зокрема, для можливості надання якісних перестрахових послуг рівень платоспроможності даних суб'єктів, на наш погляд, має бути підтриманий на більш високому рівні в порівнянні зі страховою компанією. Проте на сьогодні для вітчизняних перестраховиків така вимога чинним законодавством України не передбачена, з огляду на що, однією з головних проблем сучасного ринку перестрашування України є його низька капіталізація. Окрім того, реальне значення максимальної місткості вітчизняного перестрахового ринку є набагато меншим за потенційне [97, с. 223, 232].

Варто зауважити, що все це має наслідком ситуацію, за якої вітчизняний ринок перестрашування (незважаючи на те, що абсолютних цифрах обсяги зовнішнього перестрашування значно нижчі внутрішнього) істотно залежить від іноземних компаній, зокрема від трійки «найсильніших» перестраховиків світу, а саме: Swiss Re, Munich Re та Hannover Re, які на відміну від вітчизняних, не ухиляються від здійснення перестрахових виплат. Крім того, активна робота з зарубіжними перестраховиками пояснюється не лише стабільними виплатами, але й місткістю ринку: вітчизняні компанії просто не здатні взяти на себе значні обсяги перестрашування, а тому, великі та складні ризики передаються, зазвичай, іноземним компаніям. Це, зокрема, глобальні ризики, наприклад, такі, як авіаційні та космічні. Відповідальність

за ними може доходити до півмільярда доларів США, на що української ринкової ємності просто не вистачить [155].

З огляду на зазначене, цілком логічно зробити висновок про те, контроль за платоспроможністю перестраховиків має здійснюватися більш посилено, аніж контроль за платоспроможністю страховиків. Для цього, на законодавчому рівні для вітчизняних перестрахових компаній мають бути встановлені особливі вимоги до мінімального розміру їх статутного капіталу та гарантійного фонду, а також порядку формування перестрахових резервів. Лише за таких умов, перестрахові компанії зможуть приймати на себе «великі» ризики, надавати якісні перестрахові послуги по їх покриттю, не ухилятися від здійснення перестрахових виплат та вести власний бізнес «прозоро». Детально дане питання розглянуто в пункті 2.1.1 підрозділу 2.1 роботи.

Підбиваючи підсумки, доходимо висновку, що на сьогодні в Україні державний нагляд за здійсненням перестрахової діяльності відбувається за допомогою системи державного нагляду за страховою діяльністю. Таку позицію вітчизняного законодавця вважаємо необґрунтованою, а відтак, законодавство України у відповідній сфері потребує нагального реформування та модернізації шляхом запровадження окремих систем державного нагляду за страховою та перестраховою діяльністю.

З огляду на зазначене (а також з урахуванням особливостей правового статусу перестраховиків-нерезидентів, філій перестраховиків-нерезидентів, професійних об'єднань перестраховиків та перестрахових брокерів (посередників у перестрахованні)), пропонуємо закріпити в Законі України «Про перестраховання та перестрахову діяльність» положення такого змісту:

«Основними функціями Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, є:

ведення державного реєстру перестраховиків та державного реєстру перестрахових брокерів; видача ліцензій перестраховикам на здійснення перестрахової діяльності та проведення перевірок їх відповідності виданій

ліцензії; видача свідоцтв про включення перестрахових брокерів до державного реєстру перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у перестрахованні і достовірності їх звітності; проведення перевірок щодо правильності застосування перестраховиками та перестраховими посередниками законодавства про перестрахову діяльність і достовірності їх звітності; проведення аналізу додержання законодавства об'єднаннями перестраховиків і перестрахових посередників; здійснення контролю за платоспроможністю перестраховиків відповідно до взятих ними перестрахових зобов'язань перед перестраховувальниками; забезпечення проведення дослідницько-методологічної роботи з питань перестрахової і посередницької діяльності у перестрахованні, підвищення ефективності державного нагляду за перестраховою діяльністю; проведення і координація у визначеному законодавством порядку навчання, підготовки і перепідготовки кадрів та встановлення кваліфікаційних вимог до осіб, які провадять діяльність на перестраховому ринку, організація нарад, семінарів, конференцій з питань перестрахової діяльності; участь у міжнародному співробітництві у сфері перестраховання і посередницької діяльності у перестрахованні, вивчення, узагальнення, поширення світового досвіду, організація виконання міжнародних договорів України з цих питань; здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків».

3.3 Особливості саморегулювання перестрахової діяльності

Протягом останніх декількох років як вченими-економістами, так і вченими-правниками все частіше обговорюється питання оптимального співвідношення державного регулювання та саморегулювання господарської

діяльності [147, с. 3]. Така зацікавленість у дослідженні цієї проблематики обумовлена змінами, що відбуваються в економічній сфері нашої держави, а саме: переходом до ринкових засад господарювання, що, своєю чергою, передбачає розвиток механізму саморегулювання, який досить часто в науковій літературі розглядається як альтернатива державному регулюванню [107; 24; 224; 84, с. 236].

Так, на перший погляд, дійсно, може здатися, що саморегулювання та державне регулювання абсолютно протилежні один одному, що саморегулювання проявляється там, де ослаблене або взагалі відсутнє державне регулювання [223, с. 157], а потреба у створенні саморегулювних організацій (далі – СРО) обумовлена необхідністю компенсації недоліків державного регулювання, а також є «реакцією на небезпеку посилення державного регулювання» [260, с. 271].

Проте, не варто забувати про те, що паралельно із цим держава нейтралізує негативні наслідки саморегулювання (це пов'язано із тим, що ринок сам по собі тяжіє до монополізму, а ринкове розподілення доходів, що може бути справедливим з точки зору законів ринку, фактично призводить до нерівності між окремими суб'єктами. У таких умовах необхідні відповідні важелі контролю та регулювання суспільних відносин, які повинні застосовуватися самою державою [223, с. 157]). З огляду на що, видається недоцільним протиставляти державне регулювання та саморегулювання як два взаємовиключні механізми регулювання [119]. Більше того, раціональне державне регулювання економіки не тільки не протистоїть ринковому регулюванню та не підміняє його, а й свідомо використовує його регулювний потенціал, надає ринковим регуляторам здатність більш цілеспрямовано й ефективно впливати на економічний розвиток. У кінцевому підсумку це повинно сприяти досягненню поставлених державою цілей та пріоритетів з меншими економічними і соціальними втратами [122].

Саморегулювання при цьому виконує не менш важливі функції, а саме: дозволяє мінімізувати державні витрати на регулювання, забезпечити

максимальну гнучкість по відношенню до учасників ринку, а також найбільш повно враховувати та відображати їхні інтереси [147, с. 3]. Крім того, участь у СРО підвищує відповідальність їхніх членів за свої дії, а високопрофесійні учасники СРО здатні контролювати якість виробництва товарів, надання послуг чи виконання робіт ефективніше, ніж держава, що дозволяє органам державного регулювання сфокусуватися не на контролі за діяльністю учасників ринку, а на нагляді за результатами їхньої діяльності [90]. Відповідно, СРО забезпечують підтримку бізнесу та створюють конструктивний діалог між ним та державою [224].

Таким чином, для розвитку ринкової економіки необхідна розвинена система взаємодії інститутів саморегулювання й державного регулювання в цілому, і відповідної галузі зокрема, з урахуванням її специфіки [147, с. 3]. А отже, з впевненістю можна стверджувати, що державне регулювання і саморегулювання доповнюють одне одного [73].

Що ж стосується поняття «саморегулювання», то в юридичній та економічній літературі його визначень пропонується досить багато. Однак, при цьому, в своїй переважній більшості вони обмежують його зміст виконанням виключно делегованих державою повноважень. Зокрема, під саморегулюванням пропонується розуміти підтримане державою делегування регулюючих функцій окремим галузевим об'єднанням учасників ринку [85, с. 271].

У зв'язку із цим, серед науковців існує думка, висловлена зокрема С. Н. Шишкіним, про те, що саморегулювання по суті являє собою ніщо інше, як усічене державне регулювання (або, так зване, квазірегулювання, яке інколи також ототожнюють із саморегулюванням [218, с. 57]). Як відзначає автор, враховуючи те, що саморегулювним організаціям делегуються публічні функції, їх створення та передача їм контрольних повноважень є частиною економічної політики держави [274, с. 4-5, 127].

Однак, беззаперечно погодитися із вказаною позицією не можемо з огляду на те, що СРО можуть утворюватися не тільки внаслідок передачі їм

частини повноважень державних органів, а й формуватися незалежно від них [118, с. 60]. Так, у світовій практиці, окрім делегованого, відомі й інші види саморегулювання, а саме: добровільне та змішане.

Делеговане самоврядування, як вже було вказано, ґрунтується на тому, що держава передає певні функції щодо регулювання ринку (наприклад, ліцензування його учасників) саморегулювній організації, регламентуючи при цьому особливості її діяльності. У даному випадку на законодавчому рівні встановлюється вимога обов'язкового членства суб'єктів господарювання у тій чи іншій СРО. Добровільне ж саморегулювання припускає встановлення певних правил поведінки на ринку та контролю за їх дотриманням самими членами СРО без будь-якої участі держави у такому процесі. Для такого виду саморегулювання характерним є встановлення більш жорстких, у порівнянні із законодавчими, вимог, обов'язкових до виконання відповідними суб'єктами. Змішане саморегулювання містить у собі елементи двох вищезазначених видів і є характерним для тих країн, де держава в законодавчому порядку чітко визначила, що дотримання норм саморегулювання еквівалентно дотриманню закону [84, с. 237].

У цьому контексті також варто звернути увагу на думку деяких науковців, згідно якої при саморегулюванні, незалежно від його виду, делегування функцій держави відповідним організаціям по суті не відбувається, а лише один вид регулювання (державне регулювання) замінюється іншим (саморегулюванням), забезпечуючи безперервність здійснення регулюючого впливу на економіку. Тобто, у дійсності законодавчі норми, що встановлюють, наприклад, обов'язковість ліцензування певного виду діяльності та ліцензійні вимоги до нього, скасовуються, а нові норми щодо членства в саморегулювній організації та виконання затверджених нею стандартів і правил встановлюються [157, с. 23].

Таким чином, у науковій літературі існує два концептуально протилежні підходи до визначення правової природи саморегулювання, які розглядають його: 1) як самостійний вид регулювання; 2) як продовження

державного регулювання. Враховуючи існування на практиці доволі різних за своїм змістом різновидів саморегулювання, приходимо до висновку про те, що саморегулюванням «у чистому вигляді», яке існує паралельно із державним регулюванням та певною мірою не залежить від нього, може бути визнано лише добровільне саморегулювання. У даному випадку, визначальним є те, що СРО виконують окремі, неделеговані державою функції – зокрема, встановлюють на власний розсуд вимоги, які не заміняють собою вже існуючі законодавчі вимоги до певних суб'єктів господарювання. Делеговане та змішане саморегулювання, відповідно, на наш погляд, є проміжними етапами становлення добровільного саморегулювання, які бути визнані окремим видом правового регулювання ще не можуть.

Відтак, саморегулювання – це вид регулювання при мінімальному державному втручанні, коли сама СРО приймає стандарти і правила здійснення підприємницької або професійної діяльності, здійснює контроль за дотриманням вимог цих стандартів і правил, а також застосовує заходи впливу на їх порушників. До того ж, державний вплив у відповідній сфері не виключається, однак він має здійснюватися не з метою регулювання тих чи інших відносин, а для нагляду за такими організаціями та вжиття заходів у разі їх нездатності до здійснення регулювання [157, с. 21-22].

На сьогодні розвиток саморегулювання в Україні відбувається досить безсистемно та хаотично [84, с. 236]. Хоча й можна спостерігати тенденцію до поступового впровадження даного механізму в систему регулювання господарської діяльності. Зокрема, створення та діяльність СРО відбувається у сфері страхової діяльності [236; 237; 238] та відповідно до чинного законодавства перестрахової діяльності як її частини.

Варто відзначити, що схожа практика була сформована й в інших країнах світу. Так, активне застосування механізму саморегулювання страхового ринку спостерігаються в таких країнах як Канада, Німеччина, Японія, Польща та ін. [233, с. 78]. Саморегулювання перестрахового ринку, відповідно, в більшості країнах ще отримало належне поширення. Разом із

тим, поступова зміна законодавчих підходів до розуміння сутності перестрахової діяльності: від різновиду страхової діяльності до самостійного виду підприємницької діяльності (яка, на жаль, поки не відбувається в Україні), сприяє його становленню.

В даний час у складі існуючих в Україні об'єднань страховиків (перестраховиків) [236; 237; 238], зокрема у Лізі страхових організацій України (як основний член) та Асоціації «Українська федерація убезпечення» (як спостерігач), міститься лише одна філія перестраховика-нерезидента [143]. У складі ж Асоціації «Страховий бізнес» взагалі містяться винятково страхові компанії, які надають перестрахові послуги поряд зі страховими. Національні перестраховики, зважаючи на функціонування на вітчизняному перестраховому ринку тільки однієї компанії, виключним видом діяльності якої є надання перестрахових послуг (ПрАТ «Перестраховальне товариство «Європоліс»), до складу вказаних СРО не входять.

Відповідно, за таких умов окремі професійні об'єднання перестраховиків в нашій державі загалом відсутні. А отже, саморегулювання перестрахової діяльності в Україні, навіть у межах саморегулювання страхової діяльності, практично не відбувається, що є суттєвою проблемою та перешкодою для розвитку ринку перестраховування.

Варто наголосити, що існування такої ситуація є наслідком того, що на законодавчому рівні та в науковій літературі нашої держави питанню саморегулювання перестрахової діяльності окрема увага практично не приділяється, що й зумовлює потребу у проведенні цього дослідження. На противагу, особливості саморегулювання страхової діяльності є достатньою мірою врегульовані та досліджені.

Так, зокрема, положеннями чинного законодавства, а саме: п. 9 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», створення СРО перестраховиків та делегування їм тих чи інших повноважень Нацкомфінпослуг не є забороненим [205]. Разом із тим, безпосередня можливість делегування відповідних повноважень є

регламентованою лише у сфері страхування (та перестраховання виключно як її частини). Зокрема, згідно з Положенням про делегування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, окремих повноважень об'єднанню страховиків, затвердженим Розпорядженням Держфінпослуг від 21 серпня 2008 року № 1000, Нацкомфінпослуг може делегувати об'єднанню страховиків (перестраховиків) повноваження з розроблення і впровадження правил поведінки на ринку страхових послуг та сертифікації фахівців ринку страхових послуг [176].

Однак, на наш погляд, враховуючи те, що «перестраховання – це ринок, де професіонали працюють з професіоналами на основі загальноприйнятих стандартів ведення справ» [124], які є притаманні винятково для даного ринку, виконання вказаних повноважень СРО має неабияке значення для регулювання саме перестрахової діяльності в Україні. Зважаючи на це, зміст відповідних повноважень під час здійснення саморегулювання страхової та перестрахової діяльності не може бути однаковим.

В обґрунтування вказаної позиції, варто ще раз відзначити, що перестраховиками в процесі здійснення власної діяльності були сформовані унікальні звичаї ділового обороту, які суттєво відрізняються від звичаїв, які існують у сфері страхової діяльності. Більше того, ефективність здійснення перестрахової діяльності напряму залежить від практики застосування таких звичаїв її суб'єктами⁴³. З урахуванням цього, вважаємо, що розроблення та впровадження правил поведінки на страховому та перестраховому ринках має відбуватися порізно – окремими СРО страховиків та перестраховиків з наділенням їх відповідними повноваженнями.

Доцільність відмежування саморегулювання страхової та перестрахової діяльності зумовлена також необхідністю встановлення підвищених вимог до фахівців ринку перестрахових послуг, в порівнянні з вимогами до фахівців

---

⁴³ Детально дане питання розглянуто в підрозділі 1.3 роботи.

ринку страхових послуг⁴⁴. З огляду на це, сертифікація, тобто встановлення відповідності якісних характеристик (освіти, рівня професійної компетентності) даних суб'єктів вимогам вітчизняних та міжнародних стандартів [160, с. 74], має здійснюватися за різними критеріями.

При цьому, поступово, з розвитком ринку перестраховання в Україні – зокрема, з утвердженням на ньому професійних суб'єктів перестрахової діяльності, повноваження відповідних СРО повинні бути розширені, не обмежуючись виконанням виключно делегованих повноважень Нацкомфінпослуг. Так, СРО мають бути наділені й іншими серйозними повноваженнями, а саме: пов'язаними з позасудовим врегулюванням спорів, що виникають при здійсненні відповідної діяльності, в тому числі із застосуванням інституту медіації [118, с. 62]. Виконання таких повноважень є особливо актуальним для країн романо-германської правової сім'ї, де арбітражна практика відіграє не менш важливу роль у регулюванні перестрахової діяльності, аніж судова.

Також до повноважень СРО перестраховиків має бути віднесена підготовка та прийняття документів, якими закріплюється та розкривається зміст найбільш поширених на ринку стандартних перестрахових застережень, а також звичаїв ділового обороту. Виконання цих повноважень надасть можливість уникнути випадків неналежного виконання умов договору перестраховання внаслідок їх невірного тлумачення сторонами та сприятиме веденню перестрахового бізнесу⁴⁵.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, доходимо до висновку про те, що на сьогодні саморегулювання перестрахової діяльності в Україні практично не здійснюється, що на шляху до євроінтеграції є абсолютно недопустимим. З урахуванням цього, відповідний механізм саморегулювання потребує нагального впровадження на засадах: 1) дотримання балансу інтересів та поєднання методів державного регулювання і саморегулювання;

---

⁴⁴ Детально дане питання розглянуто в пункті 2.1.1 підрозділу 2.1 роботи.

⁴⁵ Детально дане питання розглянуто в підрозділі 1.3 роботи.

а також 2) оптимального розподілу функцій між державою і СРО та організації взаємодії між ними [84, с. 238]. Для виконання даного завдання, насамперед, необхідним є створення окремих СРО перестраховиків з делегуванням їм повноважень Нацкомфінпослуг щодо розробки та затвердження основних правил здійснення перестрахової діяльності, а також щодо сертифікації фахівців перестрахового ринку.

До того ж, для поступового переходу від делегованого саморегулювання до добровільного, яке, на нашу думку, може бути визнано саморегулюванням «у чистому вигляді», СРО мають бути наділені власними повноваженнями, виконання яких покладається лише на даних суб'єктів. До таких повноважень, зокрема, можна віднести: прийняття окремих саморегулювних актів, якими систематизуються найбільш поширені стандартні перестрахові застереження, а також звичаї ділового обороту; позасудове врегулювання спорів, що виникають в процесі здійснення перестрахової діяльності. Зазначений перелік повноважень не є вичерпним та має бути доповнений самими СРО за результатами здійснення власної діяльності.

З огляду на це, пропонуємо в Закону України «Про перестраховування та перестрахову діяльність» закріпити положення такого змісту:

«Саморегулювна організація перестраховиків є неприбутковим об'єднанням професійних перестраховиків, створене з метою захисту інтересів своїх членів.

Саморегулювній організації перестраховиків Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, делегує повноваження щодо:

розроблення та впровадження правил поведінки на перестраховому ринку та/або сертифікації фахівців ринку перестрахових послуг;

прийняття актів, якими систематизуються найбільш поширені стандартні перестрахові застереження та звичаї ділового обороту;

позасудове врегулювання спорів, що виникають в процесі здійснення перестрахової діяльності;

інші передбачені чинним законодавством повноваження».

З огляду на вищезазначене, пропонуємо розробити та затвердити Нацкомфінпослуг Розпорядження «Про затвердження Положення про делегування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, окремих повноважень об'єднанню перестраховиків».

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. В умовах переходу України до ринкової економіки для забезпечення належного розвитку перестрахової діяльності як окремого та особливого виду підприємництва необхідним та найбільш доцільним видається створення системи регулювання цієї діяльності, в якій механізми державного регулювання та саморегулювання будуть взаємодоповнювати, а не протиставлятися один одному.

2. Враховуючи важливість ефективного функціонування вітчизняного ринку перестраховування державне регулювання перестрахової діяльності має бути відмежовано від державного регулювання страхової діяльності шляхом створення окремої системи державного регулювання даного виду підприємництва. Державне регулювання перестрахової діяльності має здійснюватися у таких формах: планування (прогнозування) перестрахової діяльності; управління перестраховою діяльністю; нагляд за перестраховою діяльністю; нормативне регулювання перестрахової діяльності.

3. Державний нагляд за перестраховою діяльністю як одна із форм здійснення державного регулювання перестрахової діяльності має бути відмежований від державного нагляду за страховою діяльністю, враховувати

особливості здійснення даного виду підприємницької діяльності та сприяти реалізації принципу прозорості. Здійснення державного нагляду за перестраховою діяльністю має передбачати, зокрема, ведення державного реєстру перестраховиків та державного реєстру перестрахових брокерів; видачу ліцензій перестраховикам на здійснення перестрахової діяльності та проведення перевірок їх відповідності виданій ліцензії; видачу свідоцтв про включення перестрахових брокерів до державного реєстру перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у перестрахованні і достовірності їх звітності; проведення перевірок щодо правильності застосування перестраховиками та перестраховими посередниками законодавства про перестрахову діяльність і достовірності їх звітності; здійснення контролю за платоспроможністю перестраховиків відповідно до взятих ними перестрахових зобов'язань перед перестраховувальниками та ін.

4. Зважаючи на об'єктивну потребу функціонування на вітчизняному ринку перестраховання професійних об'єднань перестраховиків, необхідно передбачити в законодавстві України можливість делегування Нацкоміфінпослуг окремих повноважень даним суб'єктам, а також можливість виконання й інших, притаманних винятково їм, повноважень, та визначити перелік таких повноважень.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне теоретико-прикладне дослідження особливостей та проблем господарсько-правового регулювання перестрахової діяльності професійних перестраховиків в Україні, що дало змогу дійти та сформулювати науково-обґрунтовані висновки, основними серед яких є:

перестраховання являє собою самостійний соціально-економічний та правовий інститут, який покликаний виконувати специфічні, притаманні лише йому функції, а саме: забезпечення захисту майнових інтересів перестраховувальників; забезпечення опосередкованого захисту майнових інтересів страхувальників; формування надійного ринку страхових послуг;

перестраховання є видом господарсько-правових відносин щодо захисту майнових інтересів страховиків у разі настання певних подій (перестрахових випадків), визначених договором перестраховання, за рахунок грошових фондів, що формуються страховиками та/або перестраховиками шляхом сплати перестраховувальниками перестрахових платежів (перестрахових внесків, перестрахових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів;

перестрахова діяльність виступає окремим та особливим видом підприємницької діяльності, якій властиві специфічні ознаки: суб'єктами перестрахової діяльності поряд зі страховиками є професійні перестраховики; змістом перестрахової діяльності є надання перестрахових послуг; перестрахова діяльність здійснюється з метою задоволення особливих перестрахових потреб перестраховувальників;

під перестраховою діяльністю слід розуміти врегульовану нормами права, здійснювану на підставі ліцензії підприємницьку діяльність страхових/перестрахових компаній, яка полягає в наданні перестрахових

послуг страховикам (перестраховувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання передбаченого договором перестраховання перестрахового випадку;

майнові інтереси перестраховувальника пов'язані з виконанням даним суб'єктом прийнятих на себе зобов'язань за договором страхування та збереженням стабільності свого фінансового становища;

перестраховий інтерес є потребою перестраховувальника в перестраховому захисті його майнового інтересу;

перестраховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться перестраховання. Така подія має наслідком неможливість виконання страховиком прийнятих на себе страхових зобов'язань, а також погіршення його фінансового становища внаслідок їх виконання;

перестраховий випадок – це подія, передбачена договором перестраховання, з настанням якої у перестраховика виникає обов'язок здійснити виплату перестрахової суми з метою забезпечення виконання страховиком прийнятого на себе страхового зобов'язання або з метою відновлення фінансового становища страховика, який вже виконав прийняте на себе страхове зобов'язання;

перестрахова потреба є усвідомленою необхідністю перестраховувальника у перестраховому захисті;

перестрахова послуга є діями перестраховиків, що здійснюються з метою задоволення особливих потреб перестраховувальників;

перестраховий захист полягає у забезпеченні впевненості перестраховувальника в можливості приймати та виконувати власні страхові зобов'язання незалежно від будь-яких обставин та зберігати при цьому фінансову стабільність, продовжувати здійснення підприємницької діяльності та отримувати прибуток за її результатами;

спеціальними принципами перестрахової діяльності, на яких ґрунтується її здійснення, є: наявність перестрахового інтересу; комплексний

захист майнових інтересів перестраховальників; найвища сумлінність або довіра сторін договору перестраховання;

систему джерел правового регулювання перестрахової діяльності складають інституційні джерела (законодавство загальної дії, спеціальне перестрахове законодавство), звичаї ділового обороту, договір перестраховання (стандартні перестрахові застереження) та судова практика;

національні перестрахові компанії є окремими суб'єктами підприємництва, до порядку створення та подальшого функціонування яких мають бути встановлені особливі (підвищені) вимоги та умови: створення в формі акціонерного товариства; наявності сплаченого регулятивного капіталу та гарантійного фонду; створення перестрахових резервів; внесення до Єдиного державного реєстру перестраховиків України; отримання ліцензій на здійснення перестрахової діяльності; відповідності професійної придатності та ділової репутації керівників та інших посадових осіб перестрахової компанії;

особливості правового статусу перестраховиків-нерезидентів повною мірою повинні залежати від особливостей правового статусу перестраховиків-резидентів. Вимоги щодо необхідності здійснення нагляду за перестраховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента та необхідності підписання меморандуму про співробітництво між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента мають застосовуватися лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України. Крім того, такі вимоги не повинні обмежувати свободу надання послуг у сфері перестраховання;

особливості правового статусу перестраховиків-нерезидентів, які бажають відкрити філії в Україні, повною мірою повинні залежати від особливостей правового статусу перестраховиків-резидентів. Вимоги щодо

необхідності здійснення нагляду за перестраховою діяльністю відповідно до законодавства країни реєстрації перестраховика-нерезидента, необхідності підписання меморандуму про співробітництво між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та уповноваженим органом з нагляду за перестраховою діяльністю країни реєстрації перестраховика-нерезидента, а також укладення міжнародного договору про запобігання податковим ухиленням та уникнення подвійного оподаткування між Україною та країною, у якій зареєстрований перестраховик-нерезидент, мають застосовуватися лише у випадку, якщо перестраховики-нерезиденти зареєстровані в країнах, які включені до переліку офшорних зон, визначеного згідно із законодавством України та не повинні обмежувати свободу заснування діяльності у сфері перестраховування;

розмежування правових статусів страхових та перестрахових брокерів має здійснюватися шляхом встановлення підвищених вимог до останніх у порівнянні з вимогами, що пропонуються в сучасній науковій літературі та встановлюються чинним законодавством в означеній сфері: створення у встановленому законом порядку у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю або у формі приватного підприємства; наявності сплаченого статутного капіталу; внесення інформації про перестрахового брокера до Державного реєстру перестрахових брокерів України; відповідність професійних знань та кваліфікації керівників юридичних осіб, що мають намір провадити посередницьку діяльність у перестраховуванні;

з метою забезпечення належного розвитку перестрахової діяльності як окремого та особливого виду підприємництва в умовах переходу України до ринкової економіки державне регулювання перестрахової діяльності повинно бути відмежовано від державного регулювання страхової діяльності. Побудова системи державного регулювання перестрахової діяльності має здійснюватися, зокрема, шляхом: прийняття Концепції розвитку перестрахового ринку, запровадження ліцензії на право здійснення

перестрахової діяльності, створення Єдиного державного реєстру перестраховиків України, побудови системи перестрахового законодавства;

державний нагляд за перестраховою діяльністю як одна із форм здійснення державного регулювання перестрахової діяльності повинен бути відмежований від державного нагляду за страховою діяльністю та має передбачати такі повноваження Нацкомфінпослуг: ведення державного реєстру перестраховиків та державного реєстру перестрахових брокерів; видача ліцензій перестраховикам на здійснення перестрахової діяльності та проведення перевірок їх відповідності виданій ліцензії; видача свідоцтв про включення перестрахових брокерів до державного реєстру перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у перестрахованні і достовірності їх звітності; проведення перевірок щодо правильності застосування перестраховиками та перестраховими посередниками законодавства про перестрахову діяльність і достовірності їх звітності; здійснення контролю за платоспроможністю перестраховиків відповідно до взятих ними перестрахових зобов'язань перед перестраховувальниками та ін.;

з огляду на потребу функціонування на вітчизняному ринку перестраховання професійних об'єднань перестраховиків необхідним є делегування Нацкомфінпослуг окремих повноважень даним суб'єктам та поступове розширення переліку їх повноважень, не обмежуючись виконанням делегованих повноважень.

Основними пропозиціями щодо модернізації чинного законодавства України є:

– внести зміни та доповнення до ГК України:

доповнити Главу 35 ГК України § 2¹ «Перестраховання»;

доповнити § 2¹ «Перестраховання» Глави 35 ГК України ст. 355¹ «Перестраховання», виклавши ч. 1 якої в такій редакції:

«Перестраховання – вид господарсько-правових відносин щодо захисту майнових інтересів страховиків у разі настання певних подій (перестрахових

випадків), визначених договором перестраховання, за рахунок грошових фондів, що формуються страховиками та/або перестраховиками шляхом сплати перестраховальниками перестрахових платежів (перестрахових внесків, перестрахових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів»;

доповнити §2¹ «Перестраховання» Глави 35 ГК України ст. 355³ «Договір перестраховання»;

доповнити §2¹ «Перестраховання» Глави 35 ГК України ст. 355² «Суб'єкти перестрахової діяльності», виклавши ч. 2 якої в такій редакції:

«Предметом безпосередньої діяльності перестраховика може бути лише перестраховання»;

викласти ч. 2 ст. 333 ГК України в такій редакції:

«Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, перестраховання, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів, страхування та перестраховання»;

доповнити ст. 333 ГК України ч. 4¹, виклавши її в такій редакції:

«Перестраховою діяльністю є врегульована нормами права, здійснювана на підставі ліцензії підприємницька діяльність страхових/перестрахових компаній, яка полягає в наданні перестрахових послуг страховикам (перестраховальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання передбаченого договором перестраховання перестрахового випадку»;

– п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», якою наводиться перелік фінансових установ, доповнити фразою: *«перестрахові компанії»;*

– розробити та прийняти Закон України «Про перестраховання та перестрахову діяльність», в якому закріпити положення такого змісту:

«Об'єктом перестраховання можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані з виконанням страховиком прийнятих на себе

зобов'язань за договором страхування та збереженням стабільності свого фінансового становища»;

«Перестраховий випадок – подія, передбачена договором перестраховання, з настанням якої у перестраховика виникає обов'язок здійснити виплату перестрахової суми з метою забезпечення виконання страховиком прийнятого на себе страхового зобов'язання або з метою відновлення фінансового становища страховика, який вже виконав прийняте на себе страхове зобов'язання»;

«Перестраховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться перестраховання. Така подія має наслідком неможливість виконання страховиком прийнятих на себе страхових зобов'язань, а також погіршення його фінансового становища внаслідок їх виконання»;

«Перестрахова сума – грошова сума, у межах якої перестраховик відповідно до умов договору перестраховання зобов'язаний провести виплату при настанні перестрахового випадку»;

«Комісійна винагорода – плата за передачу ризику у перестраховання, яку перестраховувальник отримує від перестраховика або утримує із перестрахового платежу, який перестраховувальник зобов'язаний внести на користь перестраховика»;

«Перестрахова компанія – це фінансова установа, створена у встановленому законом порядку у формі акціонерного товариства, виключним видом діяльності якої є надання перестрахових послуг щодо захисту майнових інтересів страховиків, з метою отримання прибутку на підставі ліцензії, має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів»;

«Перестраховики можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм, якщо їх утворення не суперечить законодавству України. Ці об'єднання не можуть займатися перестраховою діяльністю. Об'єднання перестраховиків діють на підставі

статутів і набувають прав юридичної особи після їх державної реєстрації. Орган, що здійснює реєстрацію об'єднань перестраховиків, у десятиденний строк з дня реєстрації повідомляє про це Уповноважений орган»;

«Перестраховий брокер – це юридична особа, створена у встановленому законом порядку у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства», а також приватних підприємств згідно з Господарським кодексом України, виключним видом діяльності якої є надання посередницьких послуг у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахованні як перестраховувальник, з метою отримання прибутку, має необхідне для цього майно та володіє господарською правосуб'єктністю відповідно до закону та установчих документів»;

– розробити та прийняти (затвердити) ряд підзаконних нормативно-правових актів:

Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок провадження посередницької діяльності у перестрахованні»;

Розпорядження Нацкомфінпослуг: «Про затвердження Ліцензійних умов провадження перестрахової діяльності», «Про Єдиний державний реєстр перестраховиків України», «Про затвердження Методики формування перестрахових резервів», «Про затвердження Порядку складання звітних даних перестраховиків», «Про затвердження Порядку реєстрації філій перестраховиків-нерезидентів», «Про затвердження Ліцензійних умов провадження перестрахової діяльності філіями перестраховиків-нерезидентів», «Про затвердження Вимог до гарантійного депозиту філії перестраховика-нерезидента», «Про затвердження Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій перестраховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги», «Про затвердження Порядку ліквідації філій перестраховиків-

нерезидентів», «Про затвердження Положення про реєстрацію перестрахових брокерів і ведення державного реєстру перестрахових брокерів» та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Agnew and Others v. Länsförsäkringsbolagens A.B. [2000] UKHL 7; [2000] 1 All ER 737 (17th February, 2000), House of Lords [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2000/7.html>.

2. Current Issue in Insurance (Implementation of the EU Reinsurance Directive (2005/68/EC) in Liechtenstein) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.altenburger.ch/uploads/tx_altenburgerteam/nl_10_EU_Reinsurance_Directive.pdf.

3. Evans A. The EU Reinsurance Directive / A. Evans. // The Geneva Paper on Risk & Insurance – Issues & Practices. – 2007. – № 32. – P. 95–104.

4. France: Regulatory and legislative developments [Електронний ресурс] // Global Insurance and Reinsurance Bulletin. – 2008. – Режим доступу : <http://www.hoganlovells.cn>.

5. Germany: Financial Sector Assessment Program – Detailed Assessment of Observance on Insurance Core Principles [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr11272.pdf>.

6. Insurance & Reinsurance – Sweden (Implementation of EU Reinsurance Directive) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vinge.se/Global/Publikationer/Artiklar/Implementation_of_EU_Reinsurance_Directive.pdf.

7. Principles on Minimum Requirements for Supervision of Reinsurers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.actuaries.org/CTTEES_INSREG/Documents/P5MinimumRequirementsSupervisionReinsurers.pdf.

8. Standard on supervision of reinsurers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.actuaries.org/CTTEES_INSREG/Documents/IAIS_Supervision_Reinsurers.pdf.

9. Steven W. Thomas Utmost good faith in reinsurance: a tradition in need of adjustment [Електронний ресурс] / Steven W. Thomas. – Режим доступу : <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3194&context=dj>.

10. Transparency in Insurance Law [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : <http://www.aida.org.uk/pdf/Transparency%20book.pdf>.

11. Uniform Commercial Code [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.law.cornell.edu/ucc>.

12. Абрамов В. Ю. Проблемы правового регулирования страховой деятельности в Российской Федерации [Електронний ресурс] / В. Ю. Абрамов. – 2011. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1495388>.

13. Абрамов В. Ю. Страхование: теория и практика / В. Ю. Абрамов. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 512 с.

14. Адміністративне право України : підручник / за ред. С. В. Ківалова. – О. : Юрид. літ., 2003. – 896 с.

15. Актуальні проблеми господарського права: навчальний посібник / за ред. В. С. Щербини. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 528 с.

16. Алексеев С. В. Организационно-правовые проблемы государственного контроля в сфере предпринимательской деятельности / С. В. Алексеев. // Известия Томского политехнического университета. – 2003. – Т. 306, № 2. – С. 143–146.

17. Алексеев С. С. Об объекте права и правоотношения / С. С. Алексеев. // Вопросы общей теории советского права : сб. статей / под ред. С. Н. Братуся. – М. : Госюриздат, 1960. – С. 284–308.

18. Артаманов А. П. Перестрахователи & перестраховщики [Електронний ресурс] / А. П. Артаманов, С. В. Дедиков. – Режим доступу : <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=19&art=2871>.

19. Артамонов А. П. Государственное регулирование перестрахования : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение, кредит» / А. П. Артамонов. – М., 2006. – 32 с.
20. Атамас П. Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки [Електронний ресурс] / П. Й. Атамас. – Режим доступу : http://studbook.com.ua/book_buhgalterskij-oblik-u-galuzyah-ekonomiki-chastina-2_734/40_9.3.-oblik-operacij-perestrahuvannya.
21. Базилевич В. Д. Страхування: підручник / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
22. Балезіна М. Порівняння маркетингової інноваційної політики в сфері перестраховання кептивного і класичного вітчизняного страховика [Електронний ресурс] / М. Балезіна, А. Бородавко. – Режим доступу : <http://psk.kneu.edu.ua/?p=109>.
23. Барахтян Н. В. Проблеми правового забезпечення державного контролю у сфері господарювання / Н. В. Барахтян. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Юридичні науки. – 2013. – Вип. 5, Том 2. – С. 8–10.
24. Бачо Р. Й. Еволюція альтернатив державному регулюванню / Р. Й. Бачо. // Теорія та практика державного управління. – 2015. – № 2. – С. 157–166.
25. Башнянин Г. І., Лазур П. Ю., Медведєв В. С. Загальна економічна теорія; Спеціальна економічна теорія / Г. І. Башнянин, П. Ю. Лазур, В. С. Медведєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/25072/>.
26. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) / О. А. Беяневич. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
27. Боженко А. С. Сучасні аспекти та перспективи розвитку нагляду за перестраховою діяльністю страховиків / А. С. Боженко. // Збірник наукових

праць. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – № 36. – С. 349–356.

28. Бойко А. О. Перестраховання як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А. О. Бойко. – С., 2011. – 278 с.

29. Большой эконоический словарь: 22000 терминов / Под ред. А. Н. Азрилиян. – 4-е изд. доп. и перераб. – М. : Институт новой эконоиш, 1999. – 1248 с.

30. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая: Общие положения: Изд. 3-е, стереотипное / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М. : Статут, 2001. – 848 с.

31. Ваніна Д. А. Ризик-менеджмент як основа ефективного функціонування страхової організації / Д. А. Ваніна. // Наука й економіка. – 2014. – Вип. 4 (36). – С. 16–24.

32. Вербальна нота (щодо часткового застосування на тимчасовій основі положень Угоди про асоціацію) : Нота, Міжнародний документ Ради Європи від 30 вересня 2014 року / Офіційний вісник України. – 2014. – № 83. – Ст. 2368.

33. Веретнов В. І. Формування інституту професійних перестраховиків в Україні: необхідність та доцільність / В. І. Веретнов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://insbizz.blogspot.com/2009/11/blog-post_3181.html.

34. Вінник О. М. Господарське право : навчальний посібник / О. М. Вінник. – 2-ге вид., змінене та допов. – К. : Правова єдність, 2008. – 766 с.

35. Вінник О. М. Господарське право: Курс лекцій / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2004. – 624 с.

36. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах : дис. на

здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О. М. Вінник. – К., 2004. – 631 с.

37. Віхров О. П. Організаційно-господарські зобов'язання з контролю (нагляду) за господарською діяльністю / О. П. Віхров. // Вісник Інституту економіко-правових досліджень НАН України. – 2011. – С. 77–82.

38. Воблый К. Г. Основы экономии страхования / К. Г. Воблый. – М. : Анкил, 1993. – 227 с.

39. Войцеховська І. М. Державне регулювання перестрахової діяльності: об'єктивна необхідність та форми здійснення / І. М. Войцеховська. // Часопис Київського університету права. – № 2. – 2016. – С. 197–200.

40. Войцеховська І. М. Загальні засади державного регулювання перестрахової діяльності в Україні / І. М. Войцеховська. // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2016 р.). – Том 2. – 2016. – С. 105–107.

41. Войцеховська І. М. Зміст державного нагляду за перестраховою діяльністю в Україні / І. М. Войцеховська. // Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 1-2 квітня 2016 р.). – 2016. – С. 48–51.

42. Войцеховська І. М. Основні напрями модернізації перестрахового законодавства України / І. М. Войцеховська. // Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29-30 січня 2016). – 2016. – С. 54–57.

43. Войцеховська І. М. Особливості державного нагляду за перестраховою діяльністю / І. М. Войцеховська. // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – № 3 (40). – 2016. – С. 125–131.

44. Войцеховська І. М. Особливості державного регулювання перестрахової діяльності в країнах-членах ЄС / І. М. Войцеховська. // Сучасні виклики українського права в контексті європейської інтеграції : тези

доповідей учасників постійно діючого наукового семінару (м. Київ, 29 квітня 2016 р.). – 2016. – Бюлетень № 1 (1) – С. 62–64.

45. Войцеховська І. М. Особливості перестрахової діяльності як окремого виду господарської діяльності / І. М. Войцеховська. // Проблеми розвитку науки господарського права і вдосконалення господарського законодавства : матеріали Круглого столу (м. Київ, 4 грудня 2015 р.). – 2015. – С. 56–59.

46. Войцеховська І. М. Перестрахове законодавство України: сучасний стан і перспективи розвитку / І. М. Войцеховська. // Право і суспільство. – 2015. – № 6-2. – С. 57–65.

47. Войцеховська І. М. Перестраховий інтерес: поняття та загальна характеристика / І. М. Войцеховська. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2015. – № 2 (101). – С. 100–104.

48. Войцеховська І. М. Перестраховування: поняття та правова природа / І. М. Войцеховська. // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 травня 2015 р.). – 2015. – С. 259–261.

49. Войцеховська І. М. Поняття і сутність перестраховування / І. М. Войцеховська. // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 1 (34) – С. 110–114.

50. Войцеховська І. М. Поняття, види та класифікація підприємницького ризику / І. М. Войцеховська. // Право і суспільство. – 2014. – № 6-1 частина 2. – С. 84–89.

51. Войцеховська І. М. Поняття, ознаки та зміст перестрахової діяльності / І. М. Войцеховська. // Адміністративне право і процес. – 2015. – № 3 (13). – С. 298–305.

52. Волошина А. П. Поява в Україні професійних перестраховиків – закономірність! [Електронний ресурс] / А. П. Волошина. // Страхова справа. – 2005. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/06/11/24/2799>.

53. Гарбар Ж. В. Роль страхових компаній в розвитку фінансового ринку України / Ж. В. Гарбар. // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Економічні науки. – 2012. – № 3 (69), Том 2. – С. 20–36.

54. Гафарова В. Р. Комментарий к Хартии деловой этики в перестраховании [Електронний ресурс] / В. Р. Гафарова, С. В. Дедиков. // Юридическая и правовая работа в страховании. – 2005. – Режим доступа : <https://www.lawmix.ru/bux/93982>.

55. Гвозденко А. А. Основы страхования : учебник / А. А. Гвозденко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 320 с.

56. Головачова А. С. Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / А. С. Головачова. – К., 2016. – 240 с.

57. Господарське право України: навчальний посібник / За заг. ред. проф. Н. О. Саниахметової. – Х. : «Одіссей», 2005. – 608 с.

58. Господарське право : практикум / В. С. Щербина, Г. В. Пронська, О. М. Вінник та інші; за заг. ред. В. С. Щербини. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 320 с.

59. Господарський кодекс України : від 16 січня 2003 року № 436-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

60. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав / В. П. Грибанов. – М. : Статут, 2000. – 411 с.

61. Гукасян Р. Е. Правовые и охраняемые законом интересы // Советское государство и право. – 1973. – № 7. – С. 113–116.

62. Дедиков С. В. Перестрахование и страховое законодательство [Електронний ресурс] / С. В. Дедиков. // Хозяйство и право. – 2004. – Режим доступа : <http://www.library.ru/help/docs/n76728/1.pdf>.

63. Дедиков С. В. Специальные условия договоров перестрахования [Электронный ресурс] / С. В. Дедиков. – Режим доступа : <http://www.insur-info.ru/press/33425/>.

64. Дедиков С. В. Специальные условия договоров перестрахования / С. В. Дедиков. // Закон. – 2003. – № 6. – С. 99–104.

65. Дедиков С. В. Стандартные оговорки в перестраховании [Электронный ресурс] / С. В. Дедиков. – Режим доступа : <https://www.lawmix.ru/comm/4979>.

66. Державне управління: проблеми адміністративно правової теорії та практики / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.

67. Державний реєстр фінансових установ [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kis.nfp.gov.ua/>.

68. Директива 2005/68/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 листопада 2005 року про перестраховання та Директиви Ради про внесення змін 73/239/ЄЕС, 92/49/ЄЕС, а також Директиви 98/78/ЄС та 2002/83/ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/files/file00325.pdf>.

69. Директива 2005/68/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 листопада 2005 року про перестраховання і про внесення змін до Директив Ради 73/239/ЄЕС, 92/49/ЄЕС, а також Директив 98/78/ЄС та 2002/83/ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://old.minjust.gov.ua/45894>.

70. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://nfp.gov.ua/files/docs/EU/Директива%202009_138.doc.

71. Директива Ради 73/239/ЄЕС від 24 липня 1973 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31973L0239>.

72. Дмитриева Д. Э. Правовое регулирование отношений перестрахования с участием российских и иностранных страховщиков : дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.03 «Гражданское право;

предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Д. Э. Дмитриева. – М., 2013. – 206 с.

73. Довга Т. Сучасна економіка: державне регулювання чи саморегулювання [Електронний ресурс] / Т. Довга, В. Бондар. – Режим доступу : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/47939/30-Dovga.pdf?sequence=1>.

74. Економічна енциклопедія: у 3 т. / За ред. С. В. Мочерного. – К. : ВЦ «Академія», 2002. – Т. 3. – 952 с.

75. Економічний енциклопедичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/slovnik/5914.html>.

76. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

77. Ждан-Пушкина Д. А. Общие стандартные оговорки договора перестрахования : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Д. А. Ждан-Пушкина. – М., 2010. – 23 с.

78. Журавка О. С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України [Електронний ресурс] / О. С. Журавка. – 2010. – Режим доступу : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2010/10ZHOSRU.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1.

79. Загребной І. В. Співпраця з перестраховиком-нерезидентом / І. В. Загребной. // Наука й економіка. – 2008. – № 2 (10). – С. 15–22.

80. Задихайло Д. В. Господарське право : підручник [Електронний ресурс] / Д. В. Задихайло. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/glavy/58978-3-stotn-umovi-gospodarskih-dogovorvponyattya-ta-spetsifka-zahisnogo-zasterejennya.html>.

81. Задихайло Д. В. Державне регулювання ринкових відносин як актуальна юридична проблема / Д. В. Задихайло. // Українське комерційне право. – 2005. – № 6. – С. 19–28.

82. Закон Республіки Білорусь від 3 червня 1993 року № 2343-ХІІ «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/zakon/zakb1307.htm>.

83. Залетов А. Н. Страхование в Украине / Под ред. О. А. Слюсаренко. – К. : Veezone, Логос, 2002. – 450 с.

84. Залетов О. М. Сутність та принципи саморегулювання на страховому ринку / О. М. Залетов. // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2013. – № 2. – С. 235–239.

85. Залетов О. М. Убезпечення життя : монографія / О. М. Залетов. – К. : Міжнародна агенція «БІЗОН», 2006. – 688 с.

86. Заруба О. Д. Страхова справа / О. Д. Заруба. – К. : Товариство «Знання», 1998. – 321 с.

87. Защита прав потребителей финансовых услуг / отв. ред. Ю. Б. Фогельсон [Електронний ресурс] // М. : Норма, Инфра-М. – 2010. – Режим доступу : <http://legalportal.am/download/library/p16vv682u61rtf5h igj51nsu1 1h83. pdf>.

88. Знаменський Г. Л. Блеск и нищета современной цивилистики / Г. Л. Знаменський. // Економіка та право. – 2005. – № 6. – С. 7–12.

89. Исаев Н. О. Правовое регулирование договора перестрахования: проблемы теории и практики [Електронний ресурс] / Н. О. Исаев. – 2006. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1238609>.

90. Іваницька О. М. Державне регулювання розвитку фінансової інфраструктури: монографія. – К. : НАДУ. – 2005. – 276 с.

91. Інформаційне повідомлення про узагальнення порушень страхових компаній, за результатами розгляду звернень громадян та юридичних осіб, які надходять до Нацкомфінпослуг на дії страхових компаній за період з

01.01.2016 по 26.09.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/news/1540.html?PrintVersion?PrintVersion>.

92. Історія економічних учень [Електронний ресурс]. – 1999. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/87/6120.html>.

93. Ключенко Л. Н. Правовое регулирование перестрахования: международный опыт [Електронний ресурс] / Л. Н. Ключенко. // Юридическая и правовая работа в страховании. – 2007. – Режим доступу : <https://www.lawmix.ru/bux/57428/>.

94. Ключенко Л. Н. О договоре перестрахования: Объем ответственности перестраховщика / Л. Н. Ключенко. // Страховое дело. – 1995. – № 5. – С. 20–34.

95. Ключенко Л., Мюллер П. О договоре перестрахования / Л. Ключенко, П. Мюллер. // Страховое дело. – 1995. – № 1. – С. 47–61.

96. Ключкова Е. Н. Договор перестрахования в российском гражданском праве : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Е. Н. Ключкова – М., 2009. – 30 с.

97. Кнейслер О. В. Новітня парадигма формування ринку перестраховання України : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. В. Кнейслер. – Т., 2013. – 486 с.

98. Кнейслер О. В. Проблеми й перспективи розвитку професійного ринку перестраховання в Україні / О. В. Кнейслер. // Фінанси України. – 2012. – № 11. – С. 108–117.

99. Кнейслер О. В. Ідентифікація перестраховальної послуги у системі страхових відносин / О. В. Кнейслер. // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С. 152–155.

100. Кнейслер О. В. Державне регулювання ринку перестраховання / О. В. Кнейслер. // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 4. – С. 46–54.

101. Кноке Удо. Аспекты надзора за деятельностью перестраховочных компаний (с учетом вновь возникающих страховых рынков) / Удо Кноке. // *Україна-Business*. – 1996. – № 29. – С. 5.
102. Ковалевская Н. Договор перестрахования / Н. Ковалевская. // *Страховое право*. – 1998. – № 2. – С. 31–40.
103. Кодекс етики в страховій діяльності. Ліга страхових організацій України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/zakonodavstvo/codex>.
104. Короткий курс лекцій з дисципліни «Страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studme.com.ua/133312228495/strahovoe_delo/osnovnye_strahovye_dokumenty.htm.
105. Кочин В. В. Засоби державного регулювання господарської діяльності в умовах дерегулювання економіки України / В. В. Кочин. // *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. – 2015. – № 2. – С. 114–117.
106. Крупка Ю. М. Правові основи підприємницької діяльності : навчальний посібник / Ю. М. Крупка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 480 с.
107. Крючкова П. В. Саморегулирование как дискретная институциональная альтернатива регулирования рынка : дисс. на соискание науч. степени д-ра экон. наук : 08.00.01 «Финансы, денежное обращение и кредит» / П. В. Крючкова. – М., 2005. – 283 с.
108. Лавриненко Н. В. Интересы как категория исторического материализма / Н. В. Лавриненко. // *Вестник МГУ. Философия*. – 1964. – № 1. – С. 60–69.
109. Лайков О. Ю. Роль брокеров в формировании цивилизованных страховых отношений [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rifams.ru/biblioteka/Civmarket-broker>.
110. Ласк Г. Гражданское право США (право торгового оборота) : пер. с англ. / Г. Ласк. – М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 774 с.

111. Лидер уходит из перестрахования [Электронный ресурс] // Экономические известия. – 2010. – Режим доступа : <http://uainsur.com/massmedia/13142/>.

112. Лондар С. Л. Європейський досвід фінансового регулювання страхового ринку / С. Л. Лондар, Л. В. Шірінян. // Наукові праці НДФІ. – 2011. – № 1. – С. 89–102.

113. Малейн М. С. Охраняемый законом интерес / М. С. Малейн. // Советское государство и право. – 1980. – № 1. – С. 27–34.

114. Машина Н. І. Міжнародне страхування : навчальний посібник / Н. І. Машина. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 504 с.

115. Мен Е. М. Имущественное страхование по законодательству СССР / Е. М. Мен. – М. : Издание Главного правления государственного страхования, 1924. – 73 с.

116. Мілошевич Н. В. Сутність та сучасний стан перестраховання в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Мілошевич. // Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств : матеріали І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Режим доступу : http://economics.opu.ua/files/science/form_ek_rozv/2015/82.pdf.

117. Мних М. В. Перестраховання : посібник для студ. вузів / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2004. – 95 с.

118. Насырова Г. А. Институциональное обеспечение системы регулирования страховой деятельности. : дисс. на соискание науч. степени д-ра экон. наук : 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Г. А. Насырова. – СПб., 2015. – 389 с.

119. Насырова Г. А. Регулирование и саморегулирование страховой деятельности [Электронный ресурс] / Г. А. Насырова. – Режим доступа : http://www.info.e-c-m.ru/magazine/63/eau_63_48.htm.

120. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://radnuk.info/komentar/chky/chky-knuga5/chky-knuga5-pozd1/141-tsk-glava47/2228--512-----.html>.

121. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / За відпов. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 832 с.

122. Небава М. І. Теорія державного регулювання ринкової економіки [Електронний ресурс] / М. І. Небава. – Режим доступу : http://posibnyky.vntu.edu.ua/makro_ek/6.htm.

123. Некоторые аспекты исполнения договоров перестрахования: теория и практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ppt.ru/news/43131>.

124. Неровня Ю. В. Развитие перестрахования как инструмента стабилизации рынка страховых услуг: институциональный аспект [Електронний ресурс] / Ю. В. Неровня. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/razvitie-perestrakhovaniya-kak-instrumenta-stabilizatsii-rynka-strakhovykh-uslug-institutsio>.

125. Нечипоренко В. В. Цивільно-правове регулювання перестраховання в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право; сімейне право; цивільний процес; міжнародне приватне право» / В. В. Нечипоренко. – К., 2012. – 195 с.

126. Нечипорук Л. В. Особливості перестраховання в умовах глобалізації / Л. В. Нечипорук. // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 2. – С. 48–56.

127. Никитченко Н. В. Правове регулювання державного контролю у сфері господарської діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Н. В. Никитченко. – К., 2015. – 479 с.

128. Никитченко Н. В. До питання правового розуміння понять «нагляд» та «контроль» / Н. В. Никитченко. // Пріоритетні напрями розвитку законодавства України : матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції (Запоріжжя, 10–11 листопада 2011 р.) : у 3-х ч. – 3. : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. – Ч. 1. – С. 86–87.

129. Норматив уставного капітала для «нових» страховщиків життя в Україні с 17 мая увеличился в 6,7 раза до 10 млн. евро [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/news/13/05/17/29282>.

130. Оборотов Ю. Н. Традиции и обновление в правовой сфере: вопросы теории (от познания к постижению права) / Ю. Н. Оборотов. – О. : Юридична література, 2002. – 280 с.

131. Окрема думка судді Конституційного Суду України Кампа В. М. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо офіційного тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування», пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=30778>.

132. Орехова І. С. Державний контроль у сфері господарської діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І. С. Орехова. – О., 2009. – 21 с.

133. Осадець С. С. Страхування : підручник [Електронний ресурс] / С. С. Осадець. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/621/43/1/1/>.

134. Осялков В. Г. Государственный контроль за осуществлением предпринимательской деятельности (правовой аспект) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право, предпринимательское право, семейное право, международное частное право» / В. Г. Осялков. – М., 2010. – 27 с.

135. Основи економічної теорії : навчальний посібник / [С. В. Мочерний, С. А. Єрохін, Л. О. Канищенко та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 464 с.

136. Офіційний веб-сайт Ліги страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/liga/about/members/>.

137. Офіційний веб-сайт ПАТ «Страхова компанія «Універсальна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://universalna.com/ukr/about/reinsurance#>.

138. Офіційний веб-сайт ПАТ «Українська пожежно-страхова компанія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.upsk.com.ua/about/partners.html>.

139. Офіційний веб-сайт перестрахового пулу «FAIR Non-life Reinsurance Pool Cooperating» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fair.org.eg/index.php>.

140. Офіційний веб-сайт перестрахового пулу «Gareat» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gareat.com/en>.

141. Офіційний веб-сайт перестрахового пулу «Pool Re» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.poolre.co.uk/>.

142. Офіційний веб-сайт перестрахового пулу «The Australian Reinsurance Pool Corporation» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://arpc.gov.au/>.

143. Офіційний веб-сайт перестрахової компанії «Русское перестраховочное общество» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.russianre.ru/about/kyiv/>.

144. Офіційний веб-сайт ПрАТ «СК «Ейгон Лайф Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aegon.ua/ua/partners/reassurancer/>.

145. Офіційний веб-сайт ПрАТ «Страховая Група «ТАС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tas-insurance.com.ua/ru/about/common/partners/reinsurers/>.

146. Павлишенко М. Продукт / М. Павлишенко. // Економічна енциклопедія. – К. : ВЦ «Академія», 2002. – Т. 2. – С. 113.

147. Павлова Н. А. Становление и развитие системы взаимодействия институтов государственного регулирования и саморегулирования страхового рынка : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.01, 08.00 «Экономическая теория», «Финансы, денежное обращение, кредит» / Н. А. Павлова. – М., 2011. – 25 с.

148. Пацурія Н. Б. Модернізація правовідносин у сфері перестрахової діяльності із страховиками (перестраховиками) нерезидентами [Електронний ресурс] / Н. Б. Пацурія. – Режим доступу : http://hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=519&ID=540.

149. Пацурія Н. Б. Окремі теоретико-практичні проблеми регулювання правовідносин у сфері здійснення перестрахової діяльності / Н. Б. Пацурія. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 90. – С. 38–43.

150. Пацурія Н. Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно-правовий аспект) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Н. Б. Пацурія. – К., 2000. – 217 с.

151. Пацурія Н. Б. Страхові правовідносини в сфері господарювання: проблеми теорії та практики: монографія / Н. Б. Пацурія. – Ніжин, 2013. – 504 с.

152. Пацурія Н. Б. Страховий інтерес: теоретичне обґрунтування та проблеми правового закріплення / Н. Б. Пацурія. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2011. – Вип. 88. – С. 31–36.

153. Пацурківський П. С. Юридична категорія «інтерес» у цивільному праві / П. С. Пацурківський, Ю. П. Пацурківський. // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – 2003. – Вип. 200. – С. 45–50.

154. Перелік стандартних страхових/перестрахових застережень Ллойд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lmalloyds.com/LMA/Underwriting/Wordings/LMA/lma_wordings.aspx.

155. Перестраховування та фінансова криза: сьогодення і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/025.htm.

156. Перша Директива Ради 73/239/ЄЕС щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування, іншого, ніж страхування життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_281.

157. Петров Д. А. Понятие и виды государственного регулирующего воздействия на общественно-экономические отношения / Д. А. Петров. // Вестник Санкт-Петербургского университета. Право. – 2013. – № 4. – С. 18–26.

158. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202015.pdf.

159. Плиса В. Й. Пруденційний нагляд за компаніями зі страхування життя в Україні [Електронний ресурс] / В. Й. Плиса. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua/full-article/1613/>.

160. Приказюк Н. В. Сертифікація страхових агентів та перспективи її впровадження в Україні / Н. В. Приказюк, О. О. Губанкова. // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 7. – С. 73–76.

161. Прилуцький Р. Б. Щодо джерел господарського права України [Електронний ресурс] / Р. Б. Прилуцький. – Режим доступу : <http://pravoznavec.com.ua/period/article/5099/%D0#chapter>.

162. Приписнов В. И. Механизм действия социальных законов и субъективный фактор / В. И. Приписнов. – Д. : Ирфон, 1972. – 175 с.

163. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI / Верховної Ради України. – 2008. – № 50. – Ст. 384.

164. Про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода, Список, Міжнародний документ від 27 червня 2014 року / Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2125.

165. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV / Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 365.

166. Про внесення змін до Закону України «Про страхування» : Закон України від 16 листопада 2006 року № 357-V / Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 2. – Ст. 14.

167. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.

168. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.

169. Про Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України : Розпорядження Держфінпослуг від 5 грудня 2003 року № 155 / Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – Ст. 2842.

170. Про затвердження вимог до гарантійного депозиту філії страховика-нерезидента : Розпорядження Держфінпослуг від 19 вересня 2006 року № 6244 / Офіційний вісник України. – 2006. – Ст. 2768.

171. Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів : Розпорядження

Держфінпослуг від 3 грудня 2004 року № 2885 / Офіційний вісник України. – 2004. – № 51. – Ст. 3401.

172. Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : Розпорядженням Нацкомфінпослуг від 11 липня 2013 року № 2262 / Офіційний вісник України. – 2013. – № 66. – Ст. 2415.

173. Про затвердження Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами : Розпорядження Держфінпослуг від 15 липня 2010 року № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/1301/85_4.pdf

174. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності : Розпорядження Держфінпослуг від 28 серпня 2003 року № 40 / Офіційний вісник України. – 2003. – № 38. – Ст. 2047.

175. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності філіями страховиків-нерезидентів : Розпорядження Держфінпослуг від 7 вересня 2006 року № 6201 / Офіційний вісник України. – 2006. – № 39. – Ст. 2633.

176. Про затвердження Положення про делегування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, окремих повноважень об'єднанню страховиків : Розпорядження Держфінпослуг від 21 серпня 2008 року № 1000 / Офіційний вісник України. – 2008. – № 85. – Ст. 2856.

177. Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ : Розпорядженням Держфінпослуг від 28 серпня 2003 року № 41 / Офіційний вісник України. – 2003. – № 52. – Ст. 2048.

178. Про затвердження Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій страховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за

порушення ними законодавства про фінансові послуги та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів : Розпорядження Держфінпослуг від 16 листопада 2006 року № 6426 / Офіційний вісник України. – 2007. – № 1. – Ст. 54.

179. Про затвердження Положення про навчання, перепідготовку, підвищення кваліфікації та складання екзаменів особами, які провадять діяльність на ринках фінансових послуг : Розпорядження Держфінпослуг від 25 грудня 2003 року № 183 / Офіційний вісник України. – 2004. – № 5. – Ст. 260.

180. Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів : Розпорядження Держфінпослуг від 28 травня 2004 року № 736 / Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 116.

181. Про затвердження Порядку ліквідації філій страховиків-нерезидентів : Розпорядження Держфінпослуг від 7 грудня 2006 року № 6504 / Офіційний вісник України. – 2007. – № 3. – Ст. 108.

182. Про затвердження Порядку надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестрахування з страховиками (перестраховиками) нерезидентами : Розпорядження Держфінпослуг від 4 червня 2004 року № 914 / Офіційний вісник України. – 2004. – № 25. – Ст. 1677.

183. Про затвердження Порядку реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестрахування з страховиками (перестраховиками) нерезидентами : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 15 вересня 2015 року № 2201 / Офіційний вісник України. – 2015. – № 89. – Ст. 3001.

184. Про затвердження Порядку реєстрації філій страховиків-нерезидентів : Розпорядження Держфінпослуг від 19 липня 2006 року № 6021 / Офіційний вісник України. – 2006. – № 38. – Ст. 2600.

185. Про затвердження порядку складання звітних даних страховиків : Розпорядження Держфінпослуг від 3 лютого 2004 № 39 / Офіційний вісник України. – 2004. – № 17. – Ст. 1222.

186. Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 лютого 2004 року № 124 / Урядовий кур'єр. – 2004. – № 25.

187. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації страхових та перестрахових брокерів : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 12 серпня 2014 року № 2402 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/news/743.html>.

188. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ / Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

189. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VІІІ / Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23. – Ст. 158.

190. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 1 липня 2004 року № 1961-ІV / Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1.

191. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів від 23 червня 2003 року № 953 / Офіційний вісник України. – 2003. – № 26. – Ст. 1280.

192. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 9 лютого 2012 року № 4391-VІ / Офіційний вісник України. – 2012. – № 19. – Ст. 708.

193. Про перестраховування : Директива 2005/68/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16 листопада 2005 року / Official Journal. – L 323. – 12.09.2005. – С. 1–50.

194. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками : Постанова Кабінету Міністрів від 18 грудня 1996 року № 1523 / Зібрання постанов уряду України. – 1996. – № 21. – Ст. 590.

195. Про посередництво у страхуванні : Директива 2002/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 9 грудня 2002 року / Official Journal. – L 9. – 15.01.2003. – Р. 3–10.

196. Про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Платоспроможність II) : Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/docs/EU/%D0%94%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%202009_138.doc.

197. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII / Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.

198. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10 листопада 1994 року / Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 415.

199. Про реалізацію страхових продуктів (в новій редакції) : Директива (ЄС) 2016/97 Європейського Парламенту та Ради від 20 січня 2016 року / Official Journal. – L 26. – 02.02.2016. – Р. 19.

200. Про скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії : Директиви Ради 64/225/ЄЕС від 25 лютого 1964 року / Official Journal. – L 056. – 04.04.64. – С. 0878–0880.

201. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 / Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 67.

202. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

203. Про страхування : Проект Закону України № 1797-1 від 6 лютого 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53904.

204. Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 року № 369-р / Офіційний вісник України. – 2005. – № 35. – Ст. 2127.

205. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III / Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.

206. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення : Закон України від 13 грудня 2001 року № 2893-III / Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 96.

207. Прокоф'єва О. В. Особливості розвитку перестрахової групи reinsurance group of america та її основних сегментів [Електронний ресурс] / О. В. Прокоф'єва. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Режим доступу : <http://oaji.net/articles/2016/3733-1473954652.pdf>.

208. Прокоф'єва О. В. Особливості розвитку світового ринку перестраховування / О. В. Прокоф'єва. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 3. – С. 77–81.

209. Прядка А. В. Загальне та відмінне «страхового продукту» та «страхової послуги» [Електронний ресурс] / А. В. Прядка. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/08/06/27/3521>.

210. Пфайффер К. Введение в перестрахование / К. Пфайффер. – М. : Анкил, 2000. – 155 с.

211. Райхер В. К., Агарков М. М. Общественно-исторические типы страхования / В. К. Райхер, М. М. Агарков. – М., Л. : Издательство АН СССР, 1947. – 282 с.

212. Регламент Ради (ЄС) № 2157/2001 від 8 жовтня 2001 про Статут європейського товариства (SE) (ЄТ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/file/32710>.

213. Резнікова В. В. Посередництво на страховому ринку України [Електронний ресурс] / В. В. Резнікова. // Право України. – 2010. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pruk/2010_4/37.pdf.

214. Резнікова В. В. Сутність категорії «послуга»: аналіз існуючих концепцій [Електронний ресурс] / В. В. Резнікова. // Вісник господарського судочинства. – 2009. – Режим доступу : <http://radnuk.info/statti/230-tsuv-pravo/14859>.

215. Річний звіт про роботу комісії з регулювання ринків фінансових послуг за 2003 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/Zvit_DFP_2003.pdf.

216. Річний звіт про роботу комісії з регулювання ринків фінансових послуг за 2004 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/files/RK-4041.pdf>.

217. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо офіційного тлумачення положень пункту 11 частини першої статті 36 Закону України «Про страхування», пункту 4 частини першої статті 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (справа про повноваження Держфінпослуг щодо нагляду за страховою діяльністю) від 3 грудня 2008 року № 27-рп/2008 / Офіційний вісник України. – 2008. – № 96. – Ст. 3175.

218. Саморегулирование : пособие для предпринимателей / Под ред. П. В. Крючковой. – М. : Институт национального проекта «Общественный договор», ИИФ «СПРОС» КонфОП, 2001. – 166 с.

219. Світлична О. С. Актуальні проблеми рейтингування страхових компанії / О. С. Світлична. // Вісник «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Л. : Національний університет «Львівська політехніка», 2010. – № 691. – С. 210–218.

220. Семенова К. Г. Договір перестраховання : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / К. Г. Семенова. – Х., 2007. – 190 с.

221. Семенова К. Г. Особливості державного регулювання перестрахової діяльності [Електронний ресурс] / К. Г. Семенова. – Режим доступу : <http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=10361>.

222. Семеняка В. В. Договірно-правове забезпечення відносин при перестрахованні [Електронний ресурс] / В. В. Семеняка. // Страхова справа. – 2003. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/04/03/02/1728>.

223. Сергійко О. В. Державне регулювання та управління у сфері підприємництва: зміст та функції / О. В. Сергійко. // Приватне право і підприємництво. – 2015. – Вип. 14. – С. 157–160.

224. Сердюк Т. В. Саморегулювання в Україні: переваги та недоліки в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Сердюк. // Економічний вісник НГУУ «КПШ» : збірник наукових праць. – 2012. – Режим доступу : <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/2940/1/8.pdf>.

225. Серебровский В. И. Избранные труды по наследственному и страховому праву / В. И. Серебровский. – М. : Статут, 2003. – 558 с.

226. Серебровский В. И. Страхование / И. В. Серебровский – М. : Финиздат, 1927. – 173 с.

227. Сибіга О. М. Договір комісії за Цивільним кодексом України : монографія / О. М. Сибіга. – Х. : Право, 2010. – 184 с.

228. Симонова Л. Перестрахование: взаимности можно достичь на уровне субъектов рынка / Л. Симонова. // Финансовые услуги. – 1998. – № 3-4. – С. 50–51.

229. Сліпко К. Проблеми та перспективи діяльності українських професійних перестраховиків / К. Сліпко. // Світ фінансів. – 2014. – Вип. 3. – С. 90–98.

230. Смолин Г. В. Державне регулювання господарської діяльності : курс лекцій / Г. В. Смолин. – Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 528 с.

231. Смоляк В. А. Забезпечення платоспроможності страховиків: європейський та вітчизняний досвід [Електронний ресурс] / В. А. Смоляк, Б. М. Сасін. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68538.doc.htm.

232. Советское хозяйственное право / И. Г. Побирченко, Г. Л. Знаменский, Г. В. Пронская (и др.) ; под общ. ред. И. Г. Побирченко. – К. : Вища школа, 1985. – 334 с.

233. Сподарева О. Г. Розвиток системи державного регулювання страхового ринку України / О. Г. Сподарева. // Вісник національного університету «Львів. Політехніка». – 2010. – № 684. – С. 76–80.

234. Стандарт № 8 «Здійснення нагляду за перестраховиками» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/04/03/02/1729>.

235. Стась Е. П. Господарсько-правове забезпечення страхування підприємницьких ризиків : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Е. П. Стась. – О., 2012. – 201 с.

236. Статут Асоціації «Страховий бізнес» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://insurancebiz.org/about/charter.php>.

237. Статут Асоціації «Українська федерація убезпечення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ufu.org.ua/ua/about/info/charter/>.

238. Статут Ліги страхових організацій України : Резолюція VIII З'їзду членів Інших об'єднань юридичних осіб та Ліги страхових організацій України від 15 листопада 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/liga/about/statut/>.

239. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.justicereformukraine.eu/wp-content/uploads/2015/02/Karen_ua.pdf.

240. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Товариство «Знання», 1997. – 216 с.

241. Страхование / Под ред. проф. Шахова В. В. – М. : Анкил, 2002. – 480 с.

242. Страхование: учебник / Под ред. Т. А. Федоровой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Экономистъ, 2003. – 875 с.

243. Страховое посредничество: теорія та практика : навчальний посібник / За ред. О. М. Залєтова. – К. : BeeZone, 2004. – 416 с.

244. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва та ін. – С. : Університетська книга, 2011. – 388 с.

245. Страховое дело : учебник / Под ред. Л. И. Рейтмана. – М. : Банковский и биржевой научно-консультативный центр, 1992. – 522 с.

246. Страхування : конспект лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/content/view/1304/43/1/1/>.

247. Страхування : підручник / [Артюх Т. М., Бабко В. Л., Бушанський А. В., Мурашко О. В. та ін.]; керівн. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець, д-р, екон. наук, проф. – К. : КНЕУ, 1998. – 528 с.

248. Супрун Л. В. Інститут страхового і перестрахового брокера в Україні: реалії та перспективи [Електронний ресурс] / Л. В. Супрун. //

Юстиніан. – 2006. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2443>.

249. Супрун Л. В. Поняття перестраховальної діяльності та перестрахової компанії / Л. В. Супрун. // Наукові записки. – 2006. – Т. 53. – С.101–104.

250. Супрун Л. В. Правові аспекти укладення договору перестраховування зі страховиками (перестраховиками) нерезидентами / Л. В. Супрун. // Юридичний журнал. – 2005. – № 5 (35). – С. 71–74.

251. Супрун Л. В. Юридична природа договору перестраховування / Л. В. Супрун. // Право України. – 2005. – № 2. – С. 101–104.

252. Татаріна Т. В. Перестраховування: становлення та шляхи розвитку в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Т. В. Татаріна. – К., 2003. – 242 с.

253. Татаріна Т. В. Реформування законодавчої бази перестраховування в Україні [Електронний ресурс] / Т. В. Татаріна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5._NTSB_2007/Economics/20351.doc.htm.

254. Теребус О. М. Перестраховування та проблеми його розвитку в Україні / О. М. Теребус. // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 105–109.

255. Терещенко Т. Є. Зарубіжний досвід фінансового регулювання страхового ринку в частині регулювання платоспроможності / Т. Є. Терещенко, І. В. Моїсеєнко. // Фінанси, грошовий обіг, кредит. – 2016. – № 29. – С. 304–311.

256. Ткаченко В. Д. Порівняльне правознавство [Електронний ресурс] / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов. – Режим доступу : <http://textbooks.net.ua/content/view/4257/35/>.

257. Ткаченко Н. В. Ринок перестраховування як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків / Н. В. Ткаченко. // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С.118–123.

258. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Н. В. Ткаченко. – С., 2011. – 33 с.

259. Третяк К. В. Ринок перестраховання в Україні: формування та перспективи розвитку : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / К. В. Третяк. – К., 2016. – 251 с.

260. Три исследования по конкурентной политике / Под ред. А. Е. Шаститко. – М. : ТЕИС, 2002. – 384 с.

261. Турбина К. Е. Мировая практика государственного регулирования международного перестрахования / К. Е. Турбина. // Страховое право. – М., 2001. – № 1. – С. 32–40.

262. Уралова Ю. П. Поняття та види посередницької діяльності у сфері страхування / Ю. П. Уралова. // Право і суспільство. – 2013. – № 5. – С. 52–57.

263. Фисун І. В. Сутність страхової послуги як товару на страховому ринку / І. В. Фисун, О. В. Чернявська. // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – № 2 (41). – 2010. – С. 178–183.

264. Фінанси : підручник [Електронний ресурс] / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова, // К. : Знання. – 2008. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/glavy/100916-131-obktivna-neobhdnst-sutnst-strahovogo-zahistu-strahov-fondi-yak-djerele-zabezpechennya-strahovogo-zahistu.html>.

265. Фінансова діяльність підприємства : підручник / Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я. – К. : Либідь, 1998. – 312 с.

266. Фогельсон Ю. Б. Страховое право: теоретические основы и практика применения : монография / Ю. Б. Фогельсон. – М. : Норма, Инфра-М, 2012. – 576 с.

267. Хартия деловой этики в перестраховании [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.insur-info.ru/forum/file.php?8,file=92.

268. Хаустова М. Г. Тенденція універсалізації та уніфікації права як один із напрямів впливу глобалізації на національну правову систему [Електронний ресурс] / М. Г. Хаустова. // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Режим доступу : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/63692/59190>.
269. Худяков А. И. Страхование право / А. И. Худяков. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридич. центр Пресс», 2004. – 691 с.
270. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 року № 435-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
271. Чиркин В. Е. Контрольная власть / В. Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 2008. – 214 с.
272. Шелехов К. В., Бігдаш В. Д. Страхування : навчальний посібник / К. В. Шелехов, В. Д. Бігдаш. – К. : МАУП, 1998. – 424 с.
273. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права. Том II / Г. Ф. Шершеневич. – СПб. : Изд-во Бр. Башмачниковых, 1908. – 624 с.
274. Шишкин С. Н. Предпринимательско-правовые (хозяйственно-правовые) основы государственного регулирования экономики : монография / С. Н. Шишкин. – М. : Инфотропик Медиа, 2011. – 328 с.
275. Щербина В. С. Господарське право: підручник / В. С. Щербина. – 4-те вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
276. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. – 5-те вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 600 с.
277. Щербина В. С. Державний нагляд (контроль) у сфері господарювання: удосконалення правового регулювання / В. С. Щербина. // Юрист України. – 2011. – № 2 (15). – 30–33.
278. Щербина В. С. Поняття та види засобів державного регулювання господарської діяльності / В. С. Щербина. // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. – № 94. – 2012. – С. 10–15.
279. Щербина В. С. Попередження господарських правопорушень / В. С. Щербина. – К. : Либідь, 1993. – 132 с.

280. Щодо скасування обмежень на свободу заснування діяльності і свободу надання послуг у сфері перестраховування і ретроцесії : Директиви Ради 64/225/ЄЕС від 25 лютого 1964 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_199.

281. Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування, іншого, ніж страхування життя : Директива Ради 73/239/ЄЕС від 24 липня 1973 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_281.

282. Юхименко П. І. Історія економічних учень: навчальний посібник / П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. – К. : Знання-Прес, 2001. – 514 с.